

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Maailma keelte ja kultuuride instituut
Klassikalise filoloogia osakond

Christopher Christjan Lään

**KOMMENTEERITUD TÕLGE JOHANNES POSSELIUSE TEOSEST
„FAMILIARIUM COLLOQUIORUM LIBELLUS“**

Bakalaureuseprojekt

Juhendajad: prof. Janika Päll, PhD; Kadri Novikov, PhD

Tartu 2024

SISUKORD

Lühendid.....	3
Eessõna.....	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. Õppeotstarbelistest dialoogidest.....	7
1.1. Õppeotstarbelistest tekstidest Eestis (kiirõppemeetodid).....	9
2. Elulood.....	11
2.1. Johannes Posselius vanem.....	11
2.1.1. Posseliuse publikatsioonidest.....	13
2.1.2. <i>Familiarium colloquiorum libellus</i> (“Koduste dialoogide raamat”).....	14
2.2. Johannes Gezelius vanem.....	15
2.2.1. Publikatsioonidest.....	15
3. Metoodikad.....	17
3.1. Töö Transkribusega.....	17
3.2. Editeerimise ja tõlkimise põhimõtted.....	18
3.2.1. Editeerimispõhimõtted.....	18
3.2.2. Tõlkimis- ja kommenteerimispõhimõtted.....	19
4. <i>Familiarium colloquiorum libellus</i> ’e tõlge.....	21
5. Eneserefleksioon.....	86
Kokkuvõte.....	89
Bibliograafia.....	91
Internetiallikad.....	97
Piltide allikad.....	99
Summary.....	101
Lisad.....	103
Lisa 1. Olmekultuuri esemete indeks.....	103
Lisa 2. Ligatuuride ja vanaaegsete tähekujude indeks.....	107
Lisa 3. <i>Familiarium colloquiorum libellus</i> ’e väljaannete indeks.....	108
Lisa 4. Portreed.....	114
Lisa 5. <i>Familiarium colloquiorum libellus</i> ’e originaaltekst.....	115
Lisa 6. Bakalaureuseprojekti päevik.....	126
Lisa 7. Erasmuse <i>De recta latini graecique sermonis pronuntiatione</i>	135

LÜHENDID

Autorid:

Timoth. = Timotheus

Ladina- ja vanakreekakeelsed lühendid:

κεφ. = κεφάλαιον

Finl. = Finlandiae

Mag. Duc. = Magni Ducatu

Typogr. Reg. = (apud) Typographum Regium

Muud märgid:

||| = lehekülje vahetus

¬ = poolitusmärk

& = et

EESSÕNA

Käesolev bakalaureuseprojekt on Christopher Christjan Lääni looming, kes õpib alates 2021. aastast ja ka projekti kirjutamise ajal Tartu Ülikoolis antiikkeelte ja -kultuuride erialal. Bakalaureuseprojekti juhendaja on professor Janika Päll, PhD ja kaasjuhendaja Kadri Novikov, PhD. Bakalaureuseprojekti peamine eesmärk on luua eestikeelne tõlge esimesele kahele peatükile Johannes Posselius vanema teosest *Familiarium colloquiorum libellus*.

Bakalaureuseprojekti vigade paranduste ja nõuannete eest soovin tänada oma juhendajat professor Janika Pälli ja kaasjuhendajat Kadri Novikovi. Vanakreeka keele diakriitikute vigade parandamise nõuannete ja muude nõuannete eest soovin tänada üliõpilasretsensenti Hanna-Maarja Seldet, bakalaureuseseminari õppejõudu Neeme Näripat (PhD) ning õppejõud Ivo Volti (PhD).

SISSEJUHATUS

Käesoleva bakalaureuseprojekti „Kommenteeritud tõlge Johannes Posseliuse teosest „Familiarium colloquiorum libellus”“ eesmärgiks on luua eestikeelne kommenteeritud tõlge Johannes Posselius vanema teosest (mahupiiri tõttu olen valinud sellest alguse osa), et seda saaks kasutada tulevastes projektides, olmekultuuri ning vanakreeka ja ladina keele loengutes ning seminarides. Teos sai valitud eelnevast huvist tõlkida Johannes Gezelius vanema teost *Grammatica Graeca*, kuid juhendaja soovitusel sai valitud ladina- ja vanakreekakeelne tekst *Familiarium colloquiorum libellus*, mille pani kirja Johannes Posselius vanem ning andis välja Johannes Gezelius vanem enda trükikojas Turu linnas 1690. aastal. Teosest pole teadaolevalt varasemaid editsioone ja tõlkeid eesti keelde tehtud ning käesolev bakalaureuseprojekt on nii esimene eestikeelne tõlge kui ka uus editsioon Johannes Posseliuse teose kahest esimesest sisupeatükist.

Familiarium Colloquiorum Libellus'est olen võtnud transkribeerimiseks ja tõlkimiseks tiitellehe, sissejuhatavad peatükid ja teose esimesed kaks peatükki, mis õpetavad, kuidas tervitada ja kuidas kutsuda hommikusöögile/lõunasöögile. Lisaks minu valitud editsioonidele on Posseliuse teosest veel mitmeid varasemaid ja ka hilisemaid editsioone, mis viitab tema teose vajalikkusele vanakreeka ja ladina keele õpetamisel 16. sajandil ja hiljem (teadaolevalt on kokku 28 editsiooni). Originaaltekstis esinenud trükivigade korrigeerimiseks olen kasutanud eelnevaid teose editsioone, peamiselt 1587. ja 1601. aasta editsioone *Familiarium Colloquiorum Libellus*'e teosest.

Bakalaureuseprojekt jaguneb viieks peamiseks peatükiks. Esimene peatükk kirjeldab õppetstarbelisi teoseid 16. sajandil ning toob välja mitu ladina ja vanakreeka keele õpetamise suurkuju sh Desiderius Erasmus Rotterdami, Johannes Gezelius vanem ja Johannes Posselius vanem. Teise peatüki olen pühendanud Johannes Posselius vanemale ja tema teosele *Familiarium colloquiorum libellus* ning selle teose väljaandjale Johannes Gezelius vanemale, kelle elulugudest ja publikatsioonidest teen põhjalikuma ülevaate. Lisaks olen põgusalt ära maininud ka Johannes Posselius vanema poja Johannes Posselius noorema.

Kolmandas peatükis olen keskendunud editeerimis-, kommenteerimis- ja tõlkimispõhimõtete selgitamisele. Kolmanda peatüki alapeatükkides olen kirjeldanud tööd Transkribuse keskkonnas ja toonud välja suuremad probleemkohad Johannes Posselius vanema teksti

transkribeerimisel. Lisaks olen toonud välja ka ligatuuride transkribeerimise põhimõtted ja muu olulise info tõlkimise ning kommenteerimise kohta.

Neljas peatükk on bakalaureuseprojekti põhiosa, mis on Johannes Posseliuse teose tiitellehe, sissejuhatause ja esimese kahe peatüki kommenteeritud tõlge. Teose tõlkimisel olen kasutanud peamiselt sõnastikke: *Perseus Digital Library Latin & Greek Word Study Tools*, „The Liddell, Scott, Jones Ancient Greek Lexicon“ ja Kleis, Torpats, Gross, Freymann 1986. aasta väljaannet „Ladina-eesti sõnaraamat“. Kommenteerimisel olen kasutanud sõnade tähenduse leidmiseks sõnastikke: *Perseus Digital Library Latin & Greek Word Study Tools*, „The Liddell, Scott, Jones Ancient Greek Lexicon“ ning T. S. Greeni ja H. L. Hastingu 1896. aasta väljaannet „A Greek–English Lexicon to The New Testament“. Kommentaarid olen koostanud iseseisvalt, kuna puudub eelnev teadaolev kommenteeritud editsioon, mida teose kommenteerimisel aluseks võtta.

Töö viimases peatükis on enesereflektiivne analüüs, milles olen analüüsinud oma tehtud tööd, esinenud takistusi ning murekohti, mis vajasid lahendusi teose tõlkimisel ja transkribeerimisel. Lisaks bakalaureuseprojekti põhiosale olen esitanud projekti lõpus ka lisad, mis sisaldavad mainitud esemete indeksit, ligatuuride indeksit, editsioonide loetelu, Posseliuse ja Gezeliuse portreesid, originaalteksti ehk *facsimile*'t, jne. Ligatuuride indeksi koostamiseks olen teinud pilti ligatuuridest, mis esinesid originaaltekstis ning lisanud need ligatuurid (piltidena) indeksisse koos lahtikirjutustega.

1. ÕPPEOTSTARBELISTEST DIALOOGIDEST

Õppeotstarbelised tekstid hakkasid Euroopas levima ligikaudu 16. sajandil. Üks tähtsamaid eestvedajaid vanakreeka ja ladina keele õpetamise uue meetodi välja töötamisel oli Johannes Posselius vanem, kes oli Rostocki Ülikooli vanakreeka keele professor aastatel 1553/54–1591¹. Tema uuenduslikud meetodid töid vanakreeka keele õpetamisesse lisaks lugemisele ja kirjutamisele ka kõneoskuse arendamise tähtsuse. Tema eelkäija, isegi veel tuntum suurkuju antiikkeelte õpetamisel oli ladina keele õpetamise eestvedaja ja humanist Desiderius Erasmus Rotterdamist (28. oktoober 1467. a Gouda Holland–12. juuli 1536. a Basel Šveits²), kes võrreldes Johannes Posseliusega ei pidanud eeskätt vajalikuks mitte vanakreeka, vaid ladina keele rääkima õppimist. Seda on ta kindlalt väitnud oma 1528. aasta seminaris *De recta Latini Graecique sermonis pronuntiatione* (“Ladina ja vanakreeka keele õigesti hääldamisest”), kus ta on öelnud:³

„Me õpime kreeka keelt tihti selleks, et vanasid teoseid lugeda, aga mitte selleks, et oleksime võimelised kreeklastega rahva seast vestlema. Parem oleks, kui mõlema keele algteadmised oleks korra omandatud, mille järel tuleks praktiseerida eriti just ladina keelt, selle ajani, kui nooruseast välja kasvanud nooruk saab jätkata kindlalt mõlema kirjanduse ühiste õpingutega. /.../”⁴

Kuid sellegipoolest rõhutas ta vanakreeka keele õppimise tähtsust, näiteks andis ta välja esimese vanakreeka- ja ladinakeelse Uue Testamendi, *Novum instrumentum omne*, seega ei olnud ta kuidagi vähem tähtsam vanakreeka keele õpetamise ja levitamise seisukohalt. Lisaks andis Erasmus ka ise välja kogumiku *Familiarium colloquiorum formulae* (1518. a Baselis), mis võis olla ka üks eeskujusid Posseliuse tähtsama teose *Familiarium colloquiorum libellus*’e väljakujunemisel.⁵ Lisaks kasutati Erasmuse teost *De civilitate morum puerilium* (“Poiste headest kommetest”) ladina keele õpetamiseks ja õppimiseks üle kogu Euroopa, sealhulgas ka

¹ Rhein 1996: 48.

² Emerton, PhD 1899: 3, 5, 459.

³ Johnson 2006a: 193.

⁴ Erasmus 1528: 60 *Nos quoniam Graeca ferè discimus in hoc ut veterum libros evolvamur, potiusquam ut cum vulgo Graecorum fabulemur, praestiterit utriusque linguae rudimentis semel traditis in Latinis potissimum exerceri, donec confirmatus adolescens iunctis utriusque litteraturae studiis tuto progredi possit.* (vt lisa 7.).

⁵ Thompson 1997: xx; Korhonen 2022: 52.

Eestis.⁶ Oma eessõnas *Familiarium colloquiorum libellus*'ele on Posselius esitanud, Diane Johnsoni sõnul, n-ö kindlad vastuväited Erasmuse arvamusele vanakreeka keele rääkima õppimise teisejärgulisusest, kuna Posselius pidas vanakreeka keele rääkima õppimist sama tähtsaks, võibolla isegi tähtsamaks kui ladina keele õppimist.⁷

Posseliuse *Familiarium colloquiorum libellus* oli nähtavasti üks tähtsamaid õppekirjanduslikke tekste 16. sajandi lõpus, selge tõestus sellest on, et ainuüksi Saksamaal anti seda välja üle kümne trüki. Posselius ei pea vajalikuks ainult õpilastele selgeks teha, kuidas vanakreeka keelt rääkida, vaid arendab oma õpetamismetoodikaga nende keeleteaduslikku vaistu.⁸ Sealjuures pidas Posselius väga vajalikuks ka ladina keele kõnelemist, Laura Manning on teose „Communicative Approaches for Ancient Languages“ peatükis kirjutanud, et Posselius pidas ladina keele kõnelemist väljaspool kooli nii tähtsaks, et ta palkas isegi spioone õpilasi jälgima. Posseliuse õppekirjanduslikud teosed olid kasutusel paljudes Euroopa ülikoolides, sealhulgas ka Eesti ja Soome üldhariduskoolides, veel sajandeid pärast nende avaldamist.⁹ Üheks näiteks Posseliuse õpilastest on soomlane Ericus Eriki Sorolainen (1546–1652). Ta alustas õpinguid Rostocki Ülikoolis 1573. aastal ning pärast ülikooli lõpetamist asus tööle Gävle kooli¹⁰, kus ta õpetas alates 1578. kuni 1583. aastani. Tema levitas posseliuslikku õpetamismetoodikat, kus vanakreeka, heebrea ja ladina keelt tuleb algharidusastmes õpetada ja tähtsal kohal on kõneoskuse arendamine. Sorolainen oli ka üks tähtsaid isikuid soome kirjakeele arendamisel.¹¹

Paljud 16. ja 17. sajandi õppekirjanduslikud tekstid on kättesaadavad veebis ning seda tänu Colloquia Scholastica projektile. Academia Vivarium Novum loetleb oma artikli *Risorse didattiche* ('haridusressursid') alapeatükis *Colloquia scholastica* ('õppekirjanduslikud dialoogid') mõningaid õppekirjanduslikke teoseid 16.–20. sajandini, sh on ka Posseliuse teos *Familiarium colloquiorum libellus*.¹²

⁶ Päll 2021: 105.

⁷ Johnson 2006a: 188, 190, 193.

⁸ Johnson 2006a: 190–191.

⁹ Manning 2021: 11.

¹⁰ Arvatavasti on tegemist Gustav I Vasa poolt 1557. aastal asutatud Vasaskolan'iga. (Länsmuseet Gävleborg 15.04.2024).

¹¹ Korhonen 2022: 64.

¹² Academia Vivarium Novum 30.03.2024.

1.1. ÕPPEOTSTARBELISTEST TEKSTIDEST EESTIS

(KIIRÕPPEMEETODID)

Euroopa üldhariduskoolides hakkas vanakreeka keele õpetamine levima 16. sajandil, selle ajani oli peamine suund ladina keele õpetamisel, alles sajandi lõpu poole tõusis protestantlikes koolides ka vanakreeka keele õpetamine tähtsale kohale, seda kuni 17. sajandi lõpuni. Esimesteks ladina ja vanakreeka keele õpetamise meetodite levitajateks üldhariduskoolides peetakse Johannes Sturm (1507–1589), Sigismund Eveniust (1585–1639), aga ka Philipp Glaumi, kellel oli teistest humanistidest erinev õpetamismetoodika, mis tugines nelja kuuga keele selgeks õppimisele, seda võib nimetada kiirõppemeetodiks. Tema õpetamismetoodikat järgis tema õpilane Gabriel Holstenius, kes muuhulgas oli ka Johannes Gezelius vanema õpetaja Västeråsi gümnaasiumis.¹³

Ladina keele õpetamine jõudis Eestisse enne vanakreeka keele õpet. 1564. aastal kaebles Marcus Leo, kes oli Tallinna Linnakooli rektor, õpetamismetoodikate halva edu üle. Tema enese uus õpetamiskava nägi aga ette, et ladina keelt õpitakse katekismuse pähe õppimise, konjugeerimise, deklinaerimise ja tekstide veerimisega. See õpetamismetoodika ei olnud sugugi kiirem oma eelnevatest meetodikatest. 1604. aastast alates võeti koolides kasutusele uued õppekavad, mille eestvedajaks oli Heinrich Vestring. Tema õppekava põhines aga samasugustel meetodikatel nagu ka Marcus Leo meetodika. Vestringi meetodika puhul õpiti alguses viis aastat saksa keelt ning siis lisandus hilisemates klassides ladina keele õppimine, mis põhines samuti pähe õppimisel ning konjugeerimisel. 1631. aastast võeti Eesti koolides kasutusele järjekordselt uus ladina keele õpetamise meetodika, mille eestvedaja oli Heinrich Vulpius, kes oli Tallinna Gümnaasiumi rektor. Tema õpetamismetoodika nägi ette laiemat antiikkeelte õppimist, kuid siiski sama aeganõudvalt kui selle eelkäijad.¹⁴

Vanakreeka keele õpetamine hakkas Eestis arenema 17. sajandi keskpaigas. Üks tähtsamaid vanakreeka keele õpetamise eestvedajaid oli Johannes Gezelius vanem, tema jätkas oma õpetaja Holsteniuse õpetamismetoodikat ning tõi selle edasi Tartu Academia Gustavianasse, kus ta oli professor aastatel 1642–1649¹⁵. Seal andis ta ka välja oma *Grammatica Graeca*, milles ta

¹³ Päll 2021: 90, 94–97.

¹⁴ Päll 2021: 105–106.

¹⁵ Jurtšenkova 2022: 7.

toonitas, et tema eelkäijad olid õpetanud vanakreeka keelt aeganõudvate meetoditega, tema enda meetodid nägid ette õpetada vanakreeka keel selgeks kiiresti ja jõuda lugemise juurest vanakreeka keele kõnelemiseni (vt ptk 2.2. Johannes Gezelius vanem).¹⁶ Mainimata ei saa jätta ka edaspidiseid sajandeid klassikalise filoloogia õpetamises Eestis. 1802. aastal, kui Tartu Ülikool taasavati, inaugureeriti seal klassikalise filoloogia professoriks Johann Karl Simon Morgenstern (1770–1852), keda peetakse ka klassikalise filoloogia kui teaduse alusepanijaks Eestis. Ta panustas palju klassikalise filoloogia kui teaduse arengusse Tartu Ülikoolis.¹⁷

¹⁶ Päll 2021: 108–113.

¹⁷ Päll 2020: 37.

2. ELULOOD

2.1. JOHANNES POSSELIUS VANEM

Johannes Posselius vanem (1528. a–15. august 1591. a) oli Rostocki Ülikooli vanakreeka keele professor aastatel 1553/54¹⁸–1591. Ta sündis Saksamaal Parchimi linnas tänapäeva Mecklenburg-Vorpommerni liidumaal Ludwigslust-Parchimi ringkonnas. Sellel perioodil oli vanakreeka keele õpingutes Saksamaal madalseis ehk suurem osa inimesi ei õppinud humanitaarteadusi, vaid suundusid õppima enesele rohkem kasu toovaid erialasid.¹⁹

Posselius õppis enne ülikooli minemist Parchimis, arvatavasti mingisuguses Parchimi linnakoolis (enne 1542. aastat).²⁰ Pärast seda asus ta õppima reformatsioonimeelses Rostocki Ülikoolis²¹ Arnold Bureniuse²² (1. veebruar 1485. a Emsbüren Saksamaa–16. august 1566. a Rostock Saksamaa²³) käe all vanakreeka keelt aastatel 1542–1545²⁴. Bureniust asendas 1542. aastal ka Philipp Melanchthon²⁵ (16. veebruar 1497. a Bretten Saksamaa–19. aprill 1560. a Wittenberg Saksamaa²⁶), kes oli 1518.–1560. aastatel Wittenbergi Ülikooli vanakreeka keele professor.²⁷ Vahepeal 1550. aastal töötas ja õpetas Posselius Rostockis Püha Maria kirikukoolis ning 1552. aastal sai ta Rostocki Ülikooli bakalaureuse- ja magistrikraadi. Rostocki Ülikoolis sai Posselius väga hea vanakreeka keele oskuse ning 1553. aastal valiti ta juba Rostocki Ülikoolis Porta Caeli kolleegiumisse pedagoogika inspektoriks. Samal aastal sai ta Rostocki Ülikooli professoriks ning austatud õpetlasena publitseeris suures koguses õppekirjanduslikke tekste nii vanakreeka kui ka ladina keeles. Tema vanakreeka keele õpetamine põhines suures mahus Martin Lutheri (10. november 1483. a Eisleben Saksamaa–18. veebruar 1546. a Eisleben Saksamaa²⁸) õpetustele vanakreeka ja ladina keele vajalikkusest algharidusastmes. Posselius on ise oma kirjades ja teostes toonitanud vanakreeka keele vajalikkust ladina keele õppimiseks

¹⁸ Rhein 1996: 48.

¹⁹ Johnson 2006a: 188–190.

²⁰ Catalogus Professorum Rostochiensium 26.03.2024.

²¹ Johnson 2009: 2.

²² Rhein 1996: 48.

²³ Catalogus Professorum Rostochiensium 25.03.2024.

²⁴ Johnson 2009: 2.

²⁵ Rhein 1996: 48.

²⁶ van Wyk 2017: 1–2.

²⁷ van Wyk 2017: 2.

²⁸ Smith 1914: 429–431.

ning vanakreeka keele õppimise juures heebrea keele vajalikkust, mis on Piiblist arusaamise juures suure tähtsusega. Kuid sealjuures ei pidanud ta kinni vaid luterlikest õpetustest, vaid leidis uuenduslikke viise keele õpetamiseks.²⁹ Lisaks Martin Lutherile oli isegi suurem tähtsus Posseliuse õpetamismetoodika väljaarenemisel Philipp Melanchthonil, kes oma 1518. aasta inauguratsiooni kõnes *De corrigendis adolescentiae studiis*³⁰ (“Noorsoo õpingute parandamisest”) tõi välja originaalteoste lugemise, filosoofia, filoloogia ja retoorika tähtsuse vanakreeka keele õpetamisel ning klassikalise filoloogia õppimisel. Lisaks publitseeris Melanchthon ka palju erinevaid õppeotstarbelisi tekste, üks tema tähtsamaid teoseid, mille ta andis välja 1521. aastal oli *Loci communes rerum theologicarum seu hypotyposes theologicae*. Tema tähtsamad teosed olid ka *Grammatica Graeca* (1518) ja *Grammatica Latina* (1527³¹).³²

Posseliuse peamine eesmärk noorukite õpetamisel oli selgeks saada ladina keel ja seda isegi enne, kui nad olid saanud selgeks oma emakeele ehk saksa keele lugemise. Ta hakkas ladina keelt õpetama oma õpilastele juba kuue- või seitsmeaastaselt. Sealjuures oli Posseliusele tähtis, et tema õpilased saaksid selgeks lisaks ladina keelele ka oma emakeele. Ladina keele õppimine toimus ladina- ja saksakeelsete paralleeltekstidega õpiku järgi. Tema õpetuste eesmärk oli õpetada ladina keele grammatikat intensiivselt ja ligikaudu kuue kuuga võiks olla õpilastel grammatika selge. Näiteks, tema enda sõnul, oli viie aasta pikkune grammatika õppimine liiga pikk aeg. Posseliuse õpetuste puhul oli uuenduslikuks lähenemisviisiks teha õpilastele selgeks lugemine, kirjutamine, kuulamine ja rääkimine ning seejärel hakata pähe õppima käänete ja konjugatsioonide paradigmasid. Varasemad õpetajad olid oma õpetustes keskendunud alguses paradigmade päheõppimisele ja hiljem keskendunud muule vajalikule.³³ Posseliuse arvates oli vajalik õppida ladina ja vanakreeka keelt paralleelselt, kuna see aitas kaasa keeleõpingute edenemisele koolides.³⁴

²⁹ Johnson 2006a: 188–190.

³⁰ Lutherstadt Wittenberg Tourist-Information 26.03.2024 (*De corrigendis adolescentiae studiis*).

³¹ Melanchthon 1527: tiitelleht.

³² van Wyk 2017: 2–3.

³³ Manning 2021: 11–12.

³⁴ Johnson 2006a: 192.

1565. aastal oli Euroopas suur katkuepidemia³⁵ ning Posselius kolis Rostockist maakohta elama. Hiljem pärast epidemia vaibumist naasis ta Rostocki Ülikooli õpetama.³⁶ 1566.–1567. aastatel oli ta Rostocki Ülikooli rektor ning rektoriks sai ta uuesti 1569. aastal, kus ta tegutses kuni 1570. aastani. 1568.–1569. aastani oli ta Austrias visiidil koos David Chytraeusega (26. veebruar 1531. a Ingelfingen Saksamaa–25. juuni 1600. a Rostock Saksamaa³⁷) ning koos temaga läks Posselius ka ülikooli soovil 1573. aastal visiidile Sternbergi parlamenti Saksamaal Mecklenburg-Vorpommerni liidumaal, kus talle anti üle 14. juulil Rostocki Pärimisleping (*Rostocker Erbvertrag*).³⁸ Johannes Posselius töötas ja õpetas Saksamaal Rostocki Ülikoolis kuni oma surmani 1591. aastal.³⁹

2.1.1. Posseliuse publikatsioonidest

Rostocki Ülikoolis õpetamise ajal publitseeris Johannes Posselius mitmeid erinevaid õppeotstarbelisi teoseid. Tuntumad teosed Posseliusest on näiteks *Calligraphia oratoria linguae Graecae* (1584), *Syntaxis Graeca* (1560) ja *Familiarium colloquiorum libellus* (1587).⁴⁰ Lisaks nendele teostele on Posseliusel ka teisi teoseid, näiteks *ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορταστικῶν ἡμέρων, στίχοις Ἑλληνικοῖς παραπεφρασμένα*, milles oli pühendus keiser Maximilianus II kuuetele pojale ja mis käsitleb printsi rolle vanakreeka keele õpingute levitamisel. Posselius on tõlkinud tekste ka vanakreeka keelde, näiteks Martin Lutheri teose “Kleiner Catechismus”. 1565. aastal andis Posselius välja teose *Epitaphia clarorum et piorum aliquot hominum, qui anno MDLXV peste in urbe Rostochio inclementissime grassante, placide mortem obierunt*, mis on lühike värssteos, milles ta on kirjutanud värsid Rostocki linna vallutanud katkuepidemiast, mis on seotud tema hukkunud sõpradega.⁴¹ Posseliuse viimane teos on välja antud pärast tema surma, teose *Apophthegmata*

³⁵ Ilmselt on tegemist Euroopat tabanud katkuepidemiaga aastatel 1562–1566. Tegemist oli ühe Euroopa keskaja kõige rohkem surmasid kaasa toonud katkuepidemiaga. (Gunnoe 2019: 295).

³⁶ Johnson 2006b: 1–2.

³⁷ Jackson 1952: 116; Catalogus Professorum Rostochiensium 26.03.2024.

³⁸ Catalogus Professorum Rostochiensium 26.03.2024.

³⁹ Johnson 2006a: 188, 205.

⁴⁰ Johnson 2009: 2.

⁴¹ Johnson 2006a: 201–203.

Graecolatina andis välja tema poeg Johannes Posselius noorem (10. juuni 1565. a Rostock Saksamaa–20. juuni 1623. a Rostock Saksamaa⁴²) 1595. aastal.⁴³

2.1.2. *Familiarium colloquiorum libellus* (“Koduste dialoogide raamat”)

Üks tähtsamaid Johannes Posseliuse teoseid on *Familiarium colloquiorum libellus* (“Koduste dialoogide raamat”), mille ta andis välja Rostockis 1587. aastal. Tegemist on kakskeelse paralleeltekstiga, milles esitatakse kõrvuti sama tekst nii vanakreeka, atika dialektis, ning ka ladina keeles. Tema dialoogid on kirjutatud süstemaatiliselt ning on lihtsalt mõistetavalt kirja pandud. Teose alguses on Johannes Posseliuse eessõna, mille ta kirjutas täismahus vanakreeka keeles, sellele ei ole ladinakeelset paralleelteksti. Vanakreekakeelne eessõna on aastast 1588.⁴⁴

Diane Johnsoni arvates, kes on uurinud Posseliust ja tema elu, on teose eessõna selge näide sellest, et Posselius rõhutab vanakreeka keele tähtsust ladina keele ees. Teos on jaotatud selgeteks peatükkideks: kuidas tervitada, kuidas kutsuda hommikusöögile/lõunasöögile, kuidas esitada õpetajale palvet, kuidas küsida loengust vabastust endale ja sõbrale, kuidas teise õpilase pättusest teatada ning kuidas laenata koolivara. Dialoogide jätkudes muutuvad dialoogid vanemale õppijaskonnale kohasemaks, sellised peatükid on (jätkates eelmist loetelu): kuidas minna ühest koolist teise ja paremasse kooli, kuidas peab rääkima ärireisilt naastes, kuidas deklareerida pastori juures abielu ning mida teha kaotatud laeva ja lasti korral. Viimane peatükk on suunatud õpilaste arutelule õpetajaga, kuidas õppida vabu kunste.⁴⁵ Teadaolevalt on seda Johannes Posselius vanema teost välja antud üle kahekümne kaheksa kordustrukki (vt lisa 3.), mis näitab selle tähtsust 16., 17. ja 18. sajandil, kuid ka hilisemal ajajärgul. Näiteks 21. sajandist on teadaolevalt kaks editsiooni 2014. ja 2018. aastatest.

⁴² Catalogus Professorum Rostochiensium 24.03.2024.

⁴³ Johnson 2006a: 205.

⁴⁴ Johnson 2006a: 191; Täpsustuseks: 1587. aasta väljaandes on vanakreekakeelse eessõna asemel ladinakeelne eessõna aastaarvuga 1566. (Posselius 1587: eessõna); Posselius 1690: eessõna.

⁴⁵ Johnson 2006a: 191.

2.2. JOHANNES GEZELIUS VANEM

Johannes Georgii Gezelius (3. veebruar 1615. a–20. jaanuar 1690. a⁴⁶) oli teoloogia ja filoloogia valdkonna haridustegelane, kes edendas Soomes ja Rootsis Piibli tõlkimist ning publitseeris erinevat õppealast kirjandust. Enne seda oli ta Tartu Ülikooli vanakreeka keele professor. Ta sündis Rootsis Västmanlandis, kus ta õppis Västeråsi gümnaasiumis, seal sai ta vanakreeka keelt õppida õpetaja Gabriel Holsteniuse (21. märts 1598. a Norberg Rootsi–5. juuli 1649. a Västerås Rootsi⁴⁷) juhendamisel.⁴⁸

Tema õpingutee jätkus Uppsala Ülikoolis, kus ta alustas õpinguid 1637. aastal. Ülikoolis õppis ta vanakreeka keelt professor Johannes Laurentii Stalenu (1592. a Ölmstad Rootsi–11. veebruar 1651. a Växjö Rootsi⁴⁹) käe all, kes jälgis juba posseliuslikku õpetamismetoodikat ehk seadis tähtsate kohale vanakreeka keeles kõnelemise, lisaks lugemisele ja tõlkimisele. 1638. aastal jätkas Gezelius oma õpinguid Tartus Academia Gustavianas, kus ta sai 1642. aastal pärast magistriõpingute lõppu vanakreeka ja heebrea keele professoriks. 1649. aastal läks ta tagasi oma sünnilinnale, kus ta jätkas teoloogia õpetamist Västeråsi gümnaasiumis. Teoloogia alal alustas ta doktoriõpinguid Uppsala Ülikoolis, kus ta sai teoloogiadoktori kraadi 1661. aastal.⁵⁰

Gezelius valiti oma viiekümnendatel eluaastatel Turu linna piiskopiks, Turus jätkas ta õppetööstarbeliste teoste väljaandmist. Piiskopina tegutses ta kuni oma surmani 1690. aastal.⁵¹ Johannes Gezelius vanemal oli ka poeg Johannes Gezelius noorem (6. september 1647. a–10. aprill 1718. a), kes pärast oma isa surma jätkas tema elutööd.⁵²

2.2.1. Publikatsioonidest

Tartus oldud aja jooksul publitseeris Gezelius üle 25 vanakreeka keelse luuletuse, andis välja mitmete vanakreeka autorite teoseid, publitseeris oma kulu ja kirjadega vanakreeka keele

⁴⁶ Hofberg 1906: 389; Jurtšenkova 2022: 7.

⁴⁷ Hofberg 1906: 506–507.

⁴⁸ Jurtšenkova 2022: 7.

⁴⁹ HUMGRAECA 25.03.2024; Geni 25.03.2024.

⁵⁰ Päll & Friendenthal 2017: 205–206.

⁵¹ Korhonen 2018: 163.

⁵² Laasonen 2009: 10.

grammatika (*Grammatica Graeca*) ja andis välja Uue Testamendi lugemiseks mõeldud kreeka-ladina sõnaraamatu (*Lexicon Graeco-Latinum continens voces omnes appellativas, cum Novi Testamenti, tum januae ling. Graecae, anno superiori hic Dorpati editae. /.../*)⁵³. Lisaks nendele teostele tõlkis ta ka Jan Amos Comeniuse teose *Ianua linguarum* vanakreeka keelde. Gezeliusel oli omaenda trükikoda Turu linnas Soomes, kus ta andis välja näiteks Aisopose valmide kollektsiooni, *Dominicalia & festivalia evangelia Graeco-Latina* teose ja üldtuntud Johannes Posseliuse teose *Familiarium colloquiorum libellus*'e.⁵⁴ Lisaks oma publikatsioonidele juhendas Gezelius üle kolmekümne vanakreeka keelse dispuudi, kus pidid tema õpilased disputeerima vanakreeka keeles. Kokku on säilinud kahekümne kaheksa dispuudi tiitelhed ja seitse dispuuti terviklikuna, mis esitati tema õpilaste poolt Tartus Academia Gustavianas. Kaksikümme kaheksa dispuuti olid teoloogiliste kirjakohtade üle *Τῶν Τόπων Θεολογικῶν* ning dispuudid toimusid 1649. aasta jaanuarist aprillini. Seitse terviklikult säilinud dispuuti on pneumatoloogiateemalised ja need esitati 1644., 1646. ja 1649. aastatel.⁵⁵

⁵³ Kolk 2018: 145.

⁵⁴ Korhonen 2018: 163.

⁵⁵ Päll & Friendenthal 2017: 194–195.

3. METOODIKAD

3.1. TÖÖ TRANSKRIBUSEGA

Editsiooni paberväljaande transkribeerimiseks kasutasin Transkribuse keskkonda⁵⁶. Transkribus on trükiste ja käsikirjade transkribeerimise keskkond, milles loodud tekstituvastusmudelid on võimelised automaatselt transkribeerima teksti. Sellest samast veebikeskkonnast saab transkribeeritud teksti edasi eksportida Wordi dokumendifailiks. Tekstilehekülgede transkribeerimiseks kasutasin juba olemasolevaid tekstituvastusmudeleid. Ladinakeelsete tekstilehekülgede transkribeerimiseks kasutasin mudelit *Noscemus 6*, kuna *Noscemus 5*, mis on *Noscemus 6* eelkäija, ei olnud väga tõhus mudel trükise transkribeerimiseks. Vanakreekakeelsete tekstilehekülgede transkribeerimiseks kasutasin *EM-Greek* tekstituvastusmudelit, kuigi *Noscemus 6* on samuti loodud vanakreeka keelt mingis mahus tuvastama, osutus siiski tõhusamaks mudeliks *EM-Greek*. Mudeli *EM-Greek* on Transkribuse keskkonnas välja treeninud Tartu Ülikooli professorid Janika Päll ja Meelis Friedenthal, varem projektis osalenud tudengite, Kristiina Kase ja Jaana Jurtšenkova, kaasabil.

Peale sobivate tekstituvastusmudelite väljaselgitamist sain hakata tegelema bakalaureuseprojektiks valitud tekstilehekülgede transkribeerimisega Transkribuse keskkonnas. Alguses tegin tekstiregioonituvastus, selleks kasutasin Transkribuse üldist regioonituvastusmudelit. Pärast regioonituvastuse läbiviimist oli vaja iga transkribeerimisel kasutatav lehekülg üle vaadata ning luua manuaalselt tekstiregioonid vajalike lõikude ja pealkirjade juurde, kuhu automaatne tekstiregioonituvastus ei olnud tekstiregioone lisanud. Kui tekstiregioonituvastus ning tekstiregioonide ülevaatamine oli tehtud, sain alustada transkribeerimisega. Transkribeerisin vaheldumisi vanakreeka- ja ladinakeelsed leheküljed vastavate mudelite abil (*Noscemus 6* ladinakeelsete ja *EM-Greek* vanakreekakeelsete lehekülgede jaoks).

Kui vajalikud tekstileheküljed olid transkribeeritud, siis oli vaja iga lehekülg manuaalselt üle vaadata ja iga transkribeeritud tekstirida vastavasse tekstiregiooni määrata, kuna pärast automaatset transkribeerimist ei olnud need vastavatesse tekstiregioonidesse paigutatud. Kui tekstiregioonid olid paigas, siis sain alustada automaatselt transkribeeritud teksti võrdlemist originaaliga ning automaatsel tekstituvastusel tekkinud vead parandada.

⁵⁶ Transkribus: <https://readcoop.eu/transkribus/>.

Pärast tekstilehekülgede transkribeerimist ja tekkinud transkribeerimisvigade parandamist eksportisin transkribeeritud leheküljed Wordi dokumendifailiks. Edasi jätkus töö Wordi keskkonnas teksti korrastamisega, tabelite loomisega ja vajalike iludetailide lisamisega.

3.2. EDITEERIMISE JA TÕLKIMISE PÕHIMÕTTED

3.2.1. Editeerimispõhimõtted

Johannes Posselius vanema teose *Familiarium colloquiorum libellus* 1690. aasta väljaande editeerimisel olen lähtunud võimalikult palju originaaleditsioonist (vt lisa 5.) ja selles esinevast teksti paigutusest. Enamik vanakreeka- ja ladinakeelsetest ligatuuridest olen avanud, avamata olen jätnud vaid ladinakeelsetel tekstilehekülgedel esinenud ampersandi (&). Teksti transkribeerides avasin vaikumisi suurema osa esinenud ligatuuridest: ἐκ-, -ος, χρ-, -λλ-, -σθ-, -ττ-, -σχ-, -ρο-, -σπ-, -ς [στ], -υν-, -ου, -ην, -σθαι, -ται, -ομεν. Olen avanud ka prepositsioonide, konjunksioonide, personaalpronoomenite ja partiklite ligatuurid: παρά, ἐπί, κατά, ὑπό, μέν, δέ, γάρ, καί, σύ (vt lisa 2.).

Vanakreeka keelsetel tekstilehekülgedel olen vaadanud üle diakriitikute (hõngus, akuut, graavis, tsirkumfleks) asukoha sõnadel ja vajadusel, kui originaaltekst ei ole jälginud tänapäevaseid vanakreeka keele ortograafiareegleid, siis olen paigutanud need vastavalt ortograafiareeglitele tähtede kohale ja suurtähtedel sõna alguses tähe ette. Ladinakeelsetel lehekülgedel esinenud diakriitikud olen jätnud editeerimisel vastavalt originaaltekstile omale kohale. Näiteks esineb tiitellehel sõna *verò*, millel on tähe ‘o’ peal graavis, selle olen jätnud vastavalt originaalile samale kohale. Vanakreeka keelsetel tekstilehekülgedel olen muutnud ära hõnguse asukoha diftongil vastavalt tänapäeva vanakreeka keele ortograafiareeglitele, viies selle teisele tähele, näiteks kui originaaltekstis on sõna *ἐνσεβοῦς*, siis liigub hõngus diftongi teisele tähele ehk üpsilonile (*ἐνσεβοῦς*) või näiteks sõnas *ἐκείνων* liigub akuut *iota*’le (*ἐκείνων*). Samal põhimõttel olen parandanud ka ov-vokaalil esinevaid hõnguse- ja rõhumärke. Lisaks olen jätnud alles treema (¨), mida esineb vaid sissejuhatavatel lehekülgedel sõna *Ρωμαϊκὰ* puhul ‘ü’ hääliku kohal. *Iota subscriptum*’i olen eemaldanud sealt, kuhu see ei kuulu ning muudes kohtades alles jätanud või lisanud, näiteks sõna *δείπνω* > *δείπνω*. Kui lõpusilbis esines akuut, siis asendasin

selle graaviseega vastavalt vanakreeka keele ortograafiareeglitele ning kui esineb diftong, siis teisele häälikule diftongis.

Kõikidel tekstilehekülgedel olen korrastanud kirjavahemärkide kasutust, võrreldes kirjavahe- märkide esinemist 1587. ja 1601. aasta editsioonidega. Vanakreekakeelsetes tekstides olen asendanud koolonid (:) vaikimisi stigmē (στίγμα) ehk keskpunktiga (·). Algustäheortograafia puhul olen vanakreekakeelsetel tekstilehekülgedel jätnud suured algustähed lausetes ja pealkirjades vastavalt originaaltekstile. Ladinakeelsetel tekstilehekülgedel olen järginud tänapäeva suure algustähe ortograafiareegleid ning vastavalt lause algustähe suureks teinud ja pealkirja algustähe samuti suureks muutnud. Samuti olen alles jätnud ka j-vokaalid ladinakeelsetes sõnades. Transkriptsiooni olen alles jätanud ka pealdised, poognanumbrid ja *custos*'ed. Transkriptsioonis esinevad tsitaadid olen vaikimisi vormistanud kaldkirja, et need oleksid paremini tuvastatavad.

Kirjavigadele, mis esinesid originaaltekstis viitasin allmärkustes ning kirjavead olen parandanud võrdluses 1587. ja 1601. aasta editsioonidega. Kirjaveaga sõna olen samuti välja toonud allmärkuses ning põhitranskriptsioonis teksti sees olen selle ära parandanud vastavalt varasematele editsioonidele. Alles olen jätanud ka tekstis esinevad iluelemendid, mis esinevad tiitellehel ja sissejuhataval leheküljel, näiteks vanakreeka ja ladina keelse tervitamist kirjeldava osa puhul olen alles jätanud teksti esimest suurt algustähte kujundava iluelemendi. Teose eessõna transkriptsioonis olen alles jätanud seal esineva *fleuron*'i. Tekstis esinenud tabelid olen loonud Wordi dokumendihalduskeskkonnas sellisel kujul nagu need esinesid originaalteksti väljaandes.

3.2.2. Tõlkimis- ja kommenteerimispõhimõtted

Tõlkimisel olen lähtunud eesti keele süntaktilistest, ortograafilistest ja grammatilistest reeglitest ning kuna varasemad teadaolevad eestikeelsed tõlked ja kommentaarid antud teosele puuduvad, siis olen kommenteerimisel võtnud eesmärgiks märkida ära vähemtuntuid vanakreeka- ja ladinakeelseid sõnu ning fraase, mõnel korral ka enda jaoks raskemaid sõnu. Kui teoses esines Vana-Kreekas ja Vana-Roomas kasutusel olnud olmekultuuri esemeid kirjeldavaid sõnu, siis need olen tõlkinud vastavalt varasematele antiikteoste tõlgetele ning varasemad tõlked olen

välja toonud kommentaaris tsitaatidena. Varasemate tõlgete puudumisel olen tõlkinud vastavalt vajadusele, näiteks sõnade *μαχαίριδιον* ja *ἔκπωμα* puhul olen tõlkinud vastavalt *μαχαίριδιον* “nuga” ja *ἔκπωμα* “peekriks”. Kuigi *ἔκπωμα* võib tähendada misiganes Vana-Kreekas kasutusel olnud jooginõud, siis kuna tabelis, kus see sõna esineb originaaltekstis on kaks samatähenduslikku sõna (*ἔκπωμα* ja *ποτήριον*), olen praegusel hetkel leidnud kaks erinevat jooginõu kohta käivat sõna ning seega olen tõlkinud vastavalt need sõnad “peeker ja jooginõu”. Kuna tõlkisin nii ladina- kui ka vanakreekakeelseid tekstilehekülgesid eraldi aegadel, siis võib nendel tekstilehekülgedel olla kohati erinev tõlge, isegi kui tegemist on peaaegu samasuguste lausekonstruktsioonidega mõlemas keeles. Mõnel juhul on tõlge mõlema keele puhul erinev, kuna need on struktuuriliselt erinevad juba originaaltekstidena ja kohati ka sõnastuselt.

Tekstis esinevad tsitaadid olen eraldanud kooloniga tsitaadi ees ning jutumärkidega tsitaadi ümber, et need oleksid paremini eristatavad muust tekstist. Piiblist võetud tsitaadid Taanieli raamatust, Timoteose I raamatust ja Luuka evangeeliumist, mis esinevad originaaltekstis, olen tõlkesse valinud 1977. aasta Piibli tõlkest. Kuigi olen alles jätanud vanakreeka- ja ladinakeelsetes transkriptsioonides esinenud iluelemendid, siis tõlkes ei ole ma iluelemendina esinevaid suurtähti integreerinud teksti tõlke sisse, kuna vastasel juhul peaksin joonistama uue iluelemendi eestikeelses tõlkes oleva suure algustähe järgi.

Tekstis esinevad Vana-Kreeka numbrid olen tõlkes teisendanud araabia numbriteks, näiteks *αφπη'* > 1588. Tekstilehekülgede päised ja *custos*'ed olen jätanud tõlkest välja. Poognanumbrid olen jätanud tõlkesse alles.

Kommentaariumide vormistamisel olen lähtunud järgnevast struktuurist: lemma ehk originaalvorm ja sõna tõlge eesti keelde. Juhul kui tegemist on esemeliste sõnadega, siis olen toonud näiteid ka varasematest tõlgetest antiiktekstide näol, kui varasemaid antiiktõlkeid eesti keeles veel ei ole, siis olen näite tsitaadi antiikteosest ise tõlkinud. Kirjavigade kommenteerimisel olen lähtunud vormistusest, mille puhul toon välja kirjaveaga sõna bakalaureuseprojektis kasutatavast editsioonist 1690. aastast ja sellele järgneb parandatud sõna 1587. või 1601. aasta editsioonidest. Juhul kui olen viitanud leksikonile „The Liddell, Scott, Jones Ancient Greek Lexicon“, siis olen seda lühendanud lühendiga LSJ.

4. *FAMILIARIUM COLLOQUIORUM LIBELLUS*'E TÖLGE

ΟΙΚΕΙΩΝ
ΔΙΑΛΟΓΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΝ
ἙΛΛΗΝΙΣΤῖ καὶ ῬΩΜΑΙΣΤῖ.
FAMILIARIUM
COLLOQUIORUM
LIBELLUS
GRAECE & LATINE.
AUTORE
JOHANNE POSSELIO.
Nunc verò,
In usum Scholarum Trivialium
patriae, recusus.

ABOAE apud JOHANNEM Winter/
Typogr. Reg. in Mag. Duc. Finl. Anno 1690.

KODUSTE DIALOOGIDE RAAMAT

KREEKA JA LADINA KEELES.

AUTOR

JOHANNES POSSELIUS.

Nüüd tõesti,

kasutuseks Isamaa Triviaalkoolides⁵⁷

uuesti trükitud.

Turus⁵⁸ JOHANNES Winteri
Kuninglikus Trükikojas, Soome Suurvürstiriigis, aastal 1690.

⁵⁷ Sõna *trivialis* võib tõlkida näiteks „tavaline” kuna tänapäevases mõistes on nn „tavaline kool” üldhariduskool (algkooli osa), siis saab seda tõlkida ka sõnaga „üldhariduslik”. Kuna triviaalkoolid olid keskajal ja varauusajal kasutuses olnud koolide liik, siis oleks siin parem tõlkida „triviaalkool”.

⁵⁸ Åbo on rootsikeelne (ladinakeelne Aboa) nimetus Turu linnale.

ἸΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΟΣΣΕΛΙΟΣ;

ΤΟῖΣ ἈΝΔΡΑΣΙ ΦΙΛΟΜΟΨΟΙΣ

καὶ σπουδαίοις, τοῖς μετὰ τῆς εὐσεβοῦς παιδείας
τοὺς νεανίσκους τὰ Ῥωμαϊκὰ καὶ Ἑλληνικὰ γράμματα διδάσκουσιν,

Εὖ πράττειν.

Ὁρθῶς καὶ νουνεχόντως ὑπὸ τινος τῶν σοφῶν εἴρηται·

Ὅς μὴ Ῥωμαϊκοῖς Ἑλληνικὰ γράμματα μίξεν,

*οὐ δύναται λογικοῦ τοῦνομα ἀνδρὸς ἔχειν.*⁵⁹

Ὅμολογεῖται μὲν γὰρ ὑπὸ πάντων πεπαιδευμένων καὶ εὐφρονούντων ἀνδρῶν, τοὺς Ῥωμαϊκοὺς λογογράφους καὶ ποιητάς, πᾶσαν τὴν ἑαυτῶν παιδείαν καὶ σοφίαν, καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις δεινότητα, παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἰληφέναι, καὶ πλεῖστα οὐκ ἄλλαις, πλὴν Ἑλληνικαῖς λέξεσιν, ἐκφανεῖσθαι δύνασθαι, μᾶλλον δὲ τὸν λόγον Ῥωμαϊκὸν οὐκ ὀρθῶς γνωσθῆναι, οὐδὲ γραφῆναι, οὐδ' ἐρμηνευθῆναι, ἄνευ τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης οἷον τ' εἶναι. Πλεῖστα τοιγαροῦν ὠφελοῦνται πάντες, ὅσοι ἐν ταῖς ἑαυτῶν περὶ τὰ γράμματα σπουδαῖς, τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῖς Ἑλληνικοῖς συνάπτουσιν, ὅπως ἐν ἀμφοτέροις ὁμοίως ἰσχύοντες⁶⁰ τυγχάνωσιν. ἐγὼ δὲ ἵνα κατ' ἑμαυ- |||

τοῦ μέρος ἐν τῷ τὰς ἀμφοτέρας γλώττας ὀρθῶς καὶ ῥαδίως μαθεῖν, τοῖς φιλομαθέσι τῶν νεανίσκων βοηθήσω, τούτους τοὺς διαλόγους ἐξέδωκα, αὐτοὺς τῇ ἐκείνων ψυχῇ καὶ χρήσει συναρμώσας, τούτους εἰ σπουδαίως ἀναγνώσκονται καὶ ἅμα χρήσονται πρὸς τὸν βίον, αἰσθήσονται τούτου τοῦ πόνου πλεῖστον ὄνησομένου. ἔρρωσθε, καὶ μετ' ἐμοῦ τὴν περὶ τὰς τέχνας καὶ γλώττας σπουδὴν εἰς τὸ τὸν Θεὸν, τὸν πάντων τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐν τῷ βίῳ αἴτιον, δοξάζειν, καὶ τὴν ἀληθινὴν περὶ αὐτοῦ, καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἀγαπητοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν, διδασχὴν μηκύνειν, κατατίθεσθε, μεμνημένοι⁶¹ τὸ τοῦ Δανιῆλος⁶².

⁵⁹ Neander 1565: tiitellehe pöördel; Michael Neanderi tsitaat.

⁶⁰ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *σχόντες*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *ισχύοντες*. (Posselius 1601: eessõna).

⁶¹ Sõna *μεμνημένοι*, mis on Gezeliusel parandatud õigeaks, esineb 1601. aasta väljaandes kirjaveaga sõnana *μεμνιμένοι*. (Posselius 1601: eessõna).

⁶² 1690. aasta väljaandes esineb nimi *Δανιῆλος*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist nimega *Δανιήλος*. (Posselius 1601: eessõna).

*οί συνιέντες ἐκλάμπουσιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος, καὶ ἀπὸ τῶν δικαίων τῶν πολλῶν ὡς οἱ ἀστέρες εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ἔτι.*⁶³

ἐκ τῆς Ῥοδοπόλεως, ἔτει ἀπὸ τῆς θεογονίας ,αφη'.

⁶³ LXX: Δανιήλ ιβ:γ.

JOHANNES POSSELIUS;

KÕIGILE MUUSASID ARMASTAVATELE JA TUBLIDELE MEESTELE,
kes õpetavad vaga õpetuse toel noorukitele ladina ja kreeka keeles kirjutamist.

Head tervist.

Õigesti⁶⁴ ja arukalt on üks⁶⁵ tark rääkinud:

„Kes jätab roomlaste tähtede tarkusel' liitmata kreeka,
see mehe mõistusliku head aunime kanda ei saa.“⁶⁶

Kõik õpetatud ja targad mehed on üksmeelel,⁶⁷ et roomlastest proosakirjanikud ja poeedid, kogu oma hariduse, tarkuse ja võimsa oskuse sõnu seada, on saanud⁶⁸ kreeklastelt. Ja enamasti ei olnud nad võimelised end väljendama mingite teiste, kui kreeka sõnadega, ning isegi ladinakeelset kõnet ei olnud nad võimelised ilma kreeka keeleta õigesti mõistma ega kirjutama, ega ka tõlgendama⁶⁹. Seetõttu saavad enamasti kõik kasu, kes liidavad oma keele õpingutele ladina ja kreeka keele, nii et nad on mõlemas sama tugevad. |||

Mina isiklikult, et aidata mõlemat⁷⁰ keelt õigesti ja hõlpsasti õppida, tulen appi õppimishimulistele noortele. Selleks olen andnud välja⁷¹ need dialoogid, tehes need sobivateks ja kasulikeks nende hingele, selleks et, kui nad need tublilt ära õpivad ja samal ajal elu jaoks kasutavad, siis tajuksid nad, kui palju nad on raske tööga saavutanud⁷². Palju jõudu teile, et te koos minuga näeksite vaeva kunste ja keeleoskust arendades, selleks, et ülistada Jumalat, kes

⁶⁴ Sõna *ὀρθός* võib tõlkida „sirge“ või „otse“. Kuna siin mõeldakse siiski seda, mida Michael Neander on öelnud, siis oleks õigem tõlkida ilmselt „õigesti“.

⁶⁵ Sõna *τις* on umbmäärane asesõna ja tähendab siinkohal eesti keelde tõlkides „üks“.

⁶⁶ Päll, Valper 2014: 20; Michael Neanderi tsitaat.

⁶⁷ Kuigi lause on passiivses tähenduses, siis lauses esineva prepositsiooni *ὑπό* + tegija *ἀνδρῶν* tõttu võib tõlkida seda lauset aktiivses tähenduses, mida olen ka teinud.

⁶⁸ Sõna *λαμβάνω* on mitmetähenduslik sõna. Seda võib eesti keelde tõlkida näiteks „võtma“, aga siia sobiks paremini ilmselt tähendus „saama“, seega on tõlkesse jäänud see variant.

⁶⁹ Sõna *ἐρμηνεύς* tähendab tõlgendamiskunsti ehk hermeneutikat, mis on tekstide tõlgendamise õpetus. Siinjuhul oleks seda õige tõlkida „tõlgendama“. (Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive 01.02.2024).

⁷⁰ Sõna *ἀμφότερος* võib tähendada „kas ... või“ või siis „koos“ kuid siin sobib pigem tõlkida eesti keelde sõnaga „mõlemat“.

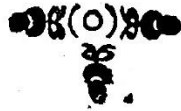
⁷¹ Sõna *ἐκδίδωμι* võiks tõlkes tähendada „üles andma“ kuid siin oleks õigem tõlkida „välja andma“, kuna Johannes Posselius andis oma teose 1587. aastal välja Rostockis.

⁷² Sõna *ὀνίνημι* tähendab „kasu saama“, „saavutama“, aga ka „aitama“. Siinsesse konteksti sobib paremini tõlkida „saavutama“.

on põhjuseks kõigele heale elus ja korrata tema armsa poja Jeesus Kristuse, meie issanda, õpetust, tuletades meelde prohvet Taanieli sõnu:

„Siis paistavad mõistlikud nagu taeva laotuse hiilgus, ja need, kes saadavad paljusid õiguse teele, otsekui tähed ikka ja igavesti.“⁷³

Rostockis, 1588. aastal Jumala sünnist alates.

⁷³ Piibel 1997: Taaniel 12:3.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ὩΣ ΧΡῆ

ἀσπάζεσθαι καὶ εὖ ἐπεύχεσθαι.

Χαῖρε διδάσκαλε αἰδέσιμε.

Χαῖρε ἄνερ περιφανέστατε.

Χαῖρε κύριε ἐνδοξότατε.

Χαῖρε πλείστον ἀδελφέ.

Χαῖρε συμμαθητά.

Χαίρετε συμμαθηταί.

ἀπόκρισις.

Χαῖρε καὶ σύ.

Χαῖρε ὁμοίως.

Σῶος ὅτι ἐπῆλθες, ἤδομαι⁷⁴.

ἡδεῖα ἐμοί
ἐστὶν ἢ

παρουσία
ἄφιξις

σου.

χάριν σοι ἔχω,

δέομαι τοῦ Θεοῦ, εὐδαίμονά σοι ποιῆσαι τὴν ἡμέραν ταύτην.

ἀπόκρισις.

Ταὐτὸ καὶ σοὶ εὐχομαι.

εὐχομαί σοι νύκτα εὐτυχή.

εὐχομαί σοι ἡσυχον.

⁷⁴ 1690. aasta väljaandes on Johannes Gezeliusel siinkohal hõnguse veaga sõna ἤδομαι, seega oli vajalik hõnguse muutmine tugevaks hõnguseks ἡδομαι.

ἀπόκρισις.

Τοιοῦτον καί σοι εὐχομαι, ὦ Παῦλε φίλτατε,
λυσιτελείω σοι τὸ βαλανεῖον.

Εὐτὺ

NÄITEID, KUIDAS TULEB TERVITADA

ja head soovida.

Ole tervitatud, kõige austatum õpetaja.
Ole tervitatud, kõige silmapaistvam mees.
Ole tervitatud, kõige lugupeetum isand.
Ole kõige rohkem tervitatud, vend.
Ole tervitatud, kaasõpilane.
Olge tervitatud, kaasõpilased.

Vastus.

Ole tervitatud ka sina.

Ole tervitatud samuti.

Olen rõõmus, et sa saabusid elusa ja tervena.

Mul on hea meel

sinu kohalolu üle.
sinu saabumise üle.

Ole sa tänatud,

palun Jumalat, et ta sind õnnistaks hea päevaga.

Vastus.

Soovin sama ka sulle.

Soovin sulle meeldivat ööd.

Soovin sulle rahu.

Vastus.

Soovin sama ka sulle, armas Paulus,

olgu saun sulle terviseks.

SALUTANDI ET BENE

precandi formulae.

Salve Doctor observande,

Salve Vir ornatissime.

Salve Domine clarissime.

Salve plurimùm Frater.

Salve condiscipule.

Salvete condiscipuli.

Responsio.

Salve & tu.

Salve similiter.

Salvum te advenisse gaudeo.

Jucundus est
mihi tuus

adventus.
reditus.

Habeo tibi gratiam.

Precor Deum, ut tibi hanc diem felicem reddat.

Responsio.

Idem & tibi precor.

Precor tibi felicem noctem.

Precor tibi placidam quietem.

Responsio.

Talem & tibi precor, Paule charissime.

Prosit tibi balneum.

A

Deus

KUIDAS TULEB TERVITADA

ja head soovida.

Ole tervitatud, kõige austatum õpetaja.
Ole tervitatud, kõige silmapaistvam mees.
Ole tervitatud, kõige lugupeetum isand.
Ole kõige rohkem tervitatud, vend.
Ole tervitatud, kaasõpilane.
Olge tervitatud, kaasõpilased.

Vastus.

Ole tervitatud ka sina.

Ole tervitatud samuti.

Olen rõõmus, et sa oled saabunud elusa ja tervena.

Olen õnnelik sinu

saabumise üle.
naasmise üle.

Olen Sulle tänulik.

Ma palvetan Jumala poole, et ta õnnistaks sind hea päevaga.

Vastus.

Soovin sama ka sulle.

Soovin sulle head ööd.

Soovin sulle rahulikku puhkust.

Vastus.

Soovin sama ka sinu jaoks, kõige kallim Paulus.

Olgu saun sulle terviseks.

A

COLLOQVIA⁷⁵.

Εὐτυχές ποιείτω ὁ Θεὸς τὸ λουτρόν σου.

ἀπόκρισις.

ἔχω σοι χάριν.
ἡδεῖά μοι ἔστιν ἡ εὐχή σου.
ἔρρωσο εὐδαιμόνως.

καὶ σὺ ἔρρωσο

{

εὖ.
κάλλιστα.
εὐτυχέως.

ἔρρωσθε.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ὩΣ ΧΡΗ

ἐπὶ δαῖτα καλεῖν.

Χαῖρε διδάσκαλε.

διδάσκαλος.

Χαῖρε καὶ σὺ, φίλε

{

παῖ.
μαθητά.
Πέτρε.

παιδάριον.

πατήρ μου
δεῖται⁷⁶ σου,
μετὰ αὐτοῦ

{

ἀριστῶν
δειπνεῖν

}

τῇ ὥρᾳ⁷⁷

{

δεκάτη.
ἐνδεκάτη.
πέμπτη.
ἕκτη.

⁷⁵ Pealkirjas on siinjuhul kirjutatud *COLLOQVIA*, kuna originaaltekstis on pealkirjades U-tähe asemele pandud V-täht, siis otsustasin siinkohal järgida originaalteksti ning ei muutnud sõna *COLLOQUIA*'ks.

⁷⁶ 1690. aasta originaaltekstis esineb siinkohal tänapäeva vanakreeka keele ortograafiareeglitest erinev sõnarõhk *δεῖται*, mille olen muutnud tänapäeva vanakreeka keele ortograafiareeglitele vastavaks *δεῖται*.

⁷⁷ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *ὥρα*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *ώρα*. (Posselius 1601: 1); Sõnale *ώρα* järgnevad sõnad on järgarvsõnad.

κύριός μου αἰτεῖ παρά σου,
συμβιῶναι αὐτῷ ἐν τῷ

{

ἀρίστω.
δείπνω.

πατήρ.

βάδιζε

{

προσάγειν⁷⁸
καλέσαι

}

τοὺς
κεκλημένους.

Παιδά-

⁷⁸ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *προπάγειν*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *προσάγειν*. (Posselius 1601: 3).

Jumal õnnitagu su pesemist.

Vastus.

Olen sulle tänulik.

Mulle on meelepärane sinu palve.

Ole terve ja õnnistatud⁷⁹.

Ka sina ole terve

hästi.
kõige paremini.
õnnelikult.

Olge terved.

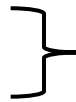
NÄITED SELLEST, KUIDAS TULEB

kutsuda pidusöögile.

Tervitatud ole, õpetaja.

Õpetaja.

Ole tervitatud ka sina, armas

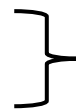
poiss.
õpilane.
Peetrus.

Poisike.

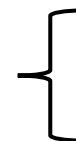
Minu isa
ootab sind
endaga koos

hommikust sööma
lõunastama⁸⁰

kell

kümme.
üksteist.
viis.
kuus.

Minu isand palub sind, enda
juurde koos viibima⁸¹

hommikusöögile.
lõunasöögile.

⁷⁹ Sõna *εὐδαίμων* tähendab eesti keelde tõlkides küll „jumalik“, kuid siia sobib paremini selle teine tähendus „õnnistatud olema“. Ladinakeelse paralleelteksti puhul olen tõlkinud sealse fraasi *vale feliciter* eesti keelde „jää õnnelikult jumalaga“ (vt lk 39).

⁸⁰ Sõna *δειπνον* võib tähendada nii „lõuna“ kui ka „õhtu“, varasemas keeles on see pigem lõunasöögi tähenduses, seega tõlkisin siinjuhul „lõunastama“. (LSJ – *δειπνον* 22.05.2024).

⁸¹ Sõna *συμβίω* tähendab eesti keelde tõlkides „koos elama“, aga siinjuhul võiks pigem tõlkida „koos viibima“, kuna see dialoog räägib söömingule kutsumisest.

Isa.

Mine,

too kohale
kutsu kaasa

külalised.

FAMILIARIA.

Deus fortunet lavationem tuam.

Responsio.

Habeo tibi gratiam.

Grata mihi est precatio tua.

Vale feliciter.

Et tu { benè
feliciter
optimè } vale.

Valete.

INVITANDI AD CONVIVIUM

formulae.

Salve Praeceptor.

Praeceptor.

Salve & tu mi { Puer.
discipule.
Petre.

Puer.

Meus Pater, { prandias } hora { decima.
rogat } coenes } undecima.
te, ut apud se } quinta.
} sexta.

Dominus meus petit a te, ut { prandio.
sis suus conviva in } coena.

Pater.

Abi

{

advocatum
adductum

}

convivas.

A2

Puer

Jumal õnnistagu sinu pesemist.

Vastus.

Olen sulle tänulik.

Sinu palve on mulle meelepärane.

Jää õnnelikult Jumalaga.

Ja sina jää } samuti, } jumalaga.
õnnelikult,
kõige paremini, }

Jääge Jumalaga.

PIDUSÖÖGILE KUTSUMISE

vormelid.

Tervitatud ole, õpetaja.

Õpetaja.

Tervitatud ole ka sina, minu } poiss.
õpilane.
Peetrus.

Poiss.

Minu isa } hommikust sööma⁸² } kell⁸⁴ } kümme.
palub sinul, } lõunastama⁸³ } viis.
tulla temaga } kuus.

Minu isand palub sind, et sa } hommikul.
oleksid tema külaline } lõunal.

⁸² Sõna *prandeo* tähendab eesti keelde tõlkides „hommikusööki sööma“, tegemist on roomlaste päeva esimese söögikorruga, mis hilisemas tähenduses võis muutuda lõunasöögiks. (LSJ – *prandeo* 22.05.2024).

⁸³ Sõna *ceno* tähendab eesti keelde tõlkides „lõunasööki sööma“, tegemist on roomlaste peamise suurema söögikorruga, mis hilisemas tähenduses võis olla ka õhtusöök. (LSJ – *cena* 22.05.2024).

⁸⁴ Sõna *hora* võib tõlkida nii „kell“ kui ka „tund“ või „tunnil“. Sõnale *hora* järgnevad järgarvsõnad.

Isa.

Mine

külalisi

kaasa kutsuma.
kaasa võtma.

A2

COLLOQVIA.

παιδάριον.

βαδίζω πάτερ.

πορεύομαι κύριε.

ἐκτελέσω τὰ προστεταγμένα.

χαῖρε

{

κύριε
καθηγητὰ

}

φιλανθρωπότατε.

ἀπόκρισις.

Χαῖρε καὶ σὺ παιδάριον φίλον.

παιδάριον.

πατήρ
κύριός

}

μου περιμένει τὴν φιλανθρωπίαν
σου, αὐτὴ, ὅταν ἐθέλη,

ἐπὶ τὸ

{

ἄριστον
δεῖπνον

}

ἐλθέτω.

Διδάσκαλε λαμπρότατε, πάντες οἱ
κεκλημένοι ἤδη παρείσι, μόνον σε
ἀναμενόντες, καὶ ἐὰν
μὴ σε προσδοκῶσι, νῦν ἂν
ἀνέκειντο, διὰ τοῦτο
δεόνταί σου, ἐπὶ τὸ

{

ἄριστον
δεῖπνον

}

ἐλθεῖν.

ἐπίκειται
ἐπικρέματα

}

ᾠρα

{

πέμπτη.
ἕκτη.
δεκάτη.
ἐνδεκάτη.

ὁ τοῦ

{

ἀριστῶν
δειπνεῖν

}

χρόνος πάρεστι.

παρεῖσιν οἱ κεκλημένοι ἐπὶ τὴν θύραν.
εἴσαγε τοὺς κεκλημένους

ὑποδέχου

Poisike.

Ma lähen, isa.

Ma lähen, isand.

Ma viin su käsu täide.

Tervitatud ole,

}

isand,
õpetaja,

}

kõige heatahtlikum.

Vastus.

Tervitatud ole ka sina, armas poisike.

Poisike.

Minu isa
Minu isand

}

ootab sinu heatahtlikkust ja
soovib, et

sa tuleksid

}

hommikusöögile
lõunasöögile

}

siis, kui ta
tahab.

Õpetaja hiilgavaim,
kõik külalised⁸⁵ on
juba kohal, ootavad
nad ainuüksi sind, ja
nad oleks juba
istunud, kui nad ei
ootaks sind,
sellepärast paluvad
nad sind

}

hommikusöögile
lõunasöögile

}

tulla.

On saabumas
On kätte jõudmas

}

kell,

}

viis.
kuus.
kümme.
üksteist.

⁸⁵ Sõna *κεκλημένοι* tähendab otse eesti keelde tõlkides „kutsutud“, kuid siinjuhul olen selle sõna tõlkinud „külalised“, kuna tegemist on külalistega, kes on külla kutsutud.

Käes on

}

hommikusöögi
lõunasöögi

}

aeg.

Kõik külalised on saabunud ukse juurde.

Juhata külalised sisse.

FAMILIARIA.

Puer.

Abeo Pater.

Vado Domine.

Fiet. Curabitur.

Sis salvus

{

Domine
Praeceptor

}

humanissimè.

Responsio.

Salvus sis tu quoque, mi Puer.

Puer.

Pater
Herus

}

meus exspectat humanitatem
tuam.

ea, ubi volet ad

{

prandium
coenam

}

veniat.

Eximie domine Doctor,
omnes convivae jam adsunt,
unum te exspectant, & nisi
te expectarent,
jam accumberent, ideo te
rogant ut ad

{

prandium
coenam

}

accedas.

Imminet
Instat

{

hora

}

qvinta.
sexta.
decima.
undecima.

Prandendi
Coenandi

}

tempus adest.

Adsunt invitati prae foribus.

Duc intro convivias.

A3

Exci

Poiss.

Ma lähen, isa.

Ma lähen, isand.

Saagu. Saab hoolt kantud.

Ela hästi,	{	isand, õpetaja,	}	kõige inimsõbralikum ⁸⁶ .
------------	---	--------------------	---	---

Vastus.

Ela sinagi hästi, mu poiss.

Poiss.

Minu isa
Minu majaperemees

}

ootab sinu inimsõbralikkust,
et

sinna, kuhu ta
soovib,

}

hommikust sööma,
lõunastama,

}

tulgu.

Suurepärane, isand
õpetaja, kõik külalised on
juba kohal, ootavad nad
ainuüksi sind ja kui nad
sind ei ootaks, oleks nad
juba istunud, seetõttu
paluvad nad sind

}

hommikust sööma
lõunastama

}

tulla.

On saabumas
On kätte jõudmas

}

kell,

}

viis.
kuus.
kümme
üksteist.

⁸⁶ Sõna *humanissimè* olen siinjuhul tõlkinud sõnaga „inimsõbralikum“, kuna see on n-õ austusavaldus õpetaja vastu. Vanakreekaeelses paralleeltekstis olen tõlkinud seal esineva sõna *φιλανθρωπότητα* „kõige heatahtlikum“, kuna see on sõna otsene tähendus.

Homnikusöögi
Lõunasöögi

aeg on käes.

Küllakutsutud on saabunud kohale ukse ette.

Juhi sisse külalised.

A3

COLLOQVIA.

ὑποδέχου τοῦς συνδειπνοὺς.

υἱός.

Χαῖρε διδάσκαλε αἰδέσιμε.

Κεχαρισμένως ἡμῖν ποιεῖς ἀξιώσας ἡμετέρος
εἶναι συμπότης.

πατήρ.

εἰτοίμασον τὸ	{	ἄριστον δειπνον	}	παιδάριον.
παρασκεύαζε στρῶσον		}		τὴν τραπέζαν.
παρατίθει	{	ἄρτον κοχλιάρια	}	ἄργυρᾶ. ξύλινα.
φέρε		}		κάρδοπον. ὀθήην. ποτήρια.
ἔκλουε		}		τὴν κύλικα. ⁸⁷ τὸ ἄργυροῦν ποτήριον. ⁸⁸

τὸν κύκλον ἐν μέσῳ τῆς τραπέζης⁸⁹ τίθει.

τίθει κατὰ τὴν τάξιν τὰς ἔδρας, καὶ προσκεφάλαια ἐπιτίθει.

⁸⁷ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *κύλικα*, mis on kirjaveaga, 1587. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *κύλικα*. (Posselius 1587: 7).

⁸⁸ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *ποτήριον*, mis on kirjaveaga, 1587. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *ποτήριον*. (Posselius 1587: 7).

⁸⁹ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *τραπέζης*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *τραπέζης*. (Posselius 1601: 7).

Φέρε ὕδωρ πρὸς τὸ νίπτειν τὰς χεῖρας.

Νίπτε τὰς χεῖρας.

Νίπτε σύ πρότερον.

Νίψομεν ὁμοῦ.

ἐπιδός
μοι

}

χειρόμακτρον.
ἀλοδόχον.

ἔκμασσε⁹⁰ τὰς χεῖρας

Τί ἐστή-

⁹⁰ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *ἀπομάττε*, see sõna on 1587. ja 1601. aasta väljaannetes kirjutatud teisel kujul sõnaga *ἔκμασσε*. (Posselius 1601: 7; Posselius 1587: 7).

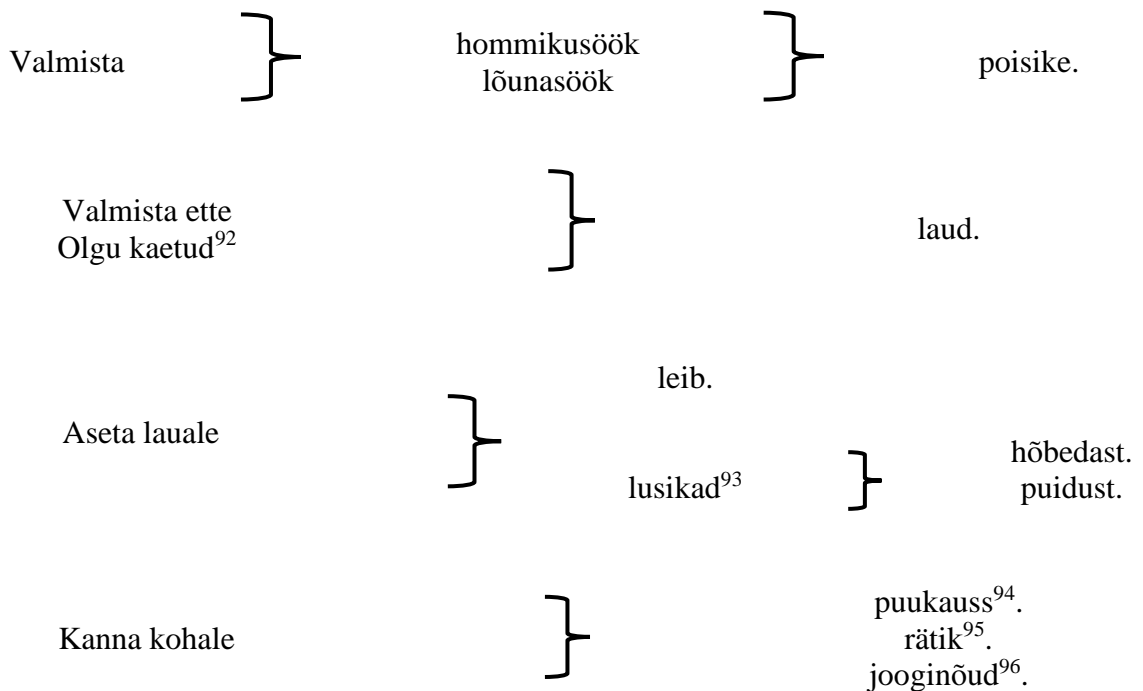
Võta vastu lauakaaslaseid⁹¹.

Poeg.

Ole tervitatud, õpetaja, kõige auväärsem.

Oled meid teinud rõõmsaks olles nõustunud olema meie lauakaaslane.

Isa.

⁹¹ Sõna *σύνδειπνος* tähendab eesti keelde tõlkides „lauakaaslane“, sellega sarnaneb sõna *συμπότης*, mis eesti keelde tõlkides tähendab „joomingukaaslane“. (LSJ – *σύνδειπνος; συμπότης* 27.05.2024).

⁹² Sõna *στρώνω* tähendab eesti keelde tõlkides „lialali laotama“ või „katma“. (Lampe 1961: 1264 – *στρώνω* 29.05.2024).

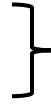
⁹³ Sõna *κοχλιάριον* tähendab eesti keelde tõlkides „lusikas“ või „lusikatais“.

⁹⁴ Sõna *κάρδοπος* võiks eesti keelde tõlkida „leivataignasõtkumisküna“. Kuna aga sõtkumisküna ei ole siin kontekstis õige tähendus ja siin esindab see sõna pigem serveerimiseks mõeldavat alust, siis oleks see õigem tõlkida eesti keelde „puukauss“, kuna sõtkumiskünad olid valdavalt puidust alused. Sõna *κάρδοπος* on esinenud ka näiteks Platoni teoses Phaidon 99b, kus Platon on kirjutanud: *δὴ ποιεῖ τὴν γῆν, ὃ δὲ ὥσπερ καρδόπω πλατεία βάθρον τὸν ἀέρα ὑπερείδει*: („teisel on ta aga justkui **lame kaas**, mis toetub õhust alusele:“) Phaidonis on Marju Lepajõe tõlkinud sõna *κάρδοπος* lamedaks kaaneks, kuid siinses kontekstis on parem sõna „puukauss“, kuna sellega serveeriti toitu. (LSJ – *κάρδοπος* 28.02.2024; Burnet ed. 1903: 99β; Lepajõe tõlk. 2021: 99b).

⁹⁵ Sõna *ὀθόνη* ei ole leitav igast sõnastikust, kuid selle tähendus on varieeruv, tegemist on kas õhukese linase riide või linasest riidest rätikuga. Seega võiks seda tõlkida eesti keelde vastavalt kontekstile „käterätik“ või „rätik“. (Hasting & Green 1896: 126 – *ὀθόνη*).

⁹⁶ Sõna *ποτήριον* tähendab eesti keelde tõlkides „kruus“ või „jooginõu“. Sõna *ποτήριον* on esinenud näiteks ka Herodotose Historias 4.65: *τὴν μὲν ὠμοβοέην περιτείνει, ἔσωθεν δὲ καταχρυσώσας οὕτω χρᾶται ποτηρίῳ*. („Rikas paneb küll koljule veisenaha ümber, kuid seestpoolt kuldab kolju üle ja tarvitab seda **jooginõuna**“) Herodotos räägib siinkohal sküütidest, kes tarvitavad jooginõudena koljusid. Astrid Kurismaa on tõlkinud samuti sõna

Pese

karikas⁹⁷.
hõbedane jooginõu.

Paiguta laua keskele ümmargune alus.

Paiguta laua ümber istmed nagu kord ja kohus ja aseta padjad peale.

Too vett, et saaks käsi pesta.

Pese käed.

Sina pese esimesena.

Meie peseme koos.

Ulata mulle

käterätik.
soolatoos⁹⁸.

Kuivata/Pühi käed.

ποτήριο jooginõuks, seega tõlkisin selle praegusel juhul just varasema tõlke järgi samamoodi. (LSJ – *ποτήριο* 28.02.2024; Godley transl. 1920: 4.65; Kurismaa tõlk. 1983: 4.65).

⁹⁷ Sõna *κύλιξ* tähendab eesti keelde tõlkides „karikas“ või „jooginõu“ (vt allmärkus 101).

⁹⁸ Sõna *ἀλοδόχος* tähendab eesti keelde tõlkides „soolatoos“. Kuna tegemist ei ole tavapärase vanakreeka keelse sõnaga, siis ilmselt on see sõna kahe erineva sõna, *ἄλος* (*ἄλις*) „sool“ + *δοχός* „toos“, kombineeritud vorm, aga väga võimalik ka, et *ἀλόθεν* „see, mis on merest“ + *δοχός* „toos“, kombineeritud vorm. (LSJ – *ἄλος*; *δοχός*; *ἀλόθεν* 27.05.2024).

FAMILIARIA.

Excipito convivas.

Filius.

Salve Praeceptor observande.

Gratam rem nobis facis, quod non dedignaris noster esse conviva.

Pater.

Para	{	prandium coenam	}	puer.
Adorna Sterne		}		mensam.
Appone	{	panem cochlearia	{	argentea, lignea.
Adfer		}		panarium. mappam. pocula.
Elue		}		calicem. argenteum poculum.

Circum in medium mensae ponito.

Colloca ex ordine sellas, & pulvinaria superpone.

Adfer aquam ad lavandas manus.

Lava manus.
Lava tu prior.
Lavemus unà.

Porrige
mihi

mantile.
salinum.

Absterge manus.

A4

Quid

Võetagu vastu külalised.

Poeg.

Ole tervitatud, õpetaja, kõige austatum.

Meelepärast asja oled teinud meile, kuna ei ole keeldunud olemast meie külaline.

Isa.

Pane valmis } hommikusöök } poiss.
lõunasöök }

Pane valmis }
Kata { laud.

Pane lauale } leib }
lusikad { hõbedast.
puidust.

Too } leivakorv.
rätik⁹⁹.
peekrid¹⁰⁰.

⁹⁹ Sõna *mappa* tähendab eesti keelde tõlkides „käterätik“ või lihtsalt „rätik“. Sõna *mappa* on esinenud ka näiteks Petroniuse *Satyrica*: Trimalchio pidusöögis 32: *Pallio enim coccineo adrasum excluserat caput circaque oneratas veste cervices latyclaviam immiserat mappam fimbriis hinc atque illinc pendentibus*. („Ta kiilaks aetud pea vaatas välja sarlakpunasest palliumist, ent ümber kaela, mida rüü niikuinii kattis, oli ta mässinud narmastega **rätiku**.“) (LSJ – *mappa* 28.02.2024; Heseltine ed. 1913: 32; Metsar tõlk. 2009: 32).

¹⁰⁰ Sõna *poculum* oleks võimalik tõlkida eesti keelde „jooginõu“ või „peeker“. Sõna *poculum* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Juvenalise *Satiirides* 1.1.75–76: *criminibus debent hortos praetoria mensas, argentum vetus et stantem extra pocula caprum*, („Roimaga hangitud on pidulaud ja lossid ja aiad, muistseist aegadest nõud hõbedast ning sokuga **peekrid**.“) Kuna August Sang on tõlkinud *poculum*’i peekriks, siis tõlkisin siin selle samuti peekriks. (LSJ – *poculum* 05.03.2024; Ramsay ed. 1918: 1.1.75–76; Sang tõlk. 2009: 1.1.75–76).

Pese ära

karikas¹⁰¹.
hõbedane peeker.

Pane laua keskele ümar alus.

Paiguta toolid ühte rivisse ja padjad¹⁰² nende peale.

Kanna kohale vesi käte pesemiseks.

Pese oma käed.

Sina pese kõigepealt.

Peskem koos.

Ulata mulle

rätik.
soolatops¹⁰³.

Pühi käed.

A4

¹⁰¹ Sõna *calix* on samatähenduslik, mis vanakreekakeelne sõna *κύλιξ*. Tõlkes tähendaks see „jooginõu“ või „karikas“. Näiteks Jaanika Andersonil on teoses „Vanakreeka keraamikast ja vaasimaalist“ peatükis ’Miks on vaasid erineva kujuga?’, kasutatud sõna *kylix*, mida ta on kirjeldanud kui laiapõhjalise madala kõrgusega jooginõuna. Sõna *κύλιξ* on esinenud näiteks Aristophanese *Lysistrates* 202–204:

Λυσιστράτη

Lysistrate

καταθεῖσα ταύτην προσλαβοῦ μοι τοῦ κάπρου.

Sa hoia eemal käed ja anna ohvriloom!

δέσποινα Πειθοῖ καὶ κύλιξ φιλοτησία,

Oo, Peitho-käskijanna, õnnepeekrike,

τὰ σφάγια δέξαι ταῖς γυναιξίν εὐμενής.

nüüd võta lahkelt vastu naistelt ohvriand.

Anne Lill on siinkohal tõlkinud *kylix*’i õnnepeekrikeseks, kuna see käib Peitho kohta, aga siinsesse konteksti sobiks hästi tähendus „karikas“ või „jooginõu“, kuid võib ka sõna tõlkimata jätta ning tõlkida „*kylix*“ nagu Jaanika Anderson on oma teoses selle jooginõu nimetust käsitletud.

(LSJ – *calix*, *κύλιξ* 28.02.2024; Hall ja Geldart ed. 1907: 202–204; Lill tõlk. 2006: 202–204; Anderson 2022: 75).

¹⁰² Sõna *pulvinar* oleks võimalik tõlkida „polsterdatud diivan jumalatele“ või „polsterdatud diivan kõrgemast soost isikutele“ või „padi“. Praegusel juhul sobitub konteksti paremini tõlkida *pulvinar* sõnaga „padi“. (LSJ – *pulvinar* 28.02.2024).

¹⁰³ Sõna *salinum* tähendab tõlkes „soolatopsike“, „soolatops“ või „sool“. Sõna *salinum* on esinenud ka teiste autorite teostes näiteks Horatiuse Oodides 2.16:

vivitur parvo bene cui paternum

Hää sel väikselt olla, kel lihtsal laual

splendet in mensa tenui salinum

läigib põlvest põlve jäänd soolaastjas,

nec levis somnos timor aut cupido

kel ei laugelt õnnekat und vii kiusav

sordidus aufert.

hirm ega ahnus.

(LSJ – *salinum* 28.02.2024; Shorey, Laing ed. 1919: 2.16; Oras tõlk. 1935: 1131–1132 (2.16)).

COLLOQVIA.

Τί ἐστήκατε;

{

καθέζεσθε.
κατακλίνεσθε.

Τὸ

{ ἄριστον
δειπνον
συμπόσιον }

διαφθείρεται
διὰ τὴν σὴν

{

ἀπουσίαν.
ἀναβολήν.
βραδύτητα.

Τὸ σιτίον παρετέθη, καθέζεσθε οὖν,

Ποῦ κελεύεις με καθέζεσθαι;

ἐν πρώτῳ τῷ
τόπῳ

{

κατακλίνου.
ἀνάπεσε.

ἀνέπεσον οἱ κεκλημένοι,

παιδάριον, εὐλόγησον τὴν τράπεζαν.

παιδάριον.

οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἷς σε βλέπουσι, κύριε, καὶ τὰ λοιπά.

Προστίθει καὶ γνώμην ἀξιομνημόνευτον, ἣν

νεωστὶ ἐκ τῆς δημηγορίας ἔμαθες·

Πᾶν κτίσμα καλὸν, καὶ οὐδεν ἀπόβλητον,

μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον, ἀγιάζεται γὰρ

διὰ λόγου Θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. α. Τιμοθ. κεφ. δ.¹⁰⁴

Φέρε

{

σιτία, τροφήν, ὄξος
κρέα

ἰχθύας.

{

ὄπτα.
ἐφθά.

¹⁰⁴ Stephanus New Testament 1550: ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α' δ.δ-ε.

Δός μοι τὸ

ποτήριον
ἔκπωμα

ὑάλινον¹⁰⁵.

ἐπίδος

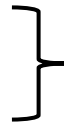
¹⁰⁵ 1690. aasta väljaandes esinev sõna *ὑάλινον*, aga 1601. aasta väljaandes esineb see sõna teisel kujul sõnaga *ὑαλοῦν*. (Posselius 1601: 9).

Miks te seisate?

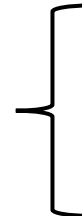

Istuge.
Nõjatuge lamamistoolile¹⁰⁶.

Hommikusöök
Lõunasöök
Sümposion¹⁰⁷

on rikutud sinu

puudumise
tõttu.
viivitamise
tõttu.
hilinemise
tõttu.

Toit on serveeritud¹⁰⁸, istuge¹⁰⁹.

Kuhu käsitate istuda?

Võta esimene koht,

asetage end lamamistoolile.
istu toolile.

Külalised on istet võtnud.

Poisike, õnnista lauda.

¹⁰⁶ Sõna *κατακλίνω* peaks eesti keelde tõlkima „lamamistoolile asetama“ või „lamama“. Sõna *κατακλίνω* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Platoni Phaidonis 117e: *ὁ δὲ περιελθὼν, ἐπειδὴ οἱ βαρύνεσθαι ἔφη τὰ σκέλη, κατεκλίνη ὑπτιος— ...* („Tema kõndis ringi, siis ütles, et jalad lähevad raskeks, ja **heitis selili**— ...“) Siinjuhul on Marju Lepajõe tõlkinud sõna *κατακλίνω* „heitis selili“. (Burnet transl. 1903: 117e; Lepajõe tõlk. 2021: 117e). Lisaks on sõna *κλίνη*, mis tähendab eesti keeles „lebats“ või „lamamistool“, esinenud ka Alkmani teose fragmendis 19:

*κλίναι μὲν ἑπτὰ καὶ τόσαι τραπέσδαι
μακωνιᾶν ἄρτων ἐπιστεφοίσαι
λίνω τε σασάμω τε κὴν πελίχναις
ῥπεδεστεῖ χρυσοκόλλα.*

(Campbell transl. 1988: fragment 19).

Seitse **lebatsit** ja samapalju laudu,
mis on täidetud moonileivakestega,
ja kaussides linaseemne- ja seesamiseemne-
mee maiustega.

¹⁰⁷ Sümposion (kr. *σμπόσιον*) on Vana-Kreekas korraldatud pidusöök, mida korraldasid rikkad ülikud omas kodus ning kutsusid sinna rahvast (sõpru ja tähtsaid isikuid) üle linnriigi või piirkonna. (The Metropolitan Museum of Art 02.02.2024) Sõna *σμπόσιον* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Platoni Phaidroses 276d: *ὅταν δὲ ἄλλοι παιδιαῖς ἄλλαις χρώνται, σμποσίους τε ἄρδοντες αὐτοὺς ἐτέροις τε ὅσα τούτων ἀδελφά, τὸτ' ἐκεῖνος, ὡς ἔοικεν, ἀντι τούτων οἷς λέγω παίζων διάζει.* („Ja kui teised harrastavad teisi lõbustusi, niisutades end **pidudega** ja muuga, mis selle juurde kuulub, siis tema, nagu näib, veedab selle asemel aega nende lõbustustega, millest ma räägin.“) (Burnet ed. 1903: 276d; Lepajõe tõlk. 2021: 276d).

¹⁰⁸ Sõna *παρατίθημι* tähendab eesti keelde tõlkides „kõrvale paigutama“, siin kontekstis peaks siiski tõlkima „serveerima“, kuna külalisele serveeritakse toitu ja näidatakse, kuhu istuda.

¹⁰⁹ Sõna *καθέζομαι* tähendab eesti keelde tõlkides „istuma“.

Poisike.

Kõigi silmad vaatavad sinu poole, Issand jne.

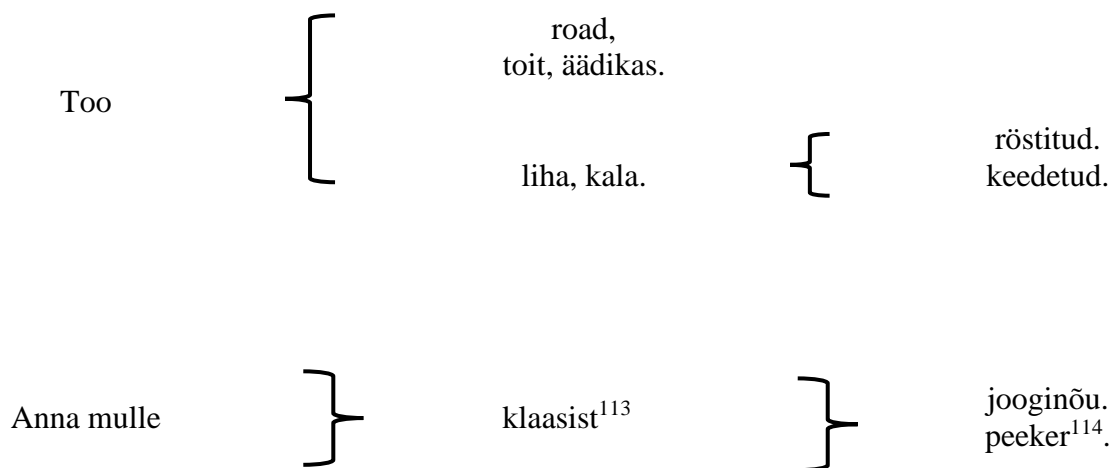
Lausu ka mõni väärt tarkusetera, mida

hiljuti avalikust kõnest¹¹⁰ õppisid:

„Sest kõik, mis Jumal on loonud,

on hea ja miski pole taunitav, mida võetakse vastu tänuga,

sest seda pühitsetakse Jumala sõna ja palve läbi.“ – Timoteos 1. lõigud¹¹¹: 4.–5.¹¹²

¹¹⁰ Siinjuhul olen vanakreeka keelest tõlkinud „avalikust kõnest“, kuna vanakreeka keeles on sõna *δημηγορίας*, mis tähendab otsetõlkes avalikku kõne, kuid ladinakeelses paralleeltekstis on sõna *concione sacra*, mis otsetõlkes tähendab „jutlusest“, seega on need tekstikohad tõlgetes erinevad.

¹¹¹ Sõnalühene *κεφ.* on lühend sõnast *κεφάλαιον*, mis eesti keelde tõlkides oleks „lõik“ või „peatükk“.

¹¹² Piibel 1997: Timoteos 1:4.4–1:4.5.

¹¹³ Sõna *ύάλινος* võib eesti keelde tõlkida nii „klaasist“ kui ka „kristallist“, siin valisin tõlkimisel teise variandi „klaasist“. See sobib minu arvates Vana-Kreeka konteksti paremini.

¹¹⁴ Sõna *έκπωμα* võib siin eesti keelde tõlkida kas „peeker“ või „jooginõu“. Tõlkides sõna jooginõuks satub kokku erinevate sõnade loetelu probleem, sõna *έκπωμα* „jooginõu“ ja sõna *ποτήριον* „jooginõu“. Kui tõlgiksin ka sõna *έκπωμα* jooginõuks, siis oleks kahe erineva eseme tõlge jooginõu ja jooginõu. Sellisel juhul tõlkisin siinkohal selle sõnaga „peeker“. Sõna *έκπωμα* on esinenud ka teiste autorite teostes näiteks Sophoklese teoses Philoktetes 35–36:

Νεοπτόλεμος

Neoptolemos

*αυτόξυλόν γ' έκπωμα, φλαυρονργουδ τινος
τεχνήματ' άνδρός, και πυρεϊ' όμοδ τάδε.*

(LSJ – *έκπωμα* 28.02.2024; Storr ed. 1913: 35–36).

Sest ühest puust väljatahutud **peeker**, on halva käsitöömeistri kunst ja need mõned tulepulgad.

FAMILIARIA.

Quid
statis?

{

sedete.
accumbite.

Prandium
Coena
Convivium

{

corrumpitur tua

}

absentia.
mora.
tarditate.

Cibus appositus est, accumbite igitur.

Ubi jubes me sedere?

In primo
loco

{

accumbe.
discumbe.

Accubuerunt convivae.

Puer consecra mensam.

Puer.

Oculi omnium in te sperant, Domine, & c.

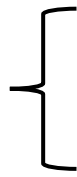
Adde etiam sententiam memorabilem, quam
nuper ex concione sacra didicisti:

*Quicquid creavit Deus, bonum est & nihil rejiciendum,
si cum gratiarum actione sumatur; Sanctificatur
enim per verbum Dei, & precationem.*¹¹⁵

I. Timoth. 4

¹¹⁵ Vulgatae Editionis 2009: I Timotheus IV:IV–V.

Adfer

epulas, cibum,
acetum,

carnes
pisces

assatas.
elixas.

Da mihi poculum
vitreum.

A5

porrige

Miks te seisate?

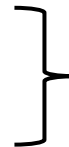

Istuge.
Istuge lauda.

Homnikusöök
Lõunasöök
Bankett

on rikitud sinu

puudumise
tõttu.
hilinemise tõttu.
viibimise tõttu.

Toit on serveeritud, istuge lauda.

Kuhu võin istet võtta?

Istu lauda
Võtate istet

esimesele kohale.

Külalised on lauda istunud.

Poiss, pühitse laud.

Poiss.

Kõikide silmad loodavad sinule, Issand jt.

Lisage samuti meelde jääv lause, mida

olete hiljuti õppinud jutlusest:

„Sest kõik, mis Jumal on loonud,

on hea ja miski pole taunitav, mida võetakse vastu tänuga,

sest seda pühitsetakse Jumala sõna ja palve läbi.“ – Timoteos 1.4.4–4.5¹¹⁶

Kanna ette

road,
toidupoolis,
äädikas.
liha, kala.

rõstitud.
keedetud.

Ulata mulle klaasist peeker.

A5

¹¹⁶ Piibel 1997: Timoteos 1:4.4–1:4.5.

COLLOQVIA.

ἐπιδός
μοι

τὰ ἀργυρᾶ ἐκπώματα.
κάνθαρον.
τυρόν.
ἄρτον. τὸ μαχαιρίδιον.

εὐλογεῖτω
ὑμῖν

τοῦτο τὸ πότον
τοῦτον τὸν
οἶνον

ὁ Χριστός.

ἔστω ὑμῖν σωτήριος οὗτος ὁ ζῦθος,
γένοιτο τοῦτο, φίλε παῖ, Ἀμήν.

δός ἐμοί τι

τῆς ὄρνιθος.
τοῦ ἀλέκτορος.
τῶν ἰχθύων.
τοῦ ἄρτου.

βούλοι τι τοῦ

κρέως;
χηνός;
ἰχθύος;

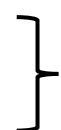

ναί.
βούλομαι.
οὐ βούλομαι.

ἔγχεσ

ζῦθον¹¹⁷
μελίκρατον
οἶνον

ἵνα πίνωμεν.

οὐ θέλεις πίνειν;

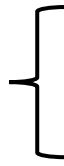
διὰ τί οὐ πίνεις;

¹¹⁷ 1690. aasta väljaandes esineb sõna ζῦθον, mis on Johannes Posseliusel tekkinud rõhuveega, kuna tema teose esimeses väljaandes 1587. aastal esineb sama viga. Õige oleks tsirkumfleksiga sõna ζῦθον. (Posselius 1587: 9, 11).

καλῶς με υπέμνησας, πάνυ γὰρ διψῶ.
οὐ διψῶ. ἱκανῶς ἔπιον.
προπίνω σοι. ὁ Θεὸς εὐλογεῖτω.
ἡδέως παρά σου λαμβάνω,
μὴ ὄλον ἔκπινε.

ἱκανόν

Ulata mulle

hõbedane peeker.
toop.¹¹⁸
juust.
leib. väike nuga.¹¹⁹

Õnnistagu teile

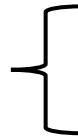
seda jooki ja
seda veini¹²⁰

Kristus.

Olgu päästjaks/tervendajaks teile see õlu¹²¹,
sündigu see nii, armas poiss. Aamen.

Anna mulle

linnuliha.
kukeliha.
kala.
leiba.

Kas sa soovid
natuke

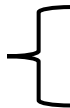

liha?
metshane liha?
kala?

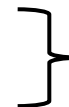

Jaa!
Tahan.
Ei taha.

Vala välja

õlu
melikraton¹²²
vein

et saaksime
juua.

¹¹⁸ Sõna *κάνθαρος* saab eesti keelde tõlkida, kas „jooginõu“ või „toop“. Näiteks Jaanika Andersonil on oma teoses „Vanakreeka keraamikast ja vaasimaalist“ peatükis ’Miks on vaasid nii erineva kujuga?’ kirjeldatud antud anumad hoopis sõnaga „kantharos“, mis on vanakreeka keelest laenatud sõnavorm. (LSJ – *κάνθαρος* 28.02.2024; Anderson 2022: 75)

¹¹⁹ Sõna *μαχαίριδιον* oleks tõlkes „väike nuga“ või „habemeajamisnuga“. Sõna *μαχαίριδιον* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Plutarchose Brutus 13.3: *λαβοῦσα μαχαίριον ᾧ τὸς ὄνυχας οἱ κουρεῖς ἀφαιροῦσι*, („Ta hoidis väikest nuga (*makhairidioni*), samasugust, nagu habemeajajad kasutavad küünte lõikamisel,“) (LSJ – *μαχαίριδιον* 28.02.2024; Perrin ed. 1918: 13.3)

¹²⁰ Sõna *οἶνος* tähendab eesti keelde tõlkides „vein“.

¹²¹ Sõna *ζῆθος* tähendab eesti keelde tõlkides „õlu“.

¹²² Sõna *μελικρατον* tähendab eesti keelde tõlkides „meega piim“, „segu meest ja piimast“ või „mõdu“. Kuna tõlkides läheks aga kaotsi selle sõna vanakreeka keelne olemus, siis otsustasin siin jätta selle sõna oma algkujule ning viia see eesti keele kirjapildiga vastavusse tõlkides „melikraton“. Melikraton tähendaks seega siis peaaegu sama jooki, mida Eestis teatakse kui soe piim meega. Sõna *μελικρατον* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Homerosse „Odüsseias“ 10.518–519: *ἀμφ’ αὐτῶ δὲ χοῆν χειῖσθαι πᾶσιν νεκύεσσιν, πρῶτα μελικρήτω, μετέπειτα δὲ ἡδέι οἴνω*, („Surnuile kõigile too jookohvrit kaevandi äärel: piima ja mee segu esmalt ja siis mesimaitsest veini,“) (LSJ – *μελικρατον* 28.02.2024; Murray transl. 1919: 10.518–519; Annist tõlk. 2006: 10.518–519).

Kas sa ei taha juua?
Mispärast sa ei taha juua?
Hea et meenutasid, sest mul on suur janu.
Ma pole janune Ma olen piisavalt joonud.
Joon sinu terviseks. Jumal õnnistagu!
Võtan sinu käest hea meelega vastu.
Ära joo põhjani!

FAMILIARIA.

Porrige
mihi

Argentea pocula,
cantharum,
caseum.
panem.
cultellum.

Sospitet
vobis

hunc potum
hoc vinum

Christus.

Sit vobis saluti haec cerevisia.

Id faxit Deus, chare puer, Amen!

Da mihi aliquid de

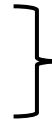

gallina.
gallo.
piscibus.
pane.

Vis aliquid de

carne?
ansere?
pisce?

etiam.
volo.
non volo.

Infunde

cerevisiam
aquam mulsam
vinum

ut bibamus.

Non vis bibere?

Cur non bibis?

Rectè me mones, omninò enim sitio.

Non sitio. Satis bibi,

Propino tibi. Deus benedicat.

Libenter â te accipio.

Ne totum ebibas.

Satis

Ulata mulle

hõbedane peeker.
toop.
juust.
leib. nuga¹²³.

Õnnistagu teile

seda jooki
seda veini

Kristus.

Olgu teile see õlu¹²⁴ tervistavaks.

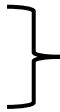
Jumal tehku¹²⁵ seda tõesti, kallis¹²⁶ poiss, Aamen!

Andke mulle

kanaliha.
kukeliha.
kala.
leiba.

Kas keegi
soovib

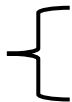

hirveliha?
haneliha?
kala?

Kindlasti/Jaa¹²⁷.
Tahan.
Ei taha.

Vala välja

õlu
meevein¹²⁸
vein

et saaksime
juua.

Kas sa ei taha juua?

Miks sa ei joo?

¹²³ Sõna *cultellus* tähendab eesti keelde tõlkides „nuga“.

¹²⁴ Sõna *cerevisia* tähendab eesti keelde tõlkides „õlu“.

¹²⁵ Sõna *faxo* on arhailine ladina keele vorm sõnast *facio*. (Oxford Latin Dictionary – *facio*).

¹²⁶ Sõna *charus* on hilises ladina keele kasutuses olnud sõnavorm, mis tuleneb ladinakeelsest sõnast *carus*. (Thesaurus Linguae Latinae – *carus* 30.05.2024).

¹²⁷ Sõna *etiam* võib eesti keelde tõlkida, kas „kohe“ või „juba“. Siin tõlkisin selle „kindlasti“, kuna see sobitus kontekstiga paremini.

¹²⁸ Otsetõlkes kõlaks küll *aquam mulsam* „meega vesi“, aga seda saab ka tõlkida „mõdu“ või „meevein“. (Nelson 2005: 90) Kuid, kuna *aquam mulsam* on tegelikult alkoholne jook, mida tarvitati Vana-Roomas, siis tõlkisin siin selle sõnaga „meevein“.

Meenutasid õigeaegselt, ma olen täiesti janune.

Ma ei ole janune.

Küllalt jõin,

Joon su terviseks.

Jumal õnnistagu.

Võtan sinu käest meeeldi vastu.

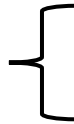
Ära joo põhjani!

COLLOQVIA.

ἰκανόν σοι λείψω.

πλεῖόν σοι λείψω, ἢ μέλλω πίνειν.

ζῦθον
οἶνον
ὑδρόμελι

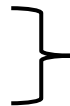

οὐκ ἔτι ἔχομεν.

ἀπότεμνέ μοί τι τοῦ κρέως βουκολικοῦ, τοῦ καπνῶ σκληρυνθέντος¹²⁹.

αἶρε τὸν πίνακα τοῦτον, καὶ παρατίθει ἐδέσματα ἄλλα.

ἀνεπλήρωσα
ἔπαυσα

τὴν ὄρεξιν.

σὺ μὲν

ὀλιγόσιτος
ὀλιγότροφος

εἶ.

οὐκ εἰμι ἀδήφαγος.

πίνε, οὐκ ἀγνοεῖς τὸ τῶν παλαιῶν ἐλλήνων· ἢ πίθι ἢ ἄπιθι.

ἀλλὰ βελτίον ἔστι τὸ τοῦ Χριστοῦ· προσέχετε

ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν, αἱ καρδίαι

ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ.¹³⁰

Παρέχετε ὑμᾶς

φαιδρούς.
διαχαρεῖς¹³¹.

¹²⁹ 1690. aasta väljaandes esineb parandatud sõna *σκληρυνθέντος*, mis 1601. aasta väljaandes esineb teisel kujul kirjaveaga *ἐσκληρυνθέντος*. *σκληρυνθέντος* on partitsiip sõnast *σκληρόνω*, mis tähendab eesti keelde tõlkides „kõvasti“. (Posselius 1601: 11).

¹³⁰ Stephanus New Testament 1550: ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ κα:λδ.

¹³¹ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *διαχαρεῖς*, mis eesti keelde tõlkides tähendab „iseloomu“, see sama sõna esineb ka 1601. aasta väljaandes, kuid teisel kujul sõnaga *περιχαρεῖς*, mis tähendab samuti eesti keelde tõlkides „iseloomu“. (Posselius 1601: 12; LSJ – *διαχαρεῖς*).

ὄπτησον, ὦ παιδάριον, τὸν ἰχθὺν τοῦτον ἐν
ἐσχαρίῳ καὶ φυλάττου μὴ κατακαίηται.

φρόντιζε, ὅπως
τὰ ῥᾶ ἔψηται

{

μαλακώτερα.
σκληρότερα.

A

τὰ ῥᾶ

Jätan sulle piisavalt.

Jätan sulle rohkem, kui kavatsen ise juua.

Õlu
Veini
Meeveini¹³²

pole rohkem.

Lõika mulle maal kasvatatud veiseliha, mida on tugevalt suitsutatud.

Võta ära see liud¹³³ ja tõsta ette muud toidupoolist.

Olen täitnud ääreni
– Olen kustutanud

oma isu.

Sa tõesti

napi isuga
väikse söömaga

ise.

Ma ei ole suur söömar¹³⁴.

Joo. Kas sa ei tunne kreeka vanasõna: „Joo või lahku.“

¹³² Sõna *ύδρομελι* on võimalik tõlkida kahel erineval viisil, kuna hilisemas vanakreeka keele kasutuses oli see sama jook nimetusega *μελίκρατον* ehk meega piim, siis võib seda tõlkida sõnaga „melikraton“, aga siinjuhul sobiks ehk paremini tõlkida see „meevein“ või „mõdu“, kuna seda saab samastada ladinakeelse fraasiga *aquam mulsam*. (LSJ – *ύδρομελι* 28.02.2024).

¹³³ Sõna *πίναξ* on mitmetähenduslik sõna. Kuna siinkohal on tegemist kalakandikuga või -alusega, millel serveeriti kala, siis oleks õigem tõlkida see ilmselt „pinax“ või „liud“. Pinax oli tavaliselt lame keraamiline alus või liud. Sõna *πίναξ* on esinenud ka teiste autorite teostes, näiteks Homerose Odüsseias 1.141–142: *δαιτρός δὲ κρειῶν πίνακας παρέθηκεν ἀείρας παντοίων, παρὰ δὲ σφι τίθει χρύσεια κύπελλα*. (A. Öpik: „Kokk aga tõstis **liua** ja kandis ette neil³ liha mitut seltsi ja pani lauale karikad kuldsed,“; A. Annist: „Kuid lihalõikaja tõi liha kõiksugust, kõrgele tõstes täidetud liudu ja siis pani juurde ka kullatud peekrid.“) Kuna Anna Öpik ja August Annist on sõna *πίναξ* tõlkinud liuaks, siis tõlkisin selle siinkohal samuti nõnda. (PHOENIX ANCIENT ART S.A. 06.02.2024; LSJ – *πίναξ* 29.02.2024; Murray ed. 1919: 1.141–142; Öpik tõlk. 1938: 1.141–142; Annist tõlk. 2006: 1.141–142).

¹³⁴ Sõna *ἀδήφαγος* tähendab eesti keelde tõlkides nii „ahne“ kui ka „suur söömar“.

Aga parem on Kristuse öeldu: „Aga hoidke end, et teie süda ei oleks koormatud liigsöömise ega purjutamise ega argielu muredega ja et see päev ei tuleks teie peale äkitselt /.../“¹³⁵

Olge

õnnelikud.
rõõmsad¹³⁶.

Rösti, oo poisike, sütel isegi see kala
ja jälgi, et see ära ei kõrbeks.

Vaata, et keedaksid munad

pehmemaks.
kõvemaks¹³⁷.

A

¹³⁵ Piibel 1997: Luuka evangeelium 21:34.

¹³⁶ Sõna *διαχαρείς* tähendab eesti keelde tõlkides „rõõmsad“.

¹³⁷ Vanakreeka keelest inglise keelde tõlkides oleks *μαλακός* „soft-boiled eggs“ ja *σκληρός* „hard-boiled eggs“. Eesti keeles otsest vastet nendele pole, seega tõlkisin vastavalt „pehmemaks“ ja „kõvemaks“. Eesti keeles võiks tõlkida ka „5-minuti munad“ ja „10-minuti munad“. Samamoodi võib ka tõlkida neid mõlemat sõna vastavalt „keskmise ajaga“ ja „pika ajaga“.

FAMILIARIA.

Satis tibi relinquam.

Plus tibi relinquam, quàm bibiturus sum.

Nihil	{	cerevisiae vini aquae mulsae	}	reliquum est.
-------	---	------------------------------------	---	---------------

Abscinde mihi aliquid de carne bovina fumo indurata.

Tolle hanc patinam, & appone caetera fercula.

Explevi Sedavi	}	famem.
-------------------	---	--------

Tu perpauci cibi es.

Non sum edax.

Bibe: non ignoras veterum Graecorum legem: *Aut bibe, aut abi.*

Sed melior est Christi lex: *cavete vobis, ne*

*quando graventur corda vestra crapula & ebrietate.*¹³⁸

Praebete vos	{	laetos. hilares.
-----------------	---	---------------------

Torre, Puer, hunc piscem in craticula, &
cave ne aduratur.

Cura ut ova coquantur	{	molliuscula. duriuscula.
-----------------------	---	-----------------------------

Ova

¹³⁸ Vulgatae Editionis 2009: Lucas XXI:XXXIV.

Ma jätan sulle piisavalt.

Ma jätan sulle rohkem kui kavatsen juua.

Pole { õlu,
veini,
meeveini, } rohkem järel.

Lõika mulle suitsutatud veiseliha tükk.

Tõsta ära liud¹³⁹ ja tõsta ette teisi roogasid¹⁴⁰.

Ma olen täitnud }
Ma olen kustutanud¹⁴¹ } nälja.

Sa sõid väga vähe toitu.

Ma ei ole suur söömar.

Joo: ära unusta vanade kreeklaste seadust: „Joo või lahku“.

Aga parem on Kristuse seadus: „Aga hoidke end, et teie süda ei oleks koormatud liigsöömise ega purjutamise ega argielu muredega ja et see päev ei tuleks teie peale äkitselt /.../“¹⁴²

Olge } õnnelikud.
rõõmsad.

Rõsti, poiss, kala grillrestil¹⁴³ ja

ära seda ära kõrveta.

¹³⁹ Sõna *patina* tähendab tõlkes „vaagen“, „suur kauss“ või „liud“. Sõna *patina* on esinenud ka teiste autorite teostes näiteks Persiuse Satiirides 6.19–21: *solis natalibus est qui tinguat olus siccum muria vafer in calice empta, ipse sacrum inrorans patinae piper*; („On tarku, kes kastavad **vaagnal** sünnimispäevadel vaid oma kapsaid ostetud soolvees ning ise hõngavad siis püha pipartki juurde.“) (LSJ – *patina* 02.03.2024; Ramsay ed. 1918: 6.19–21; Kaplinski tõlk. 2009: 6.19–21).

¹⁴⁰ Sõna *ferculum* tähendab tõlkes „käru“, „toit“ või „roog“. Sõna *ferculum* on esinenud ka teiste autorite teostes näiteks Juvenalise Satiirides 1.1.94–95: *quis totidem erexit villas, quis fercula septem secreto cenavit avus?* („Villasid kas mõni vaar rajas sellisel arvul või üksi seitsmeid **roogasid** sõi?“) (LSJ – *ferculum* 03.03.2024; Ramsay ed. 1918: 1.1.94–95; Sang tõlk. 2009: 1.1.94–95).

¹⁴¹ Sõna *sedo* tähendab otsetõlkes „lõpetanud“. Siia konteksti sobib siiski paremini „kustutanud“, sest eesti keeles öeldakse „nälga kustutama“.

¹⁴² Piibel 1997: Luuka evangeelium 21:34.

¹⁴³ Sõna *craticula* tähendab tõlkes „grillrest“, „rest“ või „võre“. Sõna *craticula* on esinenud ka teiste autorite teostes näiteks Petroniuse Satyrica: Trimalchio pidusöögis 31: *Fuerunt et tomacula super craticulam argenteam ferventia posita, et infra craticulam Syriaca pruna cum granis Punici mali*. („Samuti oli siin **hõberestile** seatud tuliseid

Hoolitse muna keetmise
eest, et oleks

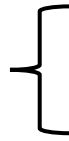
keskmise ajaga/pehmemad.
pika ajaga/kõvemad¹⁴⁴.

praevorstikesi, resti all aga süüria ploome ja granaatõuna seemneid.“) (LSJ – *craticula* 03.03.2024; Heseltine ed. 1913: 31; Metsar tõlk. 2009: 31)

¹⁴⁴ Inglise keeles saab tõlkida *mollis* “soft-boiled eggs” ja *durus* “hard-boiled eggs”. Eesti keeles otsesest vastet nendele pole, seega tõlkisin vastavalt „keskmise ajaga“ ja „pika ajaga“. Eesti keeles võiks tõlkida ka „5-minuti munad“ ja 10-minuti munad“. Samamoodi võib ka tõlkida neid mõlemat sõna vastavalt „pehmeks“ ja „kõvaks“.

COLLOQVIA.

τὰ ὤα ἐστι

μαλακά.
ὠμά.
τοῦ δεόντος μαλακώτερα.

ἄλλαττε σφαίρας.

ἄρον

τὰ ἐδέσματα. τὸ βούτυρον
τὸν ἄρτον. τὸν τυρόν

παρατίθει λεκάνην σὺν τῷ χειρομάκτρῳ.

ἔνεγκε τραγήματα, παιδάριον.

πρόμυττε τὸν λύχνον.

φυλάττου σβεννύναι τὸν λύχνον.

παρατίθει

μῆλα. ἄπια.
κοκκύμηλα. κεράσια¹⁴⁵.
λεπτοκάρνα. κάρνα.
σταφύλας. ἄμυγδάλας
σταφίδας, ἄπια ὀπτά.

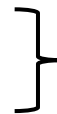

βασιλικά.
περσικά.

Ἐγὼ τῇ ἡμετέρῃ¹⁴⁶ φιλάνθρωπία
πεπιστευκῶς, ἐπὶ

ἄριστον
δεῖπνον

εὐτελεῖς ὑμᾶς¹⁴⁷.
ἐκάλεσα.

¹⁴⁵ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *κεκράσια*, mis on kirjaveaga, 1601. aasta väljaande põhjal on tegemist sõnaga *κεράσια*. (Posselius 1601: 15).

¹⁴⁶ 1690. ja 1601. aastate väljaannetes esineb sõna *ἡμετέρα*, mis eesti keelde tõlkides tähendab „meie“, kuid 1587. aasta väljaandes on selle asemel sõna *ύμετέρα*, mis tähendab „teie“. (Posselius 1587: 17).

¹⁴⁷ 1690. aasta väljaandes esineb sõna *ύμᾶς*, mis eesti keelde tõlkides tähendab „teid“, kuid 1601. aasta väljaandes on selle asemel sõna *ήμᾶς*, mis tähendab „meid“. (Posselius 1601: 15).

οί κεκλημένοι.

Τὸ ἄριστόν σου ὑπερβαλλόντως λαμπρὸν γέγονε.

Τὸ δεῖπνόν σου οὐκ εὐτελές, ἀλλὰ πολυτελές ἐστι.

Τὸ δεῖπνον μεγαλοπρεπέστερον τοῦ δέοντος γέγονε.

Ἵτι ἀπολογίαν ποιεῖς, τοῦτο μόνον κατηγορητέον ἐστι.

ἽΩ οἰκεῖοι φίλτατοι, δέομαι ὑμῶν, τοῦτο τὸ δειπνίδιον,
καίπερ εὐτελές, στέργειν.

Ἴεχω

Munad on

keskmise ajaga
keeded/pehmed.
toored.
pehmemad kui soovitav.

Vaheta taldrikud.

Tõsta¹⁴⁸ [laualt¹⁴⁹]

Toitu. Võid.
Leiba. Juustu.

Aseta kõrvale pesukauss koos käterätikuga.

Kanna ette kuivatatud puuvilju, poisike.

Kärbi lambitahti.

Jälgi, et lamp ära ei kustuks.

Aseta
lauale

õunu. pirne.
ploome. kirsse.
sarapuupähkleid¹⁵⁰. pähkleid.
viinamarju. mandleid.
rosinaid. röstitud pirne.

Kuninglikke.
pärsia [st kreeka]
pähkleid.

Ma toetun meie
heatahtlikkusele, ja
kutsusin teid

hommikusöögile,
lõunasöögile,

mis on lihtne.

¹⁴⁸ Sõna *αἴρω* tähendab eesti keelde tõlkides „tõstma“ või „juurde võtma“.

¹⁴⁹ Kuigi sõna “laud” ei esine vanakreeka keelses tabelis, siis lisasin selle siinkohal, et lause oleks eesti keele lausereeglitele vastavam.

¹⁵⁰ Sõna *λεπτοκάρνον*, mis tähendab eesti keelde tõlkides „sarapuupähklid“, võib tõlkida ka pontose pähkliteks, kuna Vana-Kreekas kutsuti sarapuupähkleid ka pontose pähkliteks. (LSJ – *λεπτοκάρνον* 29.05.2024).

Külalised.

Sinu hommikusöök oli ülevoolavalt suurepärane.

Lõunasöök ei olnud sul lihtne, kõik oli väga rikkalik.

Sinu lõunasöök oli suursugusem kui tarvis.

Ainult see väärrib kriitikat, et sa selle eest vabandad.

Kalleimad sõbrad, ma palun teil hinnata seda lõunat,
isegi kui see on lihtne.

FAMILIARIA.

Ova	{	sunt mollia. sunt cruda. justo molliora sunt.
-----	---	---

Muta orbes.

Tolle	{	cibum. butyrum. panem. caseum.
-------	---	-----------------------------------

Appone pelvim cum mantili.

Adfer bellaria, puer.

Emunge candelam.

Cave ne lichnum extinguas.

Appone	{	poma. pyra. pruna. cerasa. nuces avellanas. juglandes. uvas. amygdalas. uvas passas. pyra tosta.
--------	---	--

Ego vestra comitate fretus, ad	{	prandium frugale coenam frugalem	}	vos invitavi.
-----------------------------------	---	-------------------------------------	---	---------------

Convivae.

Prandium tuum supra modum splendidum fuit.

Coena tua non frugalis, sed sumptuosa est.

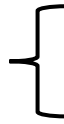
Coena tua magnificentior fuit, quam aequum est.

Quod excusas, id unum habes, cur accusandus sis.

Amici clarissimi, precor ut coenulam nostram, licet
tenuem, aequi bonique consulatis.

Habeo

Munad

on pehmed.
on pooltoored.
on natuke pehmemad kui vaja.

Vaheta taldrikud.

Tõsta¹⁵¹ [laualt¹⁵²]

Toitu. Võid.
Leiba. Juustu.

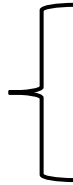
Aseta kõrvale kätepesukauss koos rätikuga.

Too kohale puuvilju, poiss.

Kärbi küünla tahti.

Jälgi, et sul lamp ära ei kustuks.

Aseta lauale

Õunad. Pirnid.
Ploomid. Kirsid.
Sarapuupähklid. Kreeka pähklid.
Viinamarjad. Mandlid.
Rosinad. Röstitud pirnid.

Lootes teie
heasüdamlikkusele,

tagasihoidlikule hommikusöögile
tagasihoidlikule lõunasöögile

teid kutsusin.

Külalised.

Sinu korraldatud hommikusöök oli ülimalt hiilgav.

Sinu lõunasöök ei olnud lihtne, vaid väga rikkalik.

Sinu lõunasöök oli palju suursugusem kui tarvis.

See, et sa vabandad, on ainus põhjus, miks peaksime sind süüdistama.

Kalleimad sõbrad, palun, et naudiksite meie lõunasööki, õiglasel ja heatahtlikul meelel, ehkki see on lihtne.

¹⁵¹ Sõna *tolle* (*tollo*) tähendab eesti keelde tõlkides „tõsta“ või „võta“.

¹⁵² Kuigi sõna „laud“ ei esine ladinakeelses tabelis, siis lisasin selle siinkohal, et lause oleks eesti keele lausereeglitele vastavam.

COLLOQVIA.

Ἔχω σοι χάριν, ὅτι ἐπὶ τοῦτο τὸ δεῖπνον πολὺ ἡδιστόν με ἐκάλεσας.

οὐδέν ἐστιν αἴτιον τοῦ εὐχαριστεῖν.

Ἐγὼ ὁμολογῶ σοι χάριν ὀφείλειν; ὅτι εἰς τοῦτο τὸ δεῖπνον λεπτόν ἐλθεῖν ἠξίωσας.

Ma olen sulle tänulik, et sa mind kutsusid sellele suurepärasele õhtusöögile.¹⁵³

Mitte midagi rohkemat ma ei oskaksi soovida.¹⁵⁴

Tunnistan end sinu tänuvõlgaseks; et sa otsustasid sellele tagasihoidlikule õhtusöögile tulla.¹⁵⁵

¹⁵³ Kõneleja on õpetaja.

¹⁵⁴ Kõneleja on isa või isand.

¹⁵⁵ Kõneleja on isa või isand.

FAMILIARIA.

Habeo tibi gratiam, quòd ad hanc coenam longè suauissimam, me vocasti.

Non est quòd gratias agas.

Ego agnosco me tibi gratiam debere, quòd ad hanc tenuem coenam venire non dedignatus sis.

Olen sulle tänulik, et kutsusid mind sellele ülimeeldivale õhtusöögile.¹⁵⁶

Pole tänu väärt.¹⁵⁷

Ma tunnistan, et olen sulle tänu võlgu, et otsustasid siiski sellele tagasihoidlikule õhtusöögile tulla.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Kõneleja on õpetaja.

¹⁵⁷ Kõneleja on isa või isand.

¹⁵⁸ Kõneleja on isa või isand.

5. ENESEREFLEKSIION

Bakalaureuseprojekti idee kujunes mul välja 2023. aasta 11. mail, kui pakkusin professor Janika Pällile välja idee transkribeerida ja tõlkida bakalaureuseprojekti raames Johannes Gezelius vanema teos *Grammatica Graeca*. Professor Janika Päll pakkus välja tõlkida hoopiski Johannes Posselius vanema kirjutatud kakskeelne teos *Familiarium colloquiorum libellus*, mis on õppeotstarbeliste dialoogide raamat 16. sajandist. Lisaks pakkusin professor Janika Pällile välja idee, et ta oleks mu bakalaureuseprojekti juhendaja, mille osas jõudsime samuti kokkuleppele ja eesmärgiks jäi idee ja tööplaani arutamine septembris. Sama aasta 27. septembril kontakteerusin professor Janika Pälliga järjekordselt, et arutada bakalaureuseprojekti tööplaani ja edasist käiku. Seadsime eesmärgiks transkribeerida ja tõlkida Posseliuse teosest esimesed sissejuhatavad leheküljed ja esimesed kaks peatükki tervitamisest ja hommiku-/lõunasöögi läbiviimisest. Samal päeval lõin ka Transkribuse keskkonnas tekstikollektsiooni ning laadisin vajalike lehekülgede pildid keskkonda üles, et saaksin hiljem alustada teose transkribeerimisega.

Tööga alustasin 4. oktoobril, kui viisin läbi Transkribuse keskkonnas tekstiregioonituvastuse, kasutades Transkribuse üldist regioonituvastusmudelit. 6. oktoobril läbisin ka 1 EAP mahus Transkribuse alase koolituse, mida viis läbi professor Meelis Friendenthal. Koolitus oli mulle kasulik, kuigi olin varasemalt juba mitmel korral Transkribuse keskkonda kasutanud. Esimesel korral 2021. aasta projektis, mille käigus transkribeerisime ühe õppeaine raames Jaan Jõgeveri Homerose “Iliase” käsikirjalise tõlke ja hiljem loodi selle põhjal tekstituvastusmudel. Teine kord läbisin arhiivipraktikat Eesti Rahvusarhiivi NORA majas 2023. aasta sügisel, mille käigus transkribeerisin käsitsi Johannes Veskimetsa 1906. aasta lauliku ühe osa ja treenisin selle põhjal käsikirjalise tekstituvastusmudeli.

6. oktoobril 2023. aastal kohe pärast Transkribuse koolituse läbimist tegelesin iseseisvalt sobivate tekstituvastusmudelite leidmisega, mis sobiksid Posseliuse teose ladina- ja vanakreekakeelsete lehekülgede transkribeerimiseks. Katsetasin kolme mudelit: *Noscemus 5*, *Noscemus 6* ja *EM-Greek*, millest osutusid tõhusamaks ladina keele transkribeerimisel *Noscemus 6* ja vanakreeka keele puhul *EM-Greek*. 8. oktoobril alustasin esimese transkriptsiooniga, alustuseks transkribeerisin tiitellehe, kuna tiitelleht oli kakskeelne, siis kasutasin pigem *EM-Greek* mudelit, kuna *Noscemus 6* ei olnud tõhus vanakreekakeelsete

tekstiridade transkribeerimisel. Kui tekstituvastus oli tehtud, siis hakkasin transkribeeritud teksti ülevaatama, palju oli vigu ladina keeles, kuna kasutasin vanakreeka keelel põhinevat mudelit, kuid tiitellehe sain ligikaudu kolmekümmne minutiga transkribeeritud ja üle vaadatud, sealhulgas pidin vaatama üle tekstiregioonituvastuse ja tekstituvastuse käigus tekkinud vead. Lisaks tiitellehele transkribeerisin ka eessõna leheküljed ja esimesest peatükist kaks lehekülge, nii vanakreekakeelsed kui ka ladinakeelsed osad. Kuna esimese peatüki lehekülgedel olid ka tabelid, siis pidin pärast transkribeerimist jaotama teksti ka vajalikesse tekstikastidesse, et neid oleks hiljem lihtsam Wordi dokumendihalduskeskkonnas tabelitesse jaotada.

29. novembril kohtusin veel professor Janika Pälliga, et arutada üle tehtud töö ning planeerida, millega ma jätkan. Transkribeerimisega jätkasin alles 26. jaanuaril 2024. aastal, kui eksamiperiood hakkas ülikoolis lõppema ning lähenes nn vaheaeg enne uue semestri algust. Samal päeval parandasin ülejäänud tekstilehekülgedel regioonituvastuse käigus tekkinud vead ning lõin vastavalt igale tabelile oma tekstikasti. 27.–28. jaanuaril tegelesin tekstituvastuse läbiviimisega ülejäänud tekstilehekülgedel ning parandasin tekstituvastuse käigus tekkinud vead, lisaks sellele jagasin iga transkribeeritud tekstirea ja tabeli vastavasse tekstikasti, see töö võttis mul aega ligikaudu neli tundi. Lisaks tegelesin ka 28. jaanuaril transkribeerimisvigade parandamisega, võrdluses originaaltekstiga, milleks mul kulus ligikaudu kaks tundi ja kolmkümmend minutit. Järgneval päeval tegelesin ka vanakreekakeelsete lehekülgede transkribeerimisvigade ülevaatamisega ning eksportisin kõik transkribeeritud leheküljed Wordi dokumendihalduskeskkonda. Samal päeval tegelesin ka Wordis transkriptsioonide korrastamisega: lõin tabelid kuhu vaja, vaatasin üle tekstipaigutuse ja vormingu jne. Selle töö läbiviimiseks läks mul kokku ligikaudu seitse tundi. 29. jaanuarist kuni 7. veebruarini tegelesin teksti tõlkimisega vanakreeka ja ladina keelest eesti keelde. Vormistust jälgisin tõlkimisel samamoodi, nagu see oli originaaltekstis. Tõlkimisele ja vormistusele kulus mul kokku ligikaudu kakskümmend tundi ja kuus minutit.

15. veebruaril sain järjekordselt kokku oma bakalaureuseprojekti juhendajaga professor Janika Pälliga, kellega leppisime kokku, et tegelen edasi vanakreekakeelsete transkriptsioonide diakriitiliste märkide (hõngused, akuut, graavis, treema, tsirkumfleks) ülevaatamisega. 21. veebruarist kuni 18. märtsini tegelesin tõlgitud teksti kommenteerimise, selleks käisin Tartu Ülikooli Raamatukogus ja otsisin endale vajalikud teosed varasematest tõlgetest, et tuua kommentaaris näiteid sõnade juurde, mida on varem eesti keelde juba tõlgitud. Lisaks

kommenteerisin ka transkribeeritud tekstis esinenud originaalteksti kirjavigasid ja parandasin need transkriptsioonis vastavas kohas ära. Lisaks tegelesin ka 27. veebruaril bakalaureuseprojekti vormistusliku poolega ning kirjutasin esimese sissejuhatava peatüki bakalaureuseprojektile. Bakalaureuseprojekti peatükkidega jätkasin 18. märtsil, kui alustasin editeerimispõhimõtete peatükkide kirjutamist. 19. märtsist kuni 20. märtsini tegelesin teiste sissejuhatavate peatükkide kirjutamisega. Kirjutasin Posseliuse ja Gezeliuse elulugudest ning õppeotstarbelistest tekstidest 16. sajandil. Bakalaureuseprojekti koostamise jooksul pidasin ka päevikut, kus on detailsem ülevaade tegevustest (vt lisa 6.). Bakalaureuseprojekti juhendajaga sain kokku mitmel korral – kolmanda kursuse sügissemestril kaks korda ning kevadsemestril peaaegu alati neljapäeviti kell üheksa.

Bakalaureuseprojekti koostades sain uusi kogemusi nii Transkribuse kasutamise osas kui ka Wordi keskkonnas funktsioone tundma õppides, mida polnud varem kasutanud. Näiteks kasutasin esimest korda Wordi dokumendi jagamist läbi OneDrive'i keskkonna ja sealne muudatuste ülevaatamine ning paranduste siseseviimine teksti oli raskendatud ja vajab harjumist. Kõige rohkem probleeme valmistas diakriitikute ülevaatamine vanakreekakeelsetel tekstilehekülgedel. Diakriitikuid vaatasin üle mitmeid kordi, lisaks reeglitele vastavusse viimisele võrdlesin veel diakriitikute paigutust 1587. ja 1601. aasta tekstidega. Bakalaureuseprojekti kogutöömaht oli suurem, kui ma oleks arvanud bakalaureuseprojekti koostama hakates. Kokku tuli üle 170 tunni tööd bakalaureuseprojekti osadega. Kokkuliidetud aeg on siiski ligikaudne, kuna ma arvutasin seda ise kirjapandud tundide järgi, millal alustasin ja millal lõpetasin tööga. Lõppkokkuvõttes saan öelda, et tehtud töö arendas minu tõlkimise ja kommenteerimise oskust, lisaks sellele sain vajaliku kogemuse transkribeeritud teksti vormistamisest ja Transkribuse keskkonna kasutamisest.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureuseprojekti „Kommenteeritud tõlge Johannes Posseliuse teosest „*Familiarium colloquiorum libellus*”“ eesmärgiks oli luua eestikeelne kommenteeritud tõlge Johannes Posselius vanema teosest, millest sai mahupiiri tõttu valitud tiitelleht, sissejuhatavad leheküljed ja esimesed kaks peatükki. Teos sai tõlkimiseks valitud ka eesmärgil, et seda saaks kasutada hilisemates projektides ning vanakreeka ja ladina keele seminarides.

Bakalaureuseprojekti jagasin viieks peatükiks, mille eesmärk oli juhatada sisse teema õppeotstarbelistest teostest 16.–18. sajandil ning kirjeldada antud, 1690. aasta, väljaandega tihedalt seotud isikuid ja nende elulugusid: Johannes Posselius vanem ja Johannes Gezelius vanem. Eelnimetatud väljaande valisin ka transkribeerimiseks ja tõlkimiseks. 1587. aastal oli Posseliusel ilmselt oma teose *Familiarium Colloquiorum Libellus*'e koostamise oluliseks eeskujuks Erasmus, kes andis välja oma teose *Familiarium colloquiorum formulae* 1518. aastal, 69 aastat enne Posseliust. Posseliuse õpetamismetoodika eesmärgiks oli õpetada oma õpilased vanakreeka ja ladina keelt rääkima mõne kuuga ning hilisemates õpingufaasides keskenduda grammatikale. Tema õpetamismetoodika tekkimisel oli oluline roll ilmselt Philipp Melancthonil, kes õpetas Posseliust Rostocki Ülikoolis ühe aasta ja kelle õpetamismetoodikas oli oluline koht vanakreeka ja ladina keele rääkima õppimisel.

Projekti koostamisel oli esimene samm Posseliuse teose transkribeerimine. Transkribeerimisel pidin leidma sobivad tekstivastusmudelid Transkribuse transkribeerimise rakenduses. Proovisin mudeleid *Nosceamus 5*, *Nosceamus 6* ja *EM-Greek*, ladinakeelsete tekstilehekülgede tuvastamiseks osutus sobivamaks mudeliks *Nosceamus 6* ning vanakreeka keelsete jaoks *EM-Greek*. Teise sammuna oli vaja transkribeeritud tekst korrastada ning eksportida Wordi dokumendifaili. Wordi dokumendifailis lõin tabelid, mis esinesid originaaltekstis, vaatasin üle vormistuse ja muu tähtsa, enne kui alustasin tõlkimist. Kolmas ja viimane samm oli tõlkimine ja tõlgitud teksti kommentaaridega varustamine, et tekst oleks lugejale paremini mõistetav.

Lisaks kõigele muule tähtsale on bakalaureuseprojekti lõpus ka minu koostatud lisad, millesse lisasin kõik ülejäänud abistava materjali bakalaureuseprojekti mõistmiseks. Lisade hulgas on ka olmekultuuri esemete nimetuste indeks ning ligatuuride indeks, millest tegin ise pildid ja lõin tabeli, et oleks parem aru saada, milliseid ligatuure esines Posseliuse teoses.

Kindlasti on Johannes Posseliuse teoses veel palju, mida tulevastes uurimustöodes ja projektides saaks uurida. Teksti analüüsidest saab uurida nii Posseliuse õpetamismetoodikaid kui ka keelelist sõnade kasutust. Lisaks sellele saab jätkata ka teose tõlkimist, kuna teosel on lisaks minu tõlgitud peatükkidele veel mitmeid järgnevaid peatükke. Lootus on, et kui tulevikus peaks keegi Posseliuse teose tõlkimist jätkama, on võimalik ka tõlgitud ja kommenteeritud õppeteksti tervikteos publitseerida ja avalikkusele vanakreeka ja ladina keele õpikuna kasutusele anda.

BIBLIOGRAAFIA

Anderson, Jaanika (2022) *Vanakreeka keraamikast ja vaasimaalist*. Tallinn: Postimehe Kirjastus, 75.

Annist, August, tõlk. (2006) *Homeros. Odüsseia*. Tallinn: Varrak, 1.141–142, 10.518–519.

Burnet, John, ed. (1903) *Plato. Phaedrus. Platonis Opera*. Oxford: Oxford University Press, 276δ
Kasutatud 06.03.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0173%3Atext%3DPhaedrus%3Asection%3D276d>.

Burnet, John, ed. (1903) *Plato. Platonis Opera. Phaedo*. Oxford: Oxford University Press, 99β, 117ε,
99β Kasutatud 28.02.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0169%3Atext%3DPhaedo%3Asection%3D99b>.

Campbell, David A. (1998) 'Alcman Fragments' – *Greek Lyric, Volume II: Anacreon, Anacreontea, Choral Lyric from Olympus to Alcman*. Loeb Classical Library 143. Cambridge: Harvard University Press, fragment 19.

Emerton, Ephraim, PhD. (1899) *Desiderius Erasmus of Rotterdam*. G.P. Putnam's Sons. New York: The Kickerbocker Press, 3, 5, 459.

Erasmus, Desiderius. (1528) *De Recta Latini Graecique Sermonis Pronuntiatione D. Erasmi Dialogus. Eiusdem Dialogus Cui Titulus Ciceronianus, Sive De Optimo Genere Dicendi. Cum Aliis Nonnullis, Quorum Nihil Non Est Novum*. Gent: Sebastianum Gryphium, 60.

Glare, P. G. W., ed. (1968) *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 668 – *facio*.

Godley, Alfred D., transl. (1920) *Herodotus. The Histories*. Cambridge. Boston: Harvard University Press, 4.65 Kasutatud 28.02.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0125%3Abook%3D2%3Achapter%3D37%3Asection%3D1>.

Green, Thomas S.; Hasting, Horace L. (1896) *A Greek–English Lexicon to The New Testament*.
Cornhill: Repository Press, 126 Kasutatud 28.02.2024
<https://www.gutenberg.org/files/40935/40935-h/40935-h.htm>.

Gunnoe, Charles (2019) 'Gessner's Plague: The Bubonic Plague Epidemic of 1562–1566' –
Conrad Gessner (1516–1565). Die Renaissance der Wissenschaften/The Renaissance of Learning. Ed. Urs Leu & Peter Opitz. Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 295.

Hall, F. W.; Geldart, W. M., ed. (1907) *Aristophanes. Aristophanes Comoediae. Lysistrata: vol. 2*. Oxford: Clarendon Press, 202–204 Kasutatud 28.02.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0035%3Acard%3D175>.

Heseltine, Michael, ed. (1913) *Petronius Arbiter. Petronius*. London: William Heinemann, 31,
32 Kasutatud 03.03.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2007.01.0001%3Atext%3DSatyricon%3Asection%3D31>.

Hofberg, Herman (1906) *Svenskt Biografiskt Handlexikon. Alfabetiskt Ordnade Lefnadsteckningar af Sveriges Namnkunniga Män och Kvinnor fran Reformationen till Nuvarande Tid*. Stockholm: Alb. Bonniers Boktryckeri, 389, 506–507.

Jackson, Samuel Macauley, ed. (1952) *The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge*. Volume III. Grand Rapids: Baker Book House, 116.

Johnson, Diane L. (2006a) *Musa Posseliana: Johannes Posselius the Elder (1528–91) and the Lutheran Greek Program*. *Reformation & Renaissance Review*, 8:2. Washington: Taylor & Francis Group, 186–209.

Johnson, Diane L. (2006b) *The Epitaphia of Johannes Posselius and the Lutheran Funeral Elegy*. Washington: Western Washington University, 1–2.

Johnson, Diane L. (2009) *A Grammar Lesson: Making Polite Requests A Selection from Johannes Posselius' Colloquia Familiaria*. Washington: Western Washington University, 2.

Jurtšenkova, Jaana (2022) *Gezeliuse leksikoni „Lexicon Graeco-Latinum“ tähe alfa editsioon*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool, 7.

Kaju, Katre (2011) *Vive hodie, cras vivere serum est: humanistlik-kristlik haridustraditsioon ja Riia pastori Adam Andreae reisialbum (1696–1702)*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 314–315.

Kaplinski, Jaan, tõlk. (2009) 'Persius. Satiir 6.' – *Rooma kirjanduse antoloogia*. Toim. Kaspar Kolk. Tallinn: Varrak, 6.19–21.

Kolk, Kaspar (2018) 'Dissemination and Survival of a Book Printed in 17th-Century Tartu: The Case of Johannes Gezelius' Lexicon Graeco-Latinum (1649)' – *Hellenostephanos. Humanist Greek in Early Modern Europe. Learned Communities Between Antiquity and Contemporary Culture*. Morgensterni Seltsi toimetised VI–VII. Ed. Janika Päll & Ivo Volt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 145.

Korhonen, Tua (2018) 'Classical Authors and Pneumatological Questions. Greek Dissertations Supervised by Johannes Gezelius the Elder at the University of Tartu (Academia Gustaviana 1644–1647)' – *Hellenostephanos. Humanist Greek in Early Modern Europe. Learned Communities Between Antiquity and Contemporary Culture*. Morgensterni Seltsi toimetised VI–VII. Ed. Janika Päll & Ivo Volt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 163.

Korhonen, Tua (2022) *To the Glory that Was Greece. Ideas, Ideals, and Practices in Composing Humanist Greek during the Seventeenth Century*. Commentationes Humanarum Litterarum 143. Vaasa: Grano Oy, 64, 52.

Kurismaa, Astrid, tõlk. (1983) *Herodotos. Historia IV raamat: Muusad*. Tallinn: Eesti Raamat, 4.65.

Laasonen, Pentti (2009) *Vanha ja Uuden Rajamaastossa. Johannes Gezelius nuorempi kulttuurivaikuttajana*. Helsingi: Saarijärven Offset Oy, 10.

Lampe, Geoffrey W. H. (1961) *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford: Clarendon Press, 1264
Kasutatud 29.05.2024 <https://archive.org/details/a-patristic-greek-lexicon-edited-by-g.-w.-h.-lampe.-1961pdf/page/1264/mode/2up>.

Lepajõe, Marju, koostaja & tõlkija. (2021) 'Platon. Phaidon.' – *Platon. Teosed I. Sokratese apoloogia ; Phaidon ; Kriton ; Pidusöök ; Charmides ; Phaidros ; Euthyphron / Platon*. Tartu: Ilmamaa, 99b, 117e.

Lepajõe, Marju, koostaja & tõlkija. (2021) 'Platon. Phaidros.' – *Platon. Teosed I. Sokratese apoloogia ; Phaidon ; Kriton ; Pidusöök ; Charmides ; Phaidros ; Euthyphron / Platon*. Tartu: Ilmamaa, 276d.

Lill, Anne, tõlk. (2006) 'Aristophanes. Lysistrate.' – *Vanakreeka kirjanduse antoloogia*. Koostaja: Janika Päll. Tallinn: Varrak, 202–204.

LXX. Septuagint, Δανύλ ιβ:γ Kasutatud 09.04.2024
https://www.blueletterbible.org/lxx/dan/12/1/s_862001.

Manning, Laura (2021) 'Active Latin in the Classroom: Past, Present and Future' – *Communicative Approaches for Ancient Languages*. Ed. Maire E. Lloyd, Steven Hunt. London: Bloomsbury Publishing Plc, 11–12.

Melanchthon, Philipp (1527) *Grammatica Latina*. Nürnberg: Johannes Petreius, tiitelleht.

Metsar, Leo, tõlk. (2009) 'Petronius. Satyrice: Trimalchio Pidusöök.' – *Rooma kirjanduse antoloogia*. Toim. Kaspar Kolk. Tallinn: Varrak, 31–32.

Murray, Augustus T., transl. (1919) *Homer. The Odyssey*. With an English Translation by A.T. Murray, PH.D. in two volumes. Cambridge, MA. Boston: Harvard University Press; London: William Heinemann, Ltd, 10.518–519, 1.141–142 Kasutatud 28.02.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0012,002:10:519&lang=original>.

Neander, Michael (1565) *Graecae linguae erotemata*. Basel: Johannes Oporinus & haeredes Johannis Hervagii, tiitellehe pöördel.

Nelson, Max (2005) *The Barbarian's Beverage: A History of Beer in Ancient Europe*. Detroit: Routledge Press, 90 Kasutatud 02.02.2024 <https://scholar.uwindsor.ca/llcpub/26/>.

Oras, Ants, tõlk. (1935) 'Quintius Horatius Flaccus. Pompejus Grosphusele.' – Looming 10. Tallinn: Eesti Kirjanike Liit, 1131–1132 (2.16).

Perrin, Bernadotte, ed. (1918) *Plutarch. Brutus*. Plutarch's Lives. With an English Translation by. Bernadotte Perrin. Cambridge, MA. Boston: Harvard University Press. London: William Heinemann Ltd, 13.3 Kasutatud 28.02.2024
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:abo:tlg,0007,061:13&lang=original>.

Piibel (1997) *Vana ja Uus Testament*. Tallinn: Eesti Piibliselts, Timoteos 1:4.4–5, Luuka evangeelium 21:34, Taaniel 12:3.

Posselius, Johannes (1587) *Familiarium colloquiorum libellus, Graecè et Latinè*. Wittenberg: Zacharias Lehman, 7, 9, 11, 17, eessõna.

Posselius, Johannes (1601) *Familiarum Colloquiorum Libellus*. Wittenberg: Impensis Zachariae Schureri, & eius Soc, eessõna, 1, 3, 5, 7, 9, 11–12, 15.

Posselius, Johannes (1690) *Familiarum Colloquiorum Libellus*. Turku: Johannem Winter Typographum Regium, tiitelleht, eessõna, esimesed sissejuhatavad peatükid, 1–17.

Päll, Janika (2020) 'Karl Morgenstern – klassikalise filoloogia Halle koolkonna edasiarendaja Tartus' – *Qui vult, potest: Karl Morgenstern 250*. Toim. Jaanika Anderson, Moonika Teemus & Ivo Volt. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus, 37.

Päll, Janika (2021) 'Keeled ja teadused kuu ajaga selgeks ehk paarist kiirõppe meetodite rakendamise näitest varauusaja Eestis' – *Kirik, Keel ja Kool. Haridusideed varauusaegsel Eesti- ja Liivimaal. Keeled ja teadused kuu ajaga selgeks ehk paarist kiirõppe meetodite rakendamise näidetest varauusaja Eestis*. Eesti Rahvusraamatukogu toimetised; nr 17. Raamat ja aeg; nr 6. Toim. Piret Lotman. Tallinn: Eesti Rahvusraamatukogu, 90, 94–97, 105–106, 108–114.

Päll, Janika; Friedenthal, Meelis (2017) 'Pneumatoloogiast üldiselt ja Gezeliuse kreekakeelsetest pneumatoloogilistest disputatsioonidest spetsiifiliselt' – *KROONIKAST EPITAAFINI. Eesti- ja Liivimaa varauusaegsest haridus- ja kultuurielust*. Acta et

Commentationes Archivi Nationalis Estoniae 1 (32). Toim. Katre Kaju. Tartu: Rahvusarhiiv, 194–195, 205–206, 208–211.

Päll, Janika; Valper, Eve (2014) *Βάρβαρος οὐ πέλομαι...* “*Ei ole barbar ma ...*”: *Humanistid kreeka keeles ja keelest: näitus muistse Hellase hurma peegeldavatest Tartu Ülikooli raamatukogu vanatrükistest*. 6. maist kuni 27. juunini 2014 Tartu Ülikooli Raamatukogus toimunud näituse kataloog. Tartu: Tartu Ülikooli Raamatukogu, 20.

Ramsay, George G., ed. (1918) *Juvenal. Satires. Juvenal. Juvenal and Persius: With An English Translation*. G. G. Ramsay. London, New York: William Heinemann; G. P. Putnam's Son, 1.1.94–95, 1.1.75–76 Kasutatud 03.03.2024 <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2007.01.0093%3Abook%3D1%3Apoem%3D1>.

Ramsay, George G., ed. (1918) *Persius. Juvenal and Persius. With An English Translation*. G. G. Ramsay. London, New York: William Heinemann; G. P. Putnam's Son, 6.19–21 Kasutatud 29.05.2024 <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:2008.01.0497>.

Rhein, Stefan (1996) ‘„De usu graecae linguae”. Die Griechischstudien an der Universität Rostock’ – *Reformation and Latin Literature in Northern Europe*. Ed. Inger Ekrem, Minna S. Jensen, Egil Kraggerud. Oslo: Scandinavian University Press, 48.

Sang, August, tõlk. (2009) ‘Juvenalis. Satiir 1.’ – *Rooma kirjanduse antoloogia*. Toim. Kaspar Kolk. Tallinn: Varrak, 1.1.94–95, 1.1.75–76.

Shorey, Paul; Laing, Gordon J., ed. (1919) *Horace. Horace, Odes and Epodes*. Chicago: Benj. H. Sanborn & Co, 2.16 Kasutatud: 04.03.2024 <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0024%3Abook%3D2%3Apoem%3D16>.

Smith, Preserved, PhD (1914) *The Life and Letters of Martin Luther*. Cambridge. Boston: The Riverside Press, 429–431.

Stephanus New Testament (1550) Pariis: Robert Stephanus, KATA ΛΟΥΚΑΝ κα:λδ; ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ Α' δ:δ-ε Kasutatud 09.04.2024 <https://www.biblegateway.com/versions/1550-Stephanus-Greek-New-Testament-TR1550/>.

Storr, Francis, ed. (1913) *Sophocles. Sophocles. Vol 2: Ajax. Electra. Trachiniai. Philoctetes.* With an English translation by F. Storr. The Loeb classical library, 21. New York: William Heinemann Ltd.; The Macmillan Company, 35–36 Kasutatud 28.02.2024 <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0193%3Acard%3D26>.

Teubneri, B. G., ed. (1906) *Thesaurus Linguae Latinae: C – Cornus. ed. auctoritate et consilio academiarum quinque Germanicarum: Berolinensis, Gottingensis, Lipsiensis, Monacensis, Vindobonensis.* Volume III. Leipzig: Teubneri, 502 – *carus* Kasutatud 30.05.2024 <https://publikationen.badw.de/de/000924306>.

Thompson, Craig R. (1997) *Collected Works of Erasmus. Colloquies.* Volume 39. Toronto: Univeristy of Toronto Press, xx.

van Wyk, Ignatius W.C. (2017) *Philipp Melanchthon: A short introduction.* HTS Theologiese Studies/ Theological Studies 73(1), a4672. Pretoria: University of Pretoria, 1–3.

Vulgatae Editionis (2009) Catholic Public Domain Version, Lucas XXI:XXXIV, I Timotheus IV:IV–V. Ed. Ronald R. Conte Jr. Kasutatud 09.04.2024 <http://www.sacredbible.org/studybible/index.htm>.

Öpik, Anna, tõlk. (1938) *Homerose Odüsseia.* Esimene osa (Laulud 1–12). Tartu: Varrak, 1.141–142.

INTERNETIALLIKAD

Academia Vivarium Novum – Vaadatud 30.03.2024 <https://subsidiavivariumnovum.it/risorse-didattiche/per-la-pratica-didattica/colloquia-scholastica>.

Geni – *Johannes Laurentii Stalenus*. Vaadatud 25.03.2024
<https://www.geni.com/people/Johannes-Stalenus/6000000013301324406>.

HUMGRAECA – *Johannes Laurentii Stalenus*. Vaadatud 25.03.2024
<https://humgraeca.utlib.ut.ee/texts/HUG03001180/>.

KIT-Bibliothek – *Johannes Posselius*. Vaadatud 25.03.2024 <https://tinyurl.com/yck36z4m>.

Lutherstadt Wittenberg Tourist-Information – *Philipp Melanchthon*. Vaadatud 26.03.2024
<https://lutherstadt-wittenberg.de/en/see-discover/famous-personalities/philipp-melanchthon>.

Länsmuseet Gävleborg – *Vasaskolan*. Vaadatud 15.04.2024
<https://digitaltmuseum.se/021017014951/hogre-allmanna-laroverket-vasaskolan-byggt-1873-och-ombyggt-1912-1914-den>.

National Library of Australia – *Johannes Posselius*. Vaadatud 25.03.2024
https://catalogue.nla.gov.au/catalog.html?page=1&q=%22Posselius%2C+Johannes%2C+1565-1623%22&search_field=author&sort=pub_date_si+asc%2C+title_si+asc.

PHOENIX ANCIENT ART S.A. – *Pinax*. Vaadatud 06.02.2024
https://web.archive.org/web/20061209122304/http://www.phoenixancientart.ch/works_of_art/40.

Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive. – *Hermeneutika*. Vaadatud 01.02.2024
<https://plato.stanford.edu/archIves/sum2020/entries/hermeneutics/>.

The Liddell, Scott, Jones Ancient Greek Lexicon. Vaadatud 29.05.2024
https://lsj.gr/wiki/Main_Page.

The Metropolitan Museum of Art. – *Sümpoosion*. Vaadatud 02.02.2024
https://www.metmuseum.org/toah/hd/symp/hd_symp.htm.

Catalogus Professorum Rostochiensium. Vaadatud 26.03.2024 <https://cpr.uni-rostock.de/do/indexbrowser/profname>.

VD 16. Vaadatud 21.03.2024 <https://bvbat01.bib-bvb.de/TP61/search.do?methodToCall=quickSearch&Kateg=1013&Content=Possel+Johann>.

<https://kxp.k10plus.de/DB=1.28/SET=2/TTL=2/MAT=/NOMAT=T/CLK?IKT=1004&TRM=Possel,Johannes>.

PILTIDE ALLIKAD

Pilt 1. *Wikimedia Commons* – *Grillrest, gridiron, kratikula*. Vaadatud 08.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ancient_Greek_grill_-_AGMA_01.jpg.

Pilt 2. *Wikimedia Commons* – *Jooginõu, kyathos*. Vaadatud 08.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kyathos_Dionysos_Louvre_CA3309.jpg#.

Pilt 3. *Wikimedia Commons* – *Jooginõu, kylix*. Vaadatud 08.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Red-figure_kylix,_Chairias_Painter,_Menade_with_thyrsos,_AGMA,_225319.jpg#.

Pilt 4. *The British Museum* – *Jooginõu, pokulum*. Vaadatud 09.03.2024
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1847-0806-41.

Pilt 5. *The British Museum* – *Jooginõu, potērion*. Vaadatud 09.03.2024
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1999-0426-1.

Pilt 6. *Wikimedia Commons* – *Jooginõu, kantharos*. Vaadatud 08.03.2024
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greek_-_Red-Figure_Kantharos_\(Drinking_Vessel\)_with_Female_Head_-_Walters_482763_-_View_A.jpg#](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greek_-_Red-Figure_Kantharos_(Drinking_Vessel)_with_Female_Head_-_Walters_482763_-_View_A.jpg#).

Pilt 7. *Wikimedia Commons* – *Kreeka nuga, nuga, makhairidion*. Vaadatud 09.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Falcata_de_la_necr%C3%B3polis_de_Cabezo_Lucero_-_MARQ.jpg.

Pilt 8. *The British Museum* – *Lusikas, kokhliarion*. Vaadatud 10.03.2024
https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1889-1015-6.

- Pilt 9. *Wikimedia Commons* – *Puukauss, kardopos, sõtkumiskiina*. Vaadatud 08.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bakers_kneading_Louvre_CA804.jpg.
- Pilt 10. *Wikimedia Commons* – *Pinax, pinakion*. Vaadatud 08.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fish_plate_01_pushkin.jpg.
- Pilt 11. *Wikimedia Commons* – *Padi, pulvinaar*. Vaadatud 09.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sella_Curulis_-_Curule_Seat_around_1810.jpg#.
- Pilt 12. *Wikimedia Commons* – *Rätik, mappa*. Vaadatud 09.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:House_of_Julia_Felix_still_life_eggs.jpg.
- Pilt 13. *Wikimedia Commons* – *Rätik*. Vaadatud 09.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sel%C3%A7uk_Museum_Procunsul_Stephanos,_6th_century_AD_in_2015_3141.jpg.
- Pilt 14. *LEG X FRET* – *Rooma nuga, nuga, kultellus*. Vaadatud 08.03.2024 <https://x-legio.com/en/wiki/culter>.
- Pilt 15. *University of Colorado* – *Soolatops*. Vaadatud 09.03.2024
<https://www.colorado.edu/classics/2018/05/11/200639t-attic-saltcellar>.
- Pilt 16. *Ancient Touch* – *Vaagen, paatina*. Vaadatud 09.03.2024
<https://ancienttouch.com/667.jpg>.
- Pilt 17. *Wikimedia Commons* – *Johannes Posselius vanem*. Vaadatud 19.03.2024
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Johannes_Posselius_der_%C3%84ltre.jpg.
- Pilt 18. *Tartu Ülikooli Raamatukogu Fotokogu* – *Johannes Gezelius vanem*. Vaadatud 20.03.2024 <https://dspace.ut.ee/items/20a29a18-70e2-4677-897f-239f907d05bc>.

SUMMARY

The objective of this bachelor's project called "An Annotated Translation of Johann Possel's "Familiarium Colloquiorum Libellus"" is to translate Johann Possel's work *Familiarium Colloquiorum Libellus* into Estonian and to use it for educational purposes in future projects and Ancient Greek and Latin lectures. I decided in favor of Possel due to previous interest in translating the work of Johann Gezel the Elder *Grammatica Graeca*, but my project's supervisor recommended me to translate the work of Possel which is bilingual and more useful for future educational purposes.

My bachelor's project is divided into five chapters, the objective of these chapters is to introduce the reader to the topic of educational purposed works from 16th to 18th century and to describe the important people relevant to the publication of Possel's *Familiarium Colloquiorum Libellus*. I chose to transcribe and translate a publication of Possel's work from 1690s by Johann Gezel, who published the work in Turku in his own printing house. When Possel published his work in 1587, the most important role model for his work was probably Erasmus' *Familiarium colloquiorum formulae*, which he published in 1518, 69 years before Possel published his colloquium. Possel's teaching methodology's objective was to teach his students to speak Ancient Greek and Latin in the matter of a few months and after that begin the learning of grammar. An important role model for his teaching methodology was probably Philipp Melancthon, who taught Possel for one year during his studies in the University of Rostock and whose teaching methodology of learning ancient languages, especially Ancient Greek, aimed to teach oral speech before learning grammar.

In the formation of the project, the first step was to transcribe Possel's work. I used the Transkribus professional transcribing application. I had to decide which model was the best for transcribing Possel's work, so I tested the following models: *Noscemus 5*, *Noscemus 6* and *EM-Greek*. The *Noscemus 6* appeared to work better with Latin, and *EM-Greek* with Greek texts. The second step was to export the text from Transkribus to Word document and put the text and tables in order. The third step was to translate and annotate the text.

In addition to all the five chapters at the end of the project is the addenda, which consists of the following: index of material culture objects, index of ligatures, index of *Familiarium Colloquiorum Libellus* publications, facsimile of *Familiarium Colloquiorum Libellus*, project

diary, and finally the facsimile of Erasmus' *De Recta Latini Graecique Sermonis Pronuntiatione*.

There are still many future projects that can be done by studying Possel's work further, for example analyses of Possel's teaching methodology or usage of different Latin and Ancient Greek words. Also it is possible to continue the translation of the work, because there are more chapters in Possel's work in addition to those I translated. Hopefully in the future the work of Possel will be fully translated to Estonian and it can be published as a textbook for classical studies.

LISAD

LISA 1. OLMEKULTUURI ESEMETE INDEKS

Ladina-/vanakreekakeelne sõna	Eestikeelne sõna ¹⁵⁹	Foto ¹⁶⁰
<i>craticula</i>	grillrest, kratikula	 <p data-bbox="1193 808 1273 837">Pilt 1.</p>
<i>ἔκπομα</i>	<p data-bbox="644 972 906 1005">jooginõu, ekpoom –</p> <p data-bbox="644 1093 1023 1451"><i>ἐκ</i> tähendab tõlkes “seest välja” ja <i>πόμα</i> tähendab tõlkes “jook”, tähendus oleks seega “joogist”, kuna tegemist on jooginõuga, siis on ilmselt siinkohal mõeldud mõnda kaanega jooginõud või madalat kruusi, seega näiteks kylixit (<i>κύλιξ</i>) või kyathost (<i>κύαθος</i>).</p>	 <p data-bbox="1142 1196 1337 1225">Pilt 2. Kyathos</p> <p data-bbox="1158 1487 1321 1516">Pilt 3. Kylix</p>

¹⁵⁹ Tabelis esitan eestikeelse tõlke variandi ja ladina-/kreeka keelest laenatud sõna variandi, mis on viidud eesti keele kirja- ja pildile vastavasse vormi.

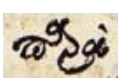

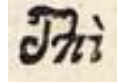

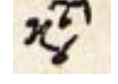

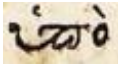

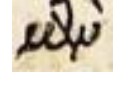

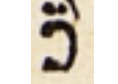

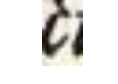
¹⁶⁰ Tabelis esitatud pildid on Vana-Kreekas ja -Roomas kasutusel olnud jooginõud ja esemed.

<i> poculum </i>	jooginõu, pokulum	 <p>Pilt 4.</p>
<i> ποτήριον </i>	jooginõu, kruus, poterion	 <p>Pilt 5.</p>
ld. <i> cantharus </i> ; kr. <i> κάνθαρος </i>	jooginõu, karikas, kantharos	 <p>Pilt 6.</p>
<i> μαχαιρίδιον </i>	kreeka nuga, väike nuga, makhairidion	 <p>Pilt 7.</p>

<p>ld. <i>calix</i>; kr. <i>κόλιξ</i></p>	<p>jooginõu, peeker, kylix</p>	 <p>Pilt 3.</p>
<p><i>κοχλιάριον</i></p>	<p>lusikas, kokhliarion</p>	 <p>Pilt 8.</p>
<p><i>κάρδοπος</i></p>	<p>puukauss, sõtkumisküna, kardopos</p>	 <p>Pilt 9. Naised leivatainast sõtkumas</p>
<p><i>πίναξ</i></p>	<p>liud, kandik, pinax</p>	 <p>Pilt 10.</p>
<p><i>pulvinar</i></p>	<p>padi, pulvinaar</p>	 <p>Pilt 11.</p>

<i>mappa</i>	rätik, mappa	 <p>Pilt 12. Paremalt nurgas ripub rätik</p>
<i>ὀθήνη</i>	rätik	 <p>Pilt 13. Prokonsul Stephanos hoidmas rätikut (6.saj)</p>
<i>cultellus</i>	rooma nuga, nuga, kultellus	 <p>Pilt 14.</p>
<i>salinum</i>	soolatops, soolatoos	 <p>Pilt 15.</p>
<i>patina</i>	vaagen, liud, paatina	 <p>Pilt 16.</p>

LISA 2. LIGATUURIDE JA VANAAEGSETE TÄHEKUJUDE INDEKS

	π-		-σχ-		παρά
	έκ-		-ρο-		έπί
	χρ-		-στ-		κατά
	-ος		-υν-		ύπό
	-ου		-το-		μέν
	-σθαι		-τ-		δέ
	-ται		-λλ-		γάρ
	-ομεν		-σθ-		καί
	-ην		-ττ-		-s-
	-ει		καί		-οε-
	-σπ-		σύ		-c-

LISA 3. FAMILIARIUM COLLOQUIORUM LIBELLUS'E

VÄLJAANNETE INDEKS¹⁶¹

Pealkiri	Riik/linn	Väljaandja/trükkal	Väljaandmisaasta
OIKEIÖN DIALOGÖN BI= BLION HELLĒNISTI KAI rōmaisti. FAMILIARIVM Colloquiorum Libellus, Grae- cè et Latinè, auctus et recognitus. Accessit & vtilis Dialogus de ratione stu- (...)	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Lehmann	1587 (esmatrükk)
OIKEIÖN DIALOGÖN BI= BLION HELLĒNISTI kai rōmaisti. FAMILIARIVM COLLOQVIORVM LI- BELLVS GRAECE ET LATINE. auctus et recognitus. Accessit & vtilis Dialogus de ratione stu- (...)	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Lehmann	1590
OIKEIÖN DIALOGÖN BI= BLION HELLĒNISTI kai rōmaisti. FAMILIARIVM COLLO- QVIORVM LIBELLVS GRAECE ET LATINE. auctus et recognitus. Accessit & utilis Dialogus de ratione studio= (...)	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Lehmann	1594
Oikeiön Dialogön Biblion Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Johannes Krafft ja Zacharias Schürer	1601
Oikeiön Dialogön Biblion Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Johannes Krafft, Zacharias Schürer ja Johannes Gormann	1606
Oikeiön Dialogön Biblion Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Schürer ja Martin Henckel	1611

¹⁶¹ Tabeli koostas in Karlsruher (<https://tinyurl.com/yck36z4m>) ja National Library of Australia (<https://tinyurl.com/y72bbajh>) katloogide põhjal.

Oikeiōn Dialogōn Bibliōn Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Schürer ja Johannes Richter	1614
Oikeiōn Dialogōn Bibliōn Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Schürer ja Johannes Richter	1618
Familiarium colloquiorum libellus Græcè&Latinè, auctus&recognitus	Inglismaa, London	Societatis Bibliopolarum	1622
Oikeiōn Dialogōn Bibliōn Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Zacharias Schürer ja Hiob Wilhelm Fincelius	1623
Οικείων διαλογῶν βιβλίον Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαιστὶ. Familiarium colloquiorum libellus Græcè&Latinè, auctus&recognitus. Accessit&utilis dialogus de ratione studiorum rectè instituenda. Item oratio de ratione discendæ ac docendæ linguæ Latinæ&Græcæ	Inglismaa, London	Societatis Bibliopolarum	1630 (2. editsoon 1622. a väljaandele)
Oikeiōn dialogōn bibliōn Ellēnisti kai Rōmaisi. [electronic resource] = Familiarium colloquiorum libellus Græcè & Latinè, auctus & recognitus. Accessit & utilis dialogus de ratione studiorum rectè instituenda, item, oratio de ratione discendæ ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ. Autore Iohanne Posselio	Inglismaa, London	Societatis Bibliopolarum	1635

Oikeiōn dialogōn biblion hellēnisti kai rōmaisti. = Familiarium colloquiorum libellus Græce et Latine, auctus & recognitus [electronic resource] : Accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum recte instituenda, item, Oratio de ratione discendæ ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ	Inglismaa, London	Societatis Bibliopolarum	1642
Oikeiōn Dialogōn Biblion Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Wittenberg	Balthasar Mevius ja Johannes Hake	1648
Oikeion dialogon biblion hellenisti kai romaisti [microform] = Familiarium colloquiorum libellus Graece & Latine, auctus & recognitus : accessit & utilis dialogus De ratione studiorum recte instituenda : item oratio De ratione discendae ac docendae linguæ Latinae & Graecae	Inglismaa, London	Thomae Maxey	1652
Oikeiōn Dialogōn Biblion Ellēnisti kai rōmaisti	Saksamaa, Leipzig	Johannes Wittigau	1654
Oikeion dialogon biblion hellenisti kai romaisti [microform] : familiarium colloquiorum libellus Graece & Latine, auctus & recognitus : accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum recte instituenda : item Oratio de ratione discendae ac docendae linguæ Latinae & Graecae	Inglismaa, London	E. Cotes	1656

Oikéion dialogōn biblion hellēnisti kai rōmaisti [electronic resource] : = Familiarum colloquiorum libellus Græce & Latine, auctus & recognitus : accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum rectè instituenda : item, Oratio de Ratione descendæ ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ	Inglismaa, London	Johannes Macock	1660
Oikeiōn dialogōn biblion hellēnisti kai rōmaisti. = Familiarium colloquiorum libellus Græce & Latine auctus & recognitus [electronic resource] : Accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum recte instituenda. Item, Oratio de ratione descendæ ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ	Inglismaa, London	Johannes Macock	1664
Oikeion dialogon biblion ellenisti kai romaisti. Familiarium colloquiorum libellus graece et latine, auctus & recognitus. Accessit & utilis dialogus de ratione studiorum recte instituenda. Item oratio de ratione descendae, ac docendae linguae latinae & graecae.	Inglismaa, London	Johannes Macock	1667
Oikeion dialogon biblion Ellēnisti kai Romaisti: familiarium colloquiorum libellus Græce et Latine, auctus & recognitus	Inglismaa, London	Johannes Macock	1671

<p>Oikeiön dialogōn biblion Hellēnisti kai Rhōmaisti = Familiarium colloquiorum libellus Graecè et Latinè : auctus et recognitus : accessit et utilis dialogus De ratione studiorum recte</p>	<p>Saksamaa, Frankfurt</p>	<p>Balthasaris Christophori Wustii</p>	<p>1676</p>
<p>Oikeiön dialogōn biblion hellēnisti kai rōmaisti [electronic resource] = Familiarium colloquiorum libellus Græce & Latine, auctus & recognitus : accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum recte instituenda : item, Oratio de ratione discendæ ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ</p>	<p>Inglismaa, London</p>	<p>Johannes Macock</p>	<p>1681</p>
<p>Oikeion dialogon : biblion ellenisti kai romaisti. [kreikkaa] Familiarium colloquiorum libellus græce & latine. Autore Johanne Posselio. Nunc ver, in usum scholarum trivialium patriæ, recusus.</p>	<p>Soome, Turu</p>	<p>Johannes Gezelius vanem ja Johannes Winter</p>	<p>1690</p>
<p>Oikeiön dialogōn biblion Ellenisti kai romaisti. Familiarum colloquiorum libellus Græce et Latine, auctus & recognitus: Accessit & utilis Dialogus de ratione studiorum recte instituenda. Item, Oratio de Ratione discendæ, ac docendæ linguæ Latinæ & Græcæ</p>	<p>Inglismaa, London</p>	<p>Johannes Heptinstall</p>	<p>1696</p>

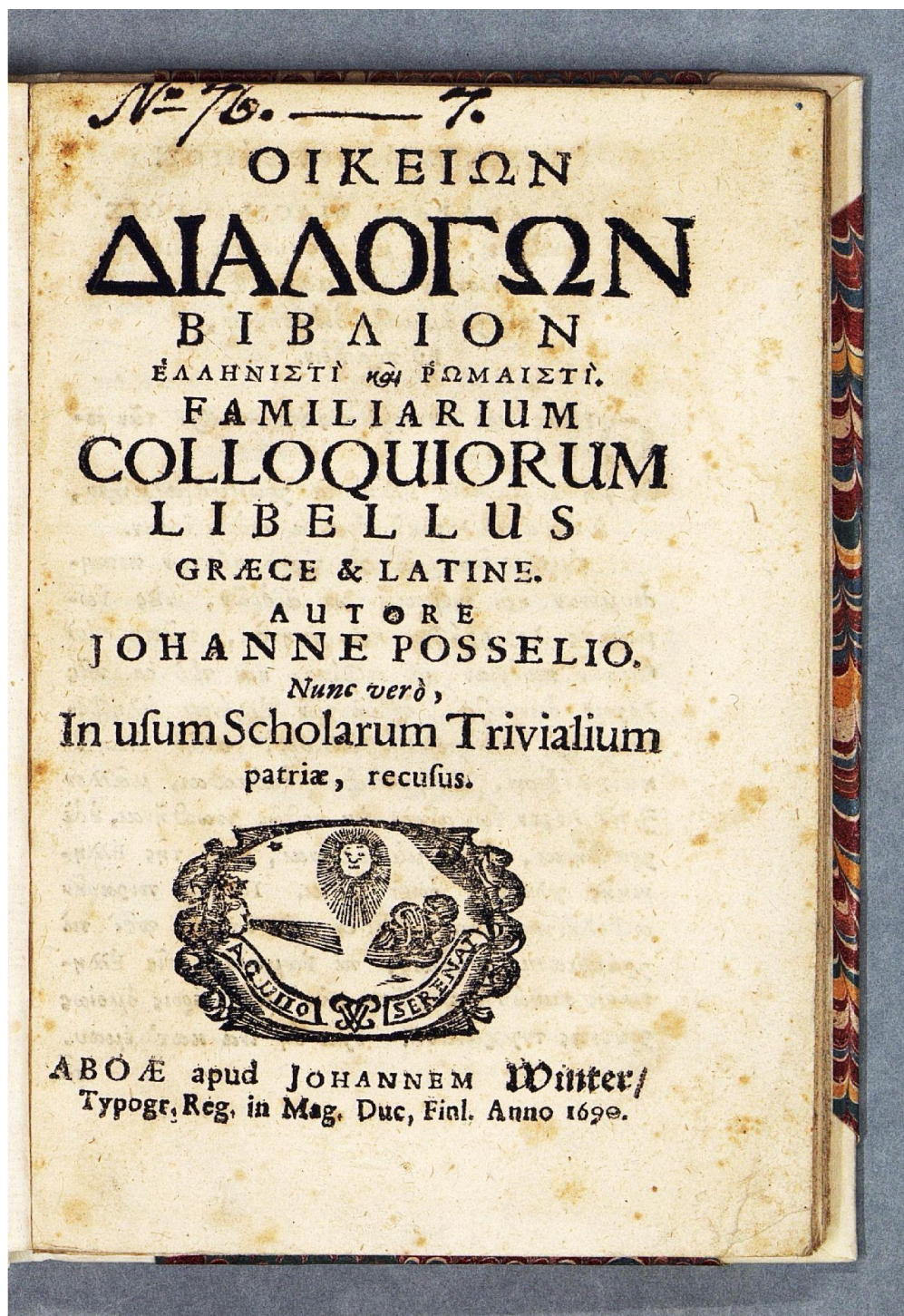
Oikeiõn dialogõn bibliõn Hellēnisti kai Rõmaisti. = Familiarium colloquiorum libellus; græce et latine, auctus & recognitus. Accessit & utilis dialogus de ratione studiorum recte instituenda. ... Auctore Johanne Posselio	Inglismaa, London	Gulielmus Redmayne	1710
Oikeiõn dialogõn bibliõn Hellēnisti kai Rõmaisti. = Familiarium colloquiorum libellus; græce et latine, auctus & recognitus. Accessit et utilis dialogus de ratione studiorum recte instituenda. ... Auctore Johanne Posselio	Inglismaa, London	J. Darby ja Sir Thomas Browne	1733
Oikeiõn Dialogõn Bibliõn Hellēnisti Kai Rõmaisti : = Familiarivm Colloqviorvm Libellvs Græce Et Latine : Avctvs Et Recognitvs	Poola, Wrocław	Johann Jacob Korn	1755
OIKEIΩN ΔΙΑΛΟΓΩΝ BIBΛION ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΣΤΙ FAMILIĀRIUM COLLOQUIUM GRÆCĒ ET LATĪNĒ LIBELLUS ĒDITIŌ CUM MACRĪS	USA, Morrisville	Diāna Anglicē vertit, ēlectronicē trānscrīpsit, pauca ēmendāvit Beduerus iterum ēmendāvit ¹⁶²	2014 ¹⁶³
Oikeion Dialogon Bibliõn Hellenisti Kai Romaisti. = Familiarium colloquiorum libellus; Græce et Latine	Inglismaa, Oxford	Creative Media Partners, LLC	2018 (editsioon 1710. aasta väljaandest)

¹⁶² Internet Archive 25.03.2024: https://archive.org/details/numbered_posselius/mode/2up.

¹⁶³ Lulu Press 25.03.2024: <https://tinyurl.com/4bt9dk93>.

LISA 5. FAMILIARIUM COLLOQUIORUM LIBELLUS'E

ORIGINAALTEKST¹⁶⁴

¹⁶⁴ Libris: <https://libris.kb.se/bib/x7fp3wddvn065r38?vw=short&tab2=subj>.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΠΟΣΣΕΛΙΩΝ

ΤΟΙΣ ΑΝΔΡΑΣΙ ΦΙΑΟΜΟΥΣΟΙΣ

καὶ πατρῶν, πῶς μὲν τῆς εὐσεβείας παιδείας

τῆς νεανίσκου τοῦ Ἰωαννῆκα Ἐλληνη-

καὶ θεομαρτυρίας διδάσκουσα,

Εὐπείθειν.

Ο Ἰωάννης καὶ νενεχότατος ὑπὸ τοῦ τῶν σπ-
φῶν ἐζητήσῃ,

ὅς μὴ Ἰωμαίκοις Ἐλλητικὰ θεομαρτυρία μίξεν,
ἔδιδασκίαι λογικῆ τέτομα ἀνδρῶς ἐχρη.

Ὁμολογέτω μὴ γὰρ ὑπὸ πάντων πεποι-
θευμένων καὶ εὐφροσύνων ἀνδρῶν, τῶς Ἰω-
μαίκοις λογικοφῶς καὶ ποιηταίς, πάντων πῶς
ἑαυτῶν παρθέσαν καὶ σφίον, καὶ πῶς ἐν τῆς
λόγοις δευότιμα, ἑστῆ τῶν Ἐλλητικῶν ἐλαφ-
νοῖ, καὶ ἀλλοίετα ἔκ ἄλλοις, ἀλλῆν Ἐλλητι-
καίς λείπει, ἐκφωρεῖται ἀνώμαται, μάλλον
ἢ τὸν λόγον Ἰωμαίκοις ἔκ ἑρῶς γνωσῆται, ἐπέ-
θεοφῆται, ἐδ' ἐρμυμυθῆται, ἀνευ τῆς Ἐλλη-
τικῆς γλωσσῆς οἷον, εἶναι. Πλείετα τοιοῦτον
ὠφελῆνται πάντες, ὅσοι ἐν τῆς ἑαυτῶν ἀπὸ τῶ
θεομαρτυρίας ἀπαρῶν, πᾶ Ἰωμαίκοις τῆς Ἐλλη-
τικῆς στωμαρτυρίας, ὅσων ἐν ἀμφοτέροις ὁμοίως
χρῶντες πυχαίωσαν, ἐγὼ δὲ ἴνα κατ' ἐμαυ-
τῆς

τῆς μίξῃ ἐν τῶ τῶς ἀμφοτέροις γλωσσῆς ὅσοι
Ἰωάννης καὶ πατρῶν, πῶς φιλομαρτυρίας τῶν
νεανίσκων βουθήσῃ, τῆς τῆς ἀλλοίως ἐξέ-
δομα, ἀντὶ τῆς ἐκείνων ψυχῆ καὶ χηρῆς
στωμαρτυρίας, τῆς ἐκ ἀπαρῶν ἀναρῶσαν-
τη ἔμαρ θεομαρτυρίας τῶν ἰδίων, αἰδιότησιν-
τη τῆς τῆς πόνε ἀπῆσαν ὁμοσυνέτα. ἐρῶ-
δοῖ, καὶ μετ' ἐμῆ πῶς ἀπὸ τῆς τεχνῆς καὶ
γλωσσῆς ἀπαρῶν ἐκ τὸν θεόν, τὸν πάντων
τῶν ἀρῶν τῶν ἐν τῶ βίω ἀπῶν, ὁρῶν, καὶ
πῶς ἀλλοίως παρῶν αὐτῶ, καὶ τῶ ὑπὸ ἀπῶν ἀρῶ-
τητῆ ἰσῶ Χρησῶ, τῶ κυρῶ ἡμῶν, διδάσκῃ
μηκῶν, ἀπῶν, μεμνημένοι τὸ τῆ
Δευότιμα, οἱ στωμαρτυρίας ἐκλάμψῃ ὡς ἡ
λαμπεύσῃ τῆς στωμαρτυρίας, καὶ ἀπὸ τῶν δι-
ακῶν τῶν ἀλλοίως ὡς οἱ ἀπῶν ἐκ τῆς αἰώνια
καὶ ἔτι. ἐκ τῆς Ἰωαννῆκα, ἔτε

ἀπὸ τῆς Ἰωαννῆκα

α. φ. π. η.

α. φ. π. η.

α. φ. π. η.

α. φ. π. η.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΩΣ ΧΡΗ
ἐπιπέσει καὶ εὐτυχῶσιν.

Αἶρε διδάσκαλε αἰδέσθε.
Χαῖρε αἰετὸν φειδωλέστα.
Χαῖρε κύριε ἐνδοξοτάτε.
Χαῖρε πλεῖστον ἀδελφε.
Χαῖρε συμμοθητά.
Χαίρετα συμμοθητά.

ἀπόκρισις.

Χαῖρε εὐ.
Χαῖρε ἰμοίωσις.

Σωὶ ὅτι ἐπὶ ἄβελ, ἡδονῆ.

ἡδονῆ μοι (παραστά) σε,
ἴδεν ἢ

χάρεν σοι ἔχω,
δοξοῦσιν θεῶν, εὐδοκίμωνά σοι ποιῆσαι πλὴν ἡρώ.
ἐπὶ ἐντύλω.

ἀπόκρισις.

Ταυτὸ καὶ σοὶ εὐχομαι
εὐχομαι σοι ἔντα ἔντα ἔντα
εὐχομαι σοι ἡσυχία.

ἀπόκρισις.
Τοῦτον καὶ σοι εὐχομαι, ὡ Παῦλε φίλτατε.
λυσιπλάστῳ σοι τῷ βαλακίῳ.

ἐντύ,

SALUTANDI ET BENE
precandi formula.

Salve Doctor observande,
Salve Vir ornatissime.
Salve Domine clarissime.
Salve plurimum Erater.
Salve condiscipule.
Salvete condiscipuli.

Responsio.

Salve ε tu.

Salve similiter.

Salvum te advenisse gaudeo.

Jucundus est adventus.

mibi tuus reditus.

Habeo tibi gratiam.

Precor Deum, ut tibi hanc diem felicem reddat.

Responsio.

Idem ε tibi precor.

Precor tibi felicem noctem.

Precor tibi placidam quietem.

Responsio.

Talem ε tibi precor, Paule charissime.

Prosit tibi balneum.

A

Deus

2 COLLOQUIA

Εὐτυχές ποιεῖτω ὁ Θεός τὸ λητόν σου.
δοῦκλειος.

ἔχω σοι χάριν.
ἡδέα μοι ὄν ἢ εὐχὴ σου.
ἔρρωσθ εὐδαιμόνως.

καὶ σὺ ἔρρωσθ
(εὐ.)
{ χάρισσα,
{ εὐτυχέως,
ἔρρωσθ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΩΣ ΧΡΗ
ὅτι δάει καλεῖν.

καὶ εὖ διδάσκαλε,
Διδάσκαλ(ο).

καὶ εὖ σὺ, φίλε { μαθητά,
{ Πέτρε,
παδάειον.

{ ἀελπίων } τῆ ἔρα { δεκάτη
{ πατήρ με } { ἐνδεκάτη,
δέται σε } { πέμπτῃ,
μὲν αὐτὸ } { ἐκῆ,
κύριός με αὐτὴ παρὰ σε, } { ἀελπίφ.
συμβῶναι αὐτῷ ἐν τῷ } { δειπνο.

{ θάδιε } Πατήρ,
{ προάγειν } τὸς κελημίαις.
{ καλέσαις } Παιδά.

FAMILIARIA.

Deus fortunet lationem tuam.
Responsio.

Habeo tibi gratiam.
Grata mihi est precatio tua.
Vale feliciter.

Et tu { bene }
{ feliciter } vale.
{ optimè } valete.

INVITANDI AD CONVIVIUM
formulae.

Salve Praceptor.

Praceptor.

Salve & tu mi

{ Puer.
{ discipule.
{ Petre.
Puer.

Meus Pa- { prandens } { decima
ter, rogat } { undecima
te, ut a- } { bona } { quinta
pud se } { cenēs } { sexta.

Dominus meus petit à te, ut sis sans convi-
va in { prandio,
{ cena.

Abi { advocatum }
{ adultum } convivas.
A 2.

Puer

COLLOQUIA

Παράδειγμα.

Βαδίζω πᾶτερ.
παρευομαι κύριε.
ἐκτελέσω τὸ προσελαγμένον.

Καίρε
[κύριε] } Φιλανθρωπότατε.
[καθηγητῶ] } δάσκαλε.

Καίρε καὶ σὺ παρὰ φίλου φίλοι.

παιτῆρ } με φεμιμένοι τῷ Φιλανθρωπίῳ
κύριος } σε, αὐτῇ, ἔσθ' ἐθέλῃ,

ὅτι τὸ [ἄριστον] ἐλθέτω.
[δειπνον]

Διδάσκαλε λαμπρότατε, πάντες οἱ κεκλη-
μένοι ἢ ἢ παύσαι, μοῖνον σε ἀναμένοντες, ἔσθ' ἐάν
μή σε προσδοκᾶσι, νῦν ἂν ἀνέκοντο, Ἄρα τῶτο
δεντά σε, ὅτι τὸ [ἄριστον] ἐλθῆν.

ὅπῃκει } ὡρα
ὅπῃκοιμαται } [πέμπτη, ἕκτη, δεκάτη, ἑνδεκάτη.]

ὁ τὸ [ἄριστον]] καὶ οἷον πᾶσι.
[δειπνῆν]] παύσαι οἱ κεκλημένοι ὅτι ἴω δέσπῃ.
ἔσθ' γε τὸς κεκλημένους

ὑποδέχῃ

FAMILIARIA

Puer,

Ab eo Pater.
Vado Domine.
Fiet. Curabitur.

Sis saluus } Domine } humanissimè.
[Præceptor]

Responsio.

Saluus sis tu quocum, mi Puer.

Puer.

Pater } meus expectat humanitatem
Hærus } tuam.

ea, ubi volet ad } prandium }
cenam } veniat.

Eximie domine Doctor, omnes convivia jam ad-
sunt, unum te expectant, & nisi te expectarent,
jam accumberent, ideo te rogant

ut ad } prandium } accedas.
cenam }

Imminet } hora }
Instat } } decima.
} undecima.

Prandendi } tempus adest.
Cenandi }

Adjant invitati præ foribus.
Duc intro convivas.

Exci-

A 3

COLLOQUIA

ὑποδέχῃ τὰς σπουδαίαντες.

ἦός.

Χαίρε διδάσκαλε αἰδέσμιε,
Κεχαρισμένοις ἡμῖν ποιεῖς ἀξίως ἡμέτερον
εἶναι συμπόσιον.

Πατήρ.

ἐπίμασον τὸ ἀριστον } πινόμενον.
δρασκεύαζε } δειπνῶν.

ἔρωσον } τὴν τετραπύλιν,

πίθει } ἄριστον } ἰσχυροῦς, ξυλιῶς
} κοχλιαίαν } ἰσχυροῦς, ξυλιῶς

Φέρε } κάρδαμον.
} ἰσχυροῦς.

έκλεε } ποτήριον.
} τὴν κύλιαν.

τὸν κύκλον ἐν μέσῳ τῆς τετραπύλιος τίθει.

τίθει καὶ τὴν πύλιν πρὸς ἑσπέρην, καὶ πρὸς ἀνατολήν.

Φέρε ὕδωρ πρὸς τὸ κίτριον πρὸς χεῖρας.

Νίπτε πρὸς χεῖρας.

Νίπτε σὺ πρὸς ἄστρον.

Νίψωμεν ὄμματα.
ἐπίμασον } χεῖρας μακροῦς.
} ἀλδοχον.

ἐπιμάτῃ πρὸς χεῖρας

τί εἶπῃ

FAMILIARIA.

Excipito convivas. Filias.

Salve Praeceptor observande.
Gratam rem nobis facis. quod non dignaris
nostrer esse conviva.

Pater.

Pati } prandium } puer.
} cenam }

Adorna } mensam.

Appone } panem } argentea,
} cochlearia } lignea.

Adfer } panarium.
} mappam.
} pocula.

Eluc } calicem.
} argenteum poculum.

Circum in medium mense ponito.
Colloca ex ordine sellas, & pulvinaria superpone.

Adfer aquam ad lavandas manus.

Lava manus.

Lava tu prior.
Lavemus unā.

Porrige } mantile.
} mibi } salinum.

Absterge manus. A 4

Quid

COLLOQUIA

8 Τί ἐστὶ κατῆ; { καθ' ἑξῆς, { καθ' ἑκλήνησιν, { ἀρεσὴν { ἀφθέρη, { ἀπιστία, { δέπνον { ἔται, { ἀνίσωλῶ, { συμποσοι { τῶ σῶ { βραδύτηθ.

Τὸ σπῖον παρετέθη, καθ' ἑξῆς ἐν, Πῶς κελύεις με καθ' ἑξῆς ἐν, Ἐν ἀφρώτῳ τῶ { καθ' ἑκλήνησ, { ἀπάπεσε,

ἀνέπεσον οἱ κεκλημένοι, παιδάριον, ἐυλόγησον τῶ ἡράπριαν.

οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σε βλέπουσιν, κῶ- ρε, καὶ τὰ λοιπὰ.

Προστίθει καὶ γνώμων ἐξορμημένον, ἦν ἦν ἐκ τῆς δημιουργίας ἐμάχες πῶν κτισίμων καλῶν, καὶ ἄδεν δὲ βίβληται, μὴ ἐυχαιστίας λαμβανόμενον, ἀργάσταυ δὲ ἀπὸ λόγου οὐδ, καὶ ἐν τῆς ἐως, α. Τιμῶθ, κεφ. δ.

Φῆσε { σίτια, { προσφῆν, { ὄζω, { κρέα { ὀπῆ, { ἔφθα.

Δός μοι τὸ { πῶθρον { ὑάλιον, { ἔκσωμα { ἔχδύσε.

ὀπίσθ

FAMILIARIA.

Quid { sedere, { stas? { accumbite.

Prandium { corruppi- { absentia, { cura tua { mora, { Convivium { tarditate.

Cibus appositus est, accumbite igitur. Ubi jubes me sedere?

In primo { accumbe, { loco { discumbe.

Accubuerunt conviva. Puer consecra mensam.

Puer.

Oculi omnium in te sperant, Domine, &c.

Adde etiam sententiam memorabilem, quam nuper ex concione sacra didicisti.

Quicquid creavit Deus, bonum est & nihilre- jiciendum, si cum gratiarum actione sumatur. San- ctificatur enim per verbum Dei, & precationem, I. Timoth. 4

Adfer { epulas, { cibum, { acetum, { carnes { assatas, { elixas. { pisces

Da mihi poculum vitreum.

45

porrige

COLLOQUIA

ἑπιθός } { τῶ ἀργυρῷ ἐκπώματι. }
 μοι } { κἀνταρον }
 } { τυρόν. }
 ἐυλογεῖτω } { ἄρτον, τὸ μωχαρεῖδιον. }
 ὑμῖν } { τῆτο τὸ πάτον } ὁ χεῖρῶς }
 } { τῆτον τὸν οἶνον } ὁ ζῖβ. }
 ἐξωυμῖν σωτήριον } { ἔτι } ὁ ζῖβ. }
 ἡροῖτο τῆτο, φίλε παι, ἀμην. }
 } { τῆς ὀρνιθ. }
 } { τῆ ἀλεκτρο. }
 } { ἢ ἰχθύων. }
 } { τῆ ἄρτῆ. }
 } { κρέως }
 } { χηνός }
 } { ἰχθύ. }
 } { ναί. }
 } { βέλομαι. }
 } { ἢ βέλομαι. }
 } { ἰνα πίνωμαι. }
 ἐρχες } { ζῖβον }
 } { μελίκεστον }
 } { οἶνον }
 } { ἰνα πίνωμαι. }
 } { ἢ βέλεις πίνεις }
 } { Διέ τί ἢ πίνεις }
 } { καλῶς με υπεμνησας, πάνυ τὸ διψῶ. }
 } { ἢ διψῶ. } ἰκανῶς ἔπιον. }
 } { προπῖνω σι } ὁ θεὸς εὐλογεῖτω. }
 } { ἡδέως παρὰ σε λαμβάσῃ. }
 } { μὴ ὄλον ἐκπινε. }
 } { ἰκανόν }

FAMILIARIA.

Porrige } { Argentea pocula, cantharum, }
 mibi } { caesum. }
 } { panem. }
 } { cultellum. }
 Sospitet } { hunc potum } Christus. }
 vobis } { hoc vinum } }
 } { Sic vobis saluti hac cerevisia. }
 } { Id faxit Deus, ebare puer, Amen! }
 } { Gallina. }
 Da mibi ali- } { Gallo. }
 quid de } { Piscibus. }
 } { Pane. }
 } { carne? } { etiam. }
 } { anser? } { volo. }
 } { pisce? } { non volo. }
 } { cerevisiam } { ut bibamus. }
 Infunde } { aquam mustam }
 } { vinum }
 Non vis bibere? }
 Car non bibis? }
 Rectè me mones, omninò enim sitio. }
 Non sitio. } Satis bibi, }
 Propino tibi. } Deus benedicat. }
 Libenter à te accipio. }
 Ne totum ebibas. }
 } { Satis }

COLLOQVIA

ικανόν σοι λείψω.
πλείον σοι λείψω, ἢ μέλιω πίπην,

ζῶσον
οἶνον
υδρομέλι } ἕκ ἐπὶ ἕχρηθω.

Σπότιμένέ μοι τι τῷ κρέως βεκολικῶ, τῷ
καπνῷ σκληρωθέντι,
αἶρε τον πιπικα τῆτον, καὶ ὡς πῶ ἐδέ-
σματος ἀλλα.

ἀνεπλήρωσθε } τῷ ὄρεξιν
ἐπαισσε }
σὺ μὲν } ὀλιγέσι
} ἔ

ἕκ ἐμὶ ἀσθηφάγῳ,
πίπε, ἕκ ἀγροῦς τῷ τῶν παλαιῶν ἐλλήνων,
ἢ πῶσι ἢ αἰσιθι.
ἀλλὰ βέλπον ἴδτι τὸ τῷ χρεῖσι, προσέχετε
ἐαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν, αἰ καρδίαι
ἐν κρημάτη καὶ μέθῃ.

Παρέχετε ὑμᾶς. } Φαιδρέ,
} Αἰσχαρεῖς
ὁπῆσον, ὃ παιδάρον, τον ἰχθῶ τῶν ἐν
ἐχραεῖω, καὶ φυλάττε μη κολοκάνηται,
Φροσίτε, ὅπως } μαλακώτετα.
} ἵα ὡς ἐψήται } σκληρῶτετα.

ἵα ὡς

FAMILIARIA.

Satis tibi relinquam.
Plus tibi relinquam, quam bibiturus sum

Nilil } cerevisiae } reliquum est.
} vini }
} aquae muscae }

Abscinde mihi aliquid de carne bovina sumo
indunata.

Tolle hanc painam, & appone catem fercula.
Explevi }
Sedavi } famem.

Tu perpauci cibi es.
Non sum edax.

Bibe: non ignoras veterum Graecorum legem:
Aut bibe, aut abi.

Sed melior est Christi lex: cavete vobis, ne
quando gnuventur corda vestra crapula & e-
brietate.

Præbete } letos.
} vos } bilares.

Torre, Puer, hunc piscem in craticula, &
cave ne adunatur.

Cave ut ova co- } molliuscula.
} quantur } duriuscula.

Θυα

FAMILIARIA,

Ova {
 sunt mollia.
 sunt cruda.
 jusso molliora sunt.
 Muta orbes.

Tolle {
 cibum Butyrum.
 Panem. Caseum.
 Appone pelvum cum manili.
 Aster bellaria, puer.
 Emunge candelam.
 Cave ne licibnum extinguas.

{
 roma. pyna.
 pruna. cerasa.
 Appone nuces avellanas. juglandes.
 uvas. amygdalas,
 uvas passas. pyratofia.

Ego vestra comitate fretus,
 { prandium frugale } vos invita
 ad { cenam frugalem } vi.

CONVIVA.

Prandium tuum supra modum splendidum fuit.
 Cena tua non frugalis, sed sumptuosa est.
 Cena tua magnificentior fuit, quam equum est.
 Quod excusas, id unum habes, cur accusandus sis.
 Amici clarissimi, precor ut cenulam nostram, licet
 tenuem, aequi bonique consulatis.
 Habeo

COLLOQUIA

Γὰ ὠὰ δὲ {
 μαλακά.
 ὠμά.
 τὸ δέοντ' μαλακώτερον.
 ἀλλὰ τῆ σφαιρίας,

αἶνον {
 πὶ ἐδέσματ'. τὸ βέλτερον
 τὸν ἄρτον. τὸν πύρον
 ἐξοπίθει λεκάνῳ σὺ τῷ χειρμακτῶ,
 ἐν γὰρ τραγήματ', ἀφάθειον.
 πέμψτε τὸν λύχνον.
 φυλάττε σβενύναμ τὸν λύχνον.

αἶμα {
 μήλα, ἄπια.
 κοκκύμλα, κεκεχῆστα. βασιλικά.
 λεπτοκόσμη. κάρυα. {
 σαφύλας ἔμυγδαλας {
 σαφίδας, ἄπια ὄπια. } περσικά

Ἐγὼ τῇ ἡμετέρῃ Φιλανθρωπίᾳ πεπτακυῶς,
 ἵπτι' ἀείρων | εὐπλῆς ὑμῶς.
 { δειπνον } ἐνάλεσθε.

Οἱ κεκλημένοι.

Τὸ εἶπεν σε ὑπερβαλλόντως λαμπρῶν γέροντ.
 Τὸ δειπνον σε δε εὐπλῆς, ἀλλὰ πολυπλῆς δε.
 Τὸ δειπνον μεγαλοπρεπέστερον τὸ δέοντ' γέροντ.
 Ὅτι δαπλορέαν ποιῆς, ἵστο μόνον καταγεγεῆτον δε.
 Ὡ οἰκίαι Φιλῆται, δέομαι ὑμῶν, ἵστο τὸ δει-
 πνίδιον, καίπερ εὐπλῆς, σπυρεν.
 ἔχω

COLLOQUIA

Ἔχω σοι χάριν, ὅτι ὄπι τῷ δέπνον πάλυ
ἤδιον με ἐκάλεισας.
ἔδεν ἔσιν αἶπον τῶ εὐχαρισται.
Ἐγὼ ὁμολογῶ σοι χάριν ὀφείλειν; ὅτι εἰς τῷ
τὸ δέπνον λείπον ἐλθῶν ἠξίωσας.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ὩΣ ΧΡῆ Αἴτησαι
πὶ τῷ διδασκάλῳ.

Αἰδέσμιε ἀναδραγωγῆ, δευμῆ σα συγχωρή-
σαι μοι τῆς ἁλοῆς ἀπέσαι τῆ φρεα πρῶτη, τῶ
λαῖεν εὐεκα.
Ἄξιῶ σε, δδναι μοι ἐξοσταν οἶκοι μένειν, δῆ δδ
με ἀπέτελέσαι π.
Ἀναγκαιῶς ἔχω στω τοῖς τοκευσι εἰς ἀγρὸν
βιαδίξεν, τῷ σα συγχωρήσωντῶ γίνεσθαι
ἀξιῶ.

δος μοι ἐξοσταν ἐξελ-
βῆν ἔξω, ἐνεκα τῶ { δασοκευαζῶσθ.
ἀρησαι. { δασοπατισσα

Δος μοι ἐξοσταν εἰς οἶκον ἀναδραμῆν πρὸς
τὸ κομίξεν βιβλίον π.

ἐξέσω { τῶ διδασκαλῆς } ἐξελεθῆν,
μοι { τῆς ἁλοῆς }
πᾶπυσιν. {
πῆσιν. {
ἀγρον. {

πρὸς τῆς θῶρας πῆς ἐπὶς ὀπτιθιμῆ με προσερεῖν.
δέσμι

FAMILIARIA.

Habeo tibi gratiam, quod ad hanc cenam lon-
ge frequentissimum me vocasti.
Non est quod gratias agam.
Ego agnosco me tibi gratiam debere, quod ad
hanc cenam venire non dedigna-
tus sis.

RETENDI QUIPPIAM A PRÆCE-
ptore formula.

Observande Præceptor, queso, ut liceat
mibi Schola abesse, hora prima, lavandi
causa.

Precor, ut facias mihi facultatem ma-
nendi domi. Est enim mihi aliquid efficien-
dum.

Est mihi abeundum rus cum parentibus meis,
id ut tua pace fiat, oro.

Concedas mihi pote-
statem exeundi,
causa
Licet mihi recurrere domum afferendi libelli
cujuspiam gratia.

Licet mihi
emendandum

Ludo literario, } exire ad
Schola
papyrum.
pennam.
panem.

Quispiam me pre foribus conventum expetit.
Queso

LISA 6. BAKALAUREUSEPROJEKTI PÄEVIK

11.05.2023 – Bakalaureuseprojekti välja pakkumine ja juhendaja leidmine. Bakalaureuseprojekti ideeks oli alguses tõlkida Gezeliuse teos „*Grammatica Graecae*“, kuid bakalaureuseprojekti juhendajaks valitud professor Janika Päll pakkus välja idee transkribeerida ja tõlkida J. Posseliuse *Familiarium colloquiorum libellus*. Tõlkimiseks ja transkribeerimiseks oli plaanis alguses võtta tiitelleht, esimesed kaks sissejuhatavat lehekülge ja seitseteist lehekülge tekstimaterjali, juhul kui aega üle jääb, siis ka rohkem. **(15 min)**

27.09.2023 – Bakalaureuseprojekti arutelu juhendaja professor Janika Pälliga, eesmärkide püstitamine, projektitöö käik, uurimuslik osa, elulooline bakalaureuseprojekti osa: Posseliuse, Gezeliuse ja Erasmuse elulood. **(20 min)**

27.09.2023 – Tekstikollektsiooni loomine ja J. Posseliuse teksti *Familiarium colloquiorum libellus* üleslaadimine Transkribuse keskkonda. **(32 min)**

4.10.2023 – Transkribuse keskkonnas teksti regioonituvastuse läbiviimine Transkribuse *Universal Lines* regioonituvastusmudeliga. **(25 min)**

6.10.2023 – Transkribusealane lisakoolitus tuletamaks meelde ja õppimaks juurde Transkribuse tagamaid. **(1 EAP – 26 akadeemilist tundi)**

6.10.2023 – Transkribuse keskkonnas tekstimudelite katsetamine, et tuvastada parim mudel vanakreekakeelse ja ladinakeelse teksti tuvastamiseks. Mudelid, mida kasutasin katsetamiseks mõlema keele tuvastamiseks on: *EM–Greek*, *Noscemus 5* ja *Noscemus 6*. Üldiselt tuvastas *EM–Greek* ladinakeelset teksti halvemini, kuna see on loodud pigem vanakreekakeelse teksti tuvastamiseks ning *Noscemus 5* ja *Noscemus 6* tuvastasid paremini ladinakeelseid tekste. Seega sai valitud *EM–Greek* tekstituvastusmudel vanakreekakeelsele tekstile ning kuna *Noscemus-5* oli vanem mudel ning tuvastas ladinakeelset teksti halvemini kui *Noscemus 6*, siis sai kasutusele võetud ladina keele tuvastamiseks *Noscemus 6* tekstituvastusmudel. **(30 minutit)**

8.11.2023 –

1. Tekstituvastusmudelite *EM–Greek* ja *Noscemus 6* abil teksti tuvastamine tiitellehel ja esimesel viiel lehel. Tiitelleht oli küll mõlemas ladina ja vanakreeka keeles, seega selle tekstituvastusel leidsin, et *EM–Greek* andis paremad tulemused. Sissejuhatavatel lehekülgedel kasutasin samuti *EM–Greek* tekstituvastusmudelit, kuna tekst oli vaid vanakreeka keeles.

Ülejäänutel lehekülgedel kasutasin vastavalt keelele, kas siis vanakreeka või ladina keele mudeleid: nii *EM–Greek*’i kui ka *Nosceamus 6*. **(30 min)**

2. Tekstituvastusmudelite poolt tuvastatud teksti ülevaatamine ja tekstivigade ning tekstijärjekorra vigade parandamine. Vanakreeka keelse teksti jaoks kasutasin Windowsi sisseehitatud uuskreeka keelset klaviatuuri, hõnguste ja graaviste märkimiseks aga *LEXILOGOS* kreeka keele klaviatuuri. Tekstituvastusega tegelesin lehekülgedel 1–3.

3. Kolmandal I peatüki leheküljel pidin tegelema sektsioneerimisega, kuna tekst oli jagatud erinevates lõikudes sõnadeks, mida kirjeldatakse ja sõnade kirjeldusteks, mis lisanduvad sõnadele, mida kirjeldatakse. Sektsioneerimiseks kasutasin Transkribuse *Text Region*’i funktsiooni. **(1 tund ja 30 min)**

29.11.2023 –

1. Bakalaureuseprojekti arutelu teemal: kas teksti sektsioneerimine on hea idee või peaks leidma mõne uue lahenduse. Jõudsime järeldusele, et katsetan, kuidas see Wordi dokumendis välja näeks ning siis otsustan. **(15 min)**

2. Ühe Transkribuses transkribeeritud, kontrollitud ja sektsioneeritud lehekülje Wordi failiks eksportimine ning kontrollimine, kas sektsioneerimine töötaks Posseliuse teksti transkribeerimisel. Jõudsin järeldusele, et kuna paremat lahendust ei ole ning muul juhul läheks tekst väga segaseks, siis pean kasutama teksti sektsioneerimist selle edaspidiseks lihtsamaks kasutamisel tulevases tõlketöös. **(1 tund ja 15 min)**

26.01.2024 – Ülejäänud lehekülgede (lk 4–14) tekstiregioonide tuvastamisvigade parandamine. **(30 min)**

27.01.2024 ja 28.01.2024 – Lehekülgede 4–14 tekstiregioonide sektsioneerimine. Seejärel testituvastusmudeleid *EM–Greek* ja *Nosceamus 6* kasutades teksti tuvastamine. Kui tekst oli tuvastatud sain sektsioone ja *line*’sid liigutada vastavalt vajadusele ning parandada nende järjekord, et sektsioonid asuksid õigetes kohtades teksti suhtes. **(4 tundi)**

28.01.2024 – Ladinakeelsete lehekülgede transkribeerimisvigade parandamine ja ülevaatamine. **(2 tundi ja 30 min)**

29.01.2024 –

1. Vanakreekakeelsete lehekülgede transkribeerimisvigade parandamine ja ülevaatamine. (4 tundi)

2. Transkribeeritud lehekülgede eksportimine Transkribuse keskkonnast Wordi dokumenti ning tiitellehe, sissejuhatavate lehekülgede ja esimese kuue lehekülje korrastamine. Korrastamise käigus lõin tabelid igale sektsioonile ning paigutasin leheküljenumbreid ja pealkirjad omadele kohtadele. Tiitellehele ja sissejuhatavatele lehekülgedel lisasin ka originaalteksti illustatsioone. (3 tundi ja 30 min)

3. Tiitellehe tõlkimine vanakreeka ja ladina keelest eesti keelde. (20 min)

30.01.2024 –

1. Teise ja kolmanda sissejuhatava lehe tõlkimine ladina ja vanakreeka keelest eesti keelde ning tabelite tõlkimine eesti keelde. Tõlkimisel kasutasin nii ladina-eesti pabersõnastikku kui ka *Perseus Digital Library* sõnastikku ladina ja vanakreeka keele tõlkimisel. (42 min)

2. Teose põhiteksti esimese kahe lehekülje tõlkimine eesti keelde ladina ja vanakreeka keelest ning tabelite tõlkimine eesti keelde. (34 min)

01.02.2024 – Tõlkisin ära kõik viis ladinakeelset lehekülge ja korrastasin teksti. (7 tundi ja 35 min)

02.02.2024 – Alustasin vanakreekakeelsete lehekülgede tõlkimist ja teksti korrastamist. (2 tundi ja 12 min)

06.02.2024 – Jätkasin vanakreekakeelsete lehekülgede tõlkimist ja korrastamist. (3 tundi ja 35 min)

07.02.2024 –

1. Lõpetasin vanakreekakeelsete tekstide tõlkimise ja korrastamise. (2 tundi ja 23 min)

2. Transkribeerisin Transkribuse keskkonnas veel ühe ladinakeelse transkribeerimata tekstilehekülje ning paigutasin selle Wordi teiste tekstide ja tõlgete juurde. (30 min)

3. Tõlkisin ära viimase ladinakeelse tekstilõigu algse kava järgi. (46 min)

08.02.2024 – Tõlgitud teksti ja allmärkuste toimetamine ning vigade parandamine. (2 tundi ja 17 min)

14.02.2024 – Allmärkuste fondi muutmine *Times New Roman* ja tähemärgi suurus 10. **(7 min)**

15.02.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Arutlesime tõlgitud ja transkribeeritud teksti parandamise ja ülevaatamise üle. Leppisime kokku, et vaatan üle tekstis esinevad diakriitikute paigutused ning tsitaadid. **(20 min)**

21.02.2024 – Tõlke ja transkribeerimisvigade parandus ja kommenteerimine. **(1 tund)**

22.02.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Kuna ma ei olnud leidnud tsitaatide autoreid iseseisvalt, siis otsisime sissejuhatavasse teksti autorid Taanieli Piibli tsitaadile ja M. Neanderi kreeka keele grammatikast võetud tsitaadile. Lisaks arutasime tehtud töö üle ning leppisime kokku, et tõlgin veel tõlkimata sissejuhatuse ära, parandan tekstikohad, mida juhendaja on kommenteerinud ning tegelen rõhuasetuse ülevaatamisega edasi. Lisaks sellele vaatan veel teksti üle, mida saab parandada ja mida juurde lisada. **(40 min)**

25.02.2024 –

1. Vanakreekakeelsete transkribeeritud tekstilehekülgede Wordis ülevaatamine ja rõhuasetuse kontroll sõnades. Vigade parandamine ning originaaltekstis olnud vigade parandamine ning teise editsioonide põhjal kommenteerimine. **(4 tundi ja 22 min)**

2. Sissejuhatava lehekülje transkribeeritud vanakreeka keelse teksti vigade parandus. Sissejuhatava lehekülje tõlkimise lõpetamine. Tekstis esinevatele tsitaatidele viidete ja autorite otsimine. **(3 tundi ja 25 min)**

3. Tõlgitud ja transkribeeritud teksti ülevaatamine ja korrastamine. **(47 min)**

27.02.2024 – Bakalaureuseprojektile sissejuhatuse kirjutamine. **(24 min)**

28.02.2024 – Tegelesin olmekultuuri sõnade kommenteerimisega ja teiste autorite teostest näidete toomisega, mis olid esinenud sõnadega seotud. **(7 tundi)**

29.02.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Vaatasime tehtud töö üle, kokkuleppeks jäi, et vaatan veelkord oma vanakreekakeelse transkriptsiooni rõhuasetusi, juhendaja selgitas rõhkude asetamise reegli põhimõtteid. Lisaks sellele jäi kokkulepe, et vaatan üle kommentaarid ning toon näiteid sõnade varasematest tõlgetest teistest antiikteostest. Vaadata üle olmekultuuri sõnad ja nende tõlkimine eesti keelde. Leppisime kokku, et tõlke ülevaatamisel hiljem kasutatada ka ingliskeelset editsiooni. **(42 min)**

02.03.–06.03.2024 – Käisin raamatukogus ja laenasin sealt omale vajalikud teosed, millest tuua näiteid olmekultuuri sõnade tõlkimisest varasemate tõlkijate poolt. Tegelesin tekstis esinevate sõnade ja fraaside kommenteerimisega. Lisasin igale olmekultuuri esemega seotud sõnale näiteid nende varasematest tõlgetest. Tegelesin vanakreekakeelse transkriptsiooni rõhuvigade parandamisega ja editsioonivigade kommenteerimisega. Tegelesin tabelite vormistusega. **(29 tundi kokku)**

07.03.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Vaatasime juhendajaga vanakreekakeelsed transkriptsioonid veelkord üle. Kuna rõhuasetuses oli veel vigu, siis jäi kokkulepe, et vaatan need üle. Lisaks sellele leppisime juhendajaga kokku, et tegelen edaspidi ka bakalaureuseprojekti tõlkimis- ja editeerimispõhimõtete ning sissejuhatavate osade kirjutamisega. Juhendaja andis materjale, kust leida infot J. Gezeliuse ja J. Posseliuse kohta. **(55 min)**

09.03.2024 – Tegelesin veel lisaks teose tõlke kommenteerimisega ning vaatasin üle viidete loetelud. **(3 tundi)**

10.03.2024 – Tegelesin bakalaureuseprojekti esinevate olmekultuuri esemete sõnade indeksi loomisega ja sellele pildimaterjali otsimisega, mis läheb bakalaureuseprojekti lisadesse. **(2 tundi)**

18.03.2024 –

1. Tegelesin originaaltekstis esinevate trükivigade kommenteerimise ja parandamisega ning vanakreekakeelsete tekstilehekülgede diakriitikute paigutuse ülevaatamisega. Parandasin graavise ja akuudi ning tugeva ja nõrga hõnguse esinemiskohad, kus olin need transkribeerimise ja eelneva ülevaatamise käigus valesti paigutanud. Lisaks tegelesin ka tekstis esinevate kirjavahemärkide ülevaatamisega võrreldes erinevate FCL tekstide editsioonidega ning vanakreekakeelsete pealkirjade kirjapildi ühtlustamisega. **(5 tundi ja 50 min)**

2. Tegelesin bakalaureuseprojekti ühe peatüki kirjutamisega. Peatükiks oli “Töö transkribusega”. **(32 min)**

19.03.–20.03.2024 – Tegelesin bakalaureuseprojekti sissejuhatavate lehekülgede, elulugude ja meetoodika ning kirjutamisega. Lisaks kirjutasin ära eneserefleksiooni peatüki ning lõin ligatuuride indeksi lisades pilte ligatuuridest, mis esinesid Posseliuse teoses. Pildid tegin ise

kasutades kuvatõmmise meetodit. Lisaks lisasin lisadesse ka originaalteksti pildid ja Posseliuse ning Gezeliuse portreed. **(15 tundi ja 30 minutit kokku)**

21.03.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Vaatasime üle bakalaureuseprojekti kirjaliku osa. Leppisime kokku, et lisan juurde Erasmuse kohta, Melanchthoni kohta, uuriksin välja kordustrukkide arvu läbi registrite ja andmebaaside ning parandaksin juhendaja kommenteeritud kohad tekstis vastavalt soovitusele. **(55 min)**

27.03.2024 – Käisin raamatukogus ja laenasin vajalikud teosed, et kirjutada juurde Erasmuse kohta ning tegelesin peatükkide korrastamise ja juhendaja soovitude kinnitamisega. Lisaks kirjutasin juurde ka Melanchthoni kohta ning kirjutasin „Õppeotstarbeliste tekstide“ peatüki juurde õppeotstarbelistest tekstidest infot. **(4 tundi ja 12 min)**

29.03.2024 – Tegelesin *Familiarium colloquiorum libellus*'e väljaannete otsimisega internetist ja andmebaasidest, vaatasin Austraalia, Saksamaa ja ka muude maade andmebaase, k.a Eesti ESTERit. Kokku leidsin 28 väljaannet ning paar väljaannet, mis pärinevad ka 21. sajandist. Lisaks sellele lõin bakalaureuseprojekti lisadesse ka väljaannete indeksi, kust on võimalik kõike väljaandmisaastate järjekorras leida. **(5 tundi)**

01.04.2024 – Korrastasin tõlke kommentaare ning lisasin eessõna oma bakalaureuseprojektile, lisaks korrastasin allikate loetelu ning sisukorda. **(1 tund ja 9 min)**

03.04.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Leppisime juhendajaga kokku, et eemaldan tõlkest *custos*'ed, kinnitan tema tehtud parandused tõlkes ja transkriptsioonis ning kontrollin veel tekste üle. Lisaks tõlgin veel paar lehekülge teksti juurde, mis olid varasemalt välja jäänud, kuid kuuluvad siiski peatükkide juurde, millega tegelen. **(33 min)**

04.04.2024 – Tegelesin juhendaja paranduste kinnitamisega bakalaureuseprojekti kirjalikus osas. Käisin raamatukogus, et leida juurde vajalikke raamatuid õppeotstarbelistest tekstidest Eestis. Lisasin juurde infot Karl Morgensterni tähtsuse kohta ladina ja vanakreeka keele õpetamises 18. sajandil. Lisaks tegelesin juhendaja paranduste kinnitamisega tõlke ja transkriptsiooni failis. Jõudsin kinnitada ligikaudu pooled parandused. **(3 tundi ja 42 min)**

10.04.2024 – Tegelesin juhendaja paranduste kinnitamise ja ülevaatamisega tõlke ja transkriptsiooni failis ning vaatasin üle ka kommentaarid ning viisin vajadusel parandused

sisse. Lisaks lisasin mõndadesse kohtadesse ka kommentaare juurde ning muutsin oma tõlgete sõnade järjekorda mõndades kohtades. **(4 tundi ja 15 min)**

12.04.2024 – Tegelesin juhendaja paranduste kinnitamise ning teksti ülevaatamisega bakalaureuseprojekti kirjalikus osas. **(7 min)**

15.04.2024 –

1. Tegelesin juhendaja paranduste kinnitamisega, vigade paranduse, vajalikesse kohtadesse teksti juurde lisamisega ning info otsimisega. **(2 tund ja 44 min)**

2. Tegelesin info juurde otsimisega juhendaja soovitusel ning korrastasin allikate loetelu ning piltide allikate loetelu. **(3 tundi ja 22 min)**

16.04.2024 – Lugesin veel kord tõlke ja kommentaarid üle, tegin parandusi. Lisasin kommentaare sinna, kuhu vaja. **(1 tund ja 45 min)**

17.04.2024 –

1. Lugesin veel kord bakalaureuseprojekti kirjalikud ja sissejuhatavad osad läbi ning tegin parandusi. **(1 tund ja 4 min)**

2. Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Leppisime kokku, et panen bakalaureuseprojekti teoreetilise osa ja tõlkeosad ühte faili, teen vigade paranduse, parandan vormistust ning saadan lõpliku mustandi juhendajale. **(20 min)**

18.04.2024 – Bakalaureuseprojekti tõlke osa ja teoreetilise osa ühisesse faili paigutamine, vormistuse ja tabelite ülevaatamine. Korrastasin tabeleid ja panin nendesse paremini mõistetavad ümarsulud. **(3 tundi ja 2 min)**

19.04.2024 – Jätkasin tabelite korrastamisega, kommentaaride ülevaatamisega ning muude vigade parandamisega, mida tekstidest leidsin. **(2 tundi ja 17 min)**

27.04.2024 –

1. Bakalaureuseseminar. **(37 min)**

2. Bakalaureuseseminaris tekkinud küsimuste ülevaatamine ja paranduste sisse viimine oma bakalaureuseprojekti. **(2 tundi ja 9 min)**

01.05.2024 – Printisin bakalaureuseprojekti välja, et seda paber kandjal üle lugeda ning viia sisse vajalikud parandused. Lugesin bakalaureuseprojekti mitu korda paber kandjal läbi ja tegin parandusi. **(6 tundi ja 24 min)**

05.05.2024 – Tegelesin bakalaureuseprojekti vigade parandusega. Viisin sisse vajalikud parandused ja täiendasin kommentaare vastavalt paber kandjale tehtud märgetele. **(7 tundi ja 3 min)**

09.05.2024 – Vaatasin üle bakalaureuseprojekti vormistusliku poole: tabelite kujundus, tähemärgi suurus, reavahe jne. **(4 tundi ja 12 min)**

10.05.2024 – Kirjutasin ümber bakalaureuseprojekti kokkuvõtte ning kirjutasin valmis ingliskeelse kokkuvõtte. **(2 tundi ja 27 min)**

22.05.2024 – Kaasjuhendaja paranduste töösse sisseviimine: kommentaaride parandused ja eemaldamised seal, kus vaja, tõlkevigade parandused, transkriptsiooni vigade parandused, jne. **(3 tundi ja 43 min)**

23.05.2024 – Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Kaasjuhendaja paranduste ülevaatamine ning tõlke ja kommentaaride parandused. **(1 tund ja 8 min)**

27.05.2024 – Kaasjuhendaja uute parandusettepanekute sisseviimise ja ülevaatamise jätkamine, juhendajaga ülevaadatud paranduste vormistamine ja korrastamine ning kommentaaride parandamine ja vormistusliku poole ülevaatamine. **(3 tundi ja 4 min)**

28.05.2024 – Kaasjuhendaja paranduste ülevaatamine ja töösse sisseviimine. Kommentaaride lisamine, kuhu kaasjuhendaja soovitas. **(1 tund ja 2 min)**

29.05.2024 –

1. Bakalaureuseprojekti juhendajatega kokkusaamine. Vigade parandus, kommentaaride ja tõlke ülevaatamine ning parandamine. Kaasjuhendaja ja juhendaja paranduste ülevaatamine. **(1 tund ja 57 min)**

2. Juhendajatega ülevaadatud tekstikohtade parandamine, kommentaaride lisamine, kuhu veel vaja ning eemaldamine, kus kommentaare polnud vaja. Töö viimistlemine. **(2 tundi ja 22 min)**

30.05.2024 –

1. Bakalaureuseprojekti juhendajaga kokkusaamine. Vaatasime üle kommentaarid sõnade *facio* ja *cura* juures. **(27 min)**
2. Bakalaureuseprojekti üle lugemine ja vigade parandus. August Annisti Homerose „Odüsseia“ tõlke ülevaatamine Tartu Ülikooli raamatukogus. **(7 tundi ja 24 min)**

Kokku: ca 181 tundi ja 53 minutit (v.a Transkribuse lisakoolituse tunnid)

LISA 7. ERASMUSE DE RECTA LATINI GRAECIQUE SERMONIS

PRONUNTIATIONE

60 ERAS. ROTER. DIALOGVS

aliquid dicamus. Hæc in hoc tantum admonui, ut infantem ab eorum cõuictu submoueamus, qui uitijs huiusmodi sunt obnoxij, & si quid uel natura traxit, uel consuetudine contraxit huiusmodi uitiorum, mature corrigatur. Iam est peculiaris quidam cuiq; genti oris sonus, quem proprijs uocabulis notare difficile sit. Quãquam enim Latini & Græci ijsdem penè literis utuntur, tamẽ agnoscas Græcũ etiam Latina sonantem, & contra Græcus agnoscit Latinum Græca sonantem. Hæc ob causam Fabius suadet quidem ut puer prius Græcis imbuatur, non uult tamẽ diutius in his herere, ne peregrinus oris sonus prosequatur etiã Latine loquẽtem. Fœdũ est enim hominẽ in ea lingua uideri hospitem, in qua natus est: quod si negligentia acciderit, desidia crimen est: si affectatione, stulticiã tribuitur. Nec desunt tamen qui hoc ceu bellum & elegans affectent, sic redeuntes nobis ex Gallijs, ut Latine sonantes uix intelligantur, & si quid habeat ea gens in dicendo uitij, puta uolubilitatem linguæ, confusos accentus, aut uoces nihil significãtes, interiectionũ uice subinde mixtas Latinis, id studiose representent, quo ualde Galli uideantur. Nos quoniam Græca ferè discimus in hoc ut ueterũ libros euoluamus, potiusquam ut cũ uulgo Græcorum fabulemur, præstiterit utriusq; linguæ rudimentis semel traditis, in Latinis potissimum exerceri, donec confirmatus adolescens iunctis utriusq; literaturæ studijs tuto progredi possit. L. Et istam fabulã, Vrse, haudquaquã surdo canis. V. Nunc si non est molestũ audire, restat commemorare quid illi de sonandis singulis elementis tradiderint. L. Audiam perlibens. V. Atq; operæ precium est, nunc enim tota ferè pronuntiatio

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Christopher Christjan Lään,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kommenteeritud tõlge Johannes Posseliuse teosest „Familiarium colloquiorum libellus““,

mille juhendajad on Janika Päll ja Kadri Novikov,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Christopher Christjan Lään

30.05.2024